

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

MLADEN PAJK

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**PRESTRUKTURIRANJE TRGA ZEMELJSKEGA PLINA
V SLOVENIJI**

Ljubljana, julij 2002

MLADEN PAJK

IZJAVA

Študent Mladen Pajk izjavljam, da sem avtor tega magistrskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Bogomir Kovač in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

Zahvaljujem se lektorici ga. Silvi Šuc za njeno požrtvovalnost pri lektoriranju.

KAZALO

KAZALO	I
RAZLAGA POJMOV	A
1. UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PREDMETA RAZISKOVANJA	1
1.2 NAMEN IN CILJ RAZISKAVE	2
1.3 METODE RAZISKOVANJA IN VSEBINA POGLAVIJ	2
2. PREDSTAVITEV TRGA ZEMELJSKEGA PLINA	3
2.1 GLAVNE EKONOMSKE PREDNOSTI ZEMELJSKEGA PLINA	3
2.1.1 Zgorevanje brez žvepla	3
2.1.2 Zgorevanje z najmanjšimi emisijami ogljikovega dioksida	3
2.1.3 Najnižja cena energije iz plinskih termoelektarn	4
2.2 SVETOVNI PLINSKI ODJEM IN SVETOVNE PLINSKE REZERVE	4
2.3 MEDNARODNA TRGOVINA Z ZEMELJSKIM PLINOM IN INVESTICIJE V PRIHODNOSTI	7
2.4 PRIMERJAVA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA S TRGOM ELEKTRIČNE ENERGIJE	8
2.4.1 Stroški energije	9
2.4.2 Prepoznavnost	10
2.4.3 Ekološka zakonodaja in začetni stroški	11
2.4.4 Možnost nadzora procesov in fleksibilnost	11
2.4.5 Tehnološke perspektive zemeljskega plina v primerjavi z električno energijo	11
3. PRESTRUKTURIRANJE TRGOV V ZDA, EU IN DRŽAVAH CENTRALNE EVROPE	12
3.1 PRESTRUKTURIRANJE TRGA ZEMELJSKEGA PLINA V ZDA	12
3.1.1 Začetki procesa prestrukturiranja trga zemeljskega plina v ZDA	12
3.1.2 Vloga zakonodajnega organa pri prestrukturiranju	12
3.1.3 Vpliv zakonodaje o prestrukturiranju na strukturo trga	13
3.1.4 Delovanje konkurenčnega trga zemeljskega plina	13
3.1.5 Plinske tržne družbe	14
3.1.6 Trgovanje z zemeljskim plinom v plinskih tržnih centrih	14
3.1.7 Plinski trg in prenosni trg	14
3.2 PRESTRUKTURIRANJE TRGA ZEMELJSKEGA PLINA V EU	15
3.2.1 Osnovni podatki o trgu zemeljskega plina v EU	15
3.2.2 Energetska politika EU od leta 2001 do 2020	16
3.2.2.1 Analiza energetske politike do leta 2020	17
3.2.2.1.1 Osnovni energetski scenarij do leta 2020	18
3.2.2.1.1.1 Cene zemeljskega plina do leta 2020	18
3.2.2.1.1.2 Globalna primarna energijska poraba goriv do leta 2020	19
3.2.2.1.1.3 Industrijska energetska poraba v EU do leta 2020	19
3.2.2.1.1.4 Vplivi na povečanje konkurence na plinskem trgu EU	20
3.2.2.3 Cene zemeljskega plina in elektrike v EU od leta 1990 do 1998	20
3.2.2.4 Sedanji in prihodnji model določanja cene zemeljskega plina	22
3.2.3 Zakonodaja o prestrukturiranju trga v EU	23
3.2.3.1 Zelena listina o evropski strategiji za zanesljivost energetske ponudbe	23
3.2.3.2 Energetski zakon	23
3.2.3.3 Analiza Plinske smernice 98/30/EC o prestrukturiranju notranjega trga EU	23
3.2.3.3.1 Domnevna scenarija izvedbe plinske smernice EU	26
3.2.4 Dosedanji najpomembnejši rezultati prestrukturiranja trga EU	29
3.2.4.1 Vpliv prestrukturiranja trga na znižanje stroškov plinske verige	30
3.2.4.2 Kriteriji dolgoročne uspešnosti procesa prestrukturiranja	30
3.2.4.3 Spremembe v zakonodajnih ukrepih	31
3.2.4.4 Spremembe v obnašanju obstoječih udeležencev trga	31
3.2.4.5 Pojav novih konkurentov na trgu	31
3.2.4.6 Rezultati konkurence	31
3.2.4.7 Glavne ovire razvoju konkurence	31
3.2.4.7.1 Različnost zakonodajnih ukrepov	32

3.2.4.7.2 Dostop do plinovodnega omrežja	32
3.2.4.7.3 Vertikalna integracija	32
3.2.4.8 Tveganje poslabšanja plinske nakupovalne strukture	33
3.2.4.9 Karakteristike uspešnih udeležencev plinskega trga	33
3.2.4.10 Sistematično spremljanje pritožb v času razvoja procesa prestrukturiranja	33
3.2.4.11 Nadaljnje izboljševanje učinkovitosti trga	33
3.2.4.11.1 Objava zakonodajnih logističnih informacij	33
3.2.4.11.2 Načrtovanje in rezervacije dolgoročnih zmogljivosti	34
3.2.4.12 Dosedanje izvrševanje plinske smernice EU	34
3.2.5 <i>Avstrijski in italijanski trg zemeljskega plina</i>	35
3.2.5.1 Razvoj prestrukturiranja avstrijskega trga zemeljskega plina	35
3.2.5.1.1 Zakonodaja o prestrukturiranju	35
3.2.5.1.2 Dostop do plinovodne mreže	36
3.2.5.1.3 Ločenost računovodskih izkazov	36
3.2.5.1.4 Druge vstopne ovire	36
3.2.5.1.5 Pojav novih konkurentov na avstrijskem plinskem trgu in njihove strategije	36
3.2.5.1.5.1 Strategija plinske družbe Ruhrgas	37
3.2.5.1.6 Druge spremembe tržne strukture	37
3.2.5.1.7 Izkušnje pri dostopu do plinovodne mreže	37
3.2.5.1.8 Stopnja, pri kateri bodo upravičeni odjemalci zamenjali ponudnike	37
3.2.5.1.9 Spremembe, ki so posledica prestrukturiranja	38
3.2.5.1.10 Ponudba novih proizvodov in storitev	38
3.2.5.1.11 Ključni podatki o avstrijskem plinskem trgu	38
3.2.5.2 Razvoj prestrukturiranja plinskega trga v Italiji	40
3.2.5.2.1 Zakonodajni ukrepi prestrukturiranja	40
3.2.5.2.2 Stroški prenosa plina	41
3.2.5.2.3 Pospeševanje prestrukturiranja po sedanji zakonodaji	41
3.2.5.2.4 Stopnja ločitve aktivnosti glavnega ponudnika	41
3.2.5.2.5 Stanje na plinskem trgu pred začetkom procesa prestrukturiranja	41
3.2.5.2.6 Strategije novih udeležencev trga	41
3.2.5.2.7 Strategije obstoječih udeležencev trga	42
3.2.5.2.8 Strategija razpršitve notranjega trga	42
3.2.5.2.9 Stopnja dostopa do mreže	42
3.2.5.2.12 Stopnja, pri kateri bodo upravičeni odjemalci zamenjali ponudnike	43
3.2.5.2.13 Spremembe, ki so posledica prestrukturiranja	43
3.2.5.2.14 Ponudba novih proizvodov in storitev	44
3.2.6 <i>Financiranje projektov ponudbe zemeljskega plina v času prestrukturiranja trga v EU</i>	44
3.3 PRESTRUKTURIRANJE TRGOV V DRŽAVAH CENTRALNE IN VZHODNE EVROPE	45
3.3.1 <i>Razvoj prestrukturiranja češkega trga zemeljskega plina</i>	46
3.3.1.1 Predstavitev trga zemeljskega plina	46
3.3.1.2 Zakonodaja o prestrukturiranju trga	47
3.3.1.3 Razvoj procesa prestrukturiranja zemeljskega plina	47
3.3.1.3.1 Cene zemeljskega plina	47
4. ANALIZA PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA	47
4.1 SLOVENSKI TRG PRED ZAČETKOM PROCESA PRESTRUKTURIRANJA	47
4.1.1 <i>Začetki slovenskega trga zemeljskega plina</i>	47
4.1.2 <i>Slovenski plinovodni sistem</i>	48
4.1.3 <i>Trgovanje z zemeljskim plinom</i>	48
4.1.4 <i>Struktura prodaje zemeljskega plina po panogah</i>	50
4.1.5 <i>Viri ponudb zemeljskega plina</i>	50
4.1.6 <i>Ekonomski pogoji poslovanja</i>	50
4.1.6.1 Povprečna prodajna cena	51
4.1.6.2 Tarifni sistem	52
4.1.6.3 Trošarina in CO ₂ taksa	52
4.1.7 <i>Stanje na slovenskem trgu do 1.1.2003</i>	52
4.2 ANALIZA SLOVENSKE ZAKONODAJE O PRESTRUKTURIRANJU	53
4.2.1 <i>Energetski zakon</i>	53
4.2.2 <i>Uredba o licenci za opravljanje energetske dejavnosti</i>	55
4.2.3 <i>Uredba o načinu izvajanja obeh gospodarskih javnih služb</i>	55
4.2.4 <i>Nacionalni program varstva okolja</i>	57
4.2.5 <i>Primerjava slovenske zakonodaje in zakonodaje EU o prestrukturiranju trga zemeljskega plina</i>	58
4.2.5.1 <i>Analiza primerjave slovenske zakonodaje in zakonodaje EU o prestrukturiranju trga zemeljskega plina</i>	59
4.2.6 <i>Analiza zakonodaje o prestrukturiranju slovenskega trga zemeljskega plina</i>	60
4.3 SLOVENSKA ENERGETSKA POLITIKA	61
4.3.1 <i>Analiza slovenske energetske politike pri oskrbi z zemeljskim plinom</i>	62

4.3.2 Predlagani ukrepi slovenske energetske politike pri oskrbi z zemeljskim plinom	63
4.4 ANALIZA KONKURENCE MED ODPIRANJEM TRGA	64
4.4.1 Analiza konkurence pri ponudbi zemeljskega plina na slovenskem trgu	64
4.4.2 Dejavniki, ki bodo pospeševali konkurenčnost na slovenskem trgu zemeljskega plina	67
4.5 SCENARIJ PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA	68
4.5.1 Obdobje do vključno 31.12.2002	68
4.5.1.1 Izvajanje obeh javnih gospodarskih družb	68
4.5.1.2 Ponudba plina upravičenim odjemalcem	69
4.5.1.3 Vloga agencije za energijo	69
4.5.2 Obdobje od 1.1.2003 do vključno 31.12.2007	70
4.5.2.1 Izvajanje obeh javnih gospodarskih služb	70
4.5.2.2 Ponudba zemeljskega plina upravičenim odjemalcem	70
4.5.2.3 Vloga Agencije za energijo	71
4.5.2.4 Priključitev Slovenije EU	71
4.5.3 Obdobje od 1.1.2008 naprej	71
4.5.3.1 Izvajanje obeh javnih gospodarskih služb	71
4.5.3.2 Vloga agencije za energijo	72
4.5.3.3 Slovenski trg kot odskočna deska za prodor na trge ostalih držav bivše Jugoslavije	72
4.5.4 Smernice razvoja slovenskega trga zemeljskega plina	72
4.5.4.1 Vloga vlade pri razvoju trga zemeljskega plina	72
4.6 MODELI PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA	73
4.6.1 Model trga popolne konkurence	73
4.6.1.1 Struktura trga	73
4.6.2 Institucionalna odstopanja od trga popolne konkurence	75
4.6.3 Trg nerazvite konkurence zemeljskega plina	76
4.6.3.1 Spremembe v lastništvu Geoplina	76
4.6.3.2 Pričakovanja odjemalcev	76
4.6.3.3 Konkurenca in nadzor cen na plinskem trgu	76
4.6.4 Model trga razvite konkurence	78
4.6.4.1 Odpiranje trga konkurenci pri prodaji zemeljskega plina na debelo	78
4.6.4.2 Odpiranje trga konkurenci pri prodaji zemeljskega plina na drobno	79
4.6.4.3 Nadzorovan trg zemeljskega plina	80
4.6.4.3.1 Cenovni nadzor s stropnimi cenami	80
4.6.4.3.2 Cenovni nadzor s talnimi cenami	80
4.6.4.4 Stroški in poslovne odločitve plinske družbe	81
4.6.4.4.1 Stroški in poslovne odločitve posamezne plinske družbe	81
4.6.4.4.2 Stroški in poslovne odločitve več konkurenčnih plinskih družb	83
4.6.5 Model trga zelo razvite konkurence	85
4.6.5.1 Prenosni trg zemeljskega plina	86
4.6.5.1.1 Primarni prenosni trg	86
4.6.5.1.2 Sekundarni prenosni trg	86
4.6.5.2 Plinski trg zemeljskega plina	87
4.6.5.2.1 Fizični plinski trg	87
4.6.5.2.2 Finančni plinski trgi	87
4.7 NADZOR RAZVOJA PROCESA PRESTRUKTURIRANJA	88
4.7.1 Predstavitev sistema nadzora in ključni rezultati razvoja procesa prestrukturiranja trga	88
4.7.2 Pregled možnosti znižanja cen zemeljskega plina za odjemalce	89
4.7.3 Kriterij za dolgoročen uspeh prestrukturiranja	90
4.7.4 Spremembe v obnašanju obstoječih ponudnikov zemeljskega plina	90
4.7.5 Vstop novih udeležencev na slovenski trg zemeljskega plina	91
4.7.6 Uspešen dostop do plinovodne mreže	91
4.7.7 Glavne ovire za razvoj konkurence	91
4.7.8 Karakteristike bodočih uspešnih udeležencev trga	92
4.7.9 Postopek spremljanja razvoja procesa prestrukturiranja	92
4.7.10 Pokazatelji merjenja razvoja procesa prestrukturiranja	93
5. PRILAGODITEV GEOPLINA PROCESU PRESTRUKTURIRANJA	93
5.1 NOVE STRATEŠKE USMERITVE GEOPLINA	94
5.2 GLAVNE PRILAGODITVE GEOPLINA PROCESU PRESTRUKTURIRANJA TRGA	95
5.3 PREDVIDEVANJE V GEOPLINU	95
5.3.1 Predvidevanje odjema	95
5.3.2 Predvidevanje prihoda konkurence	95
5.3.3 Predvidevanje sprememb v lastniški strukturi	96
5.4 PLANSKE PREDPOSTAVKE STRATEŠKEGA PLANIRANJA	96

5.4.1	Ocenitev privlačnosti panoge	96
5.4.2	Analiza prodajnega trga	96
5.4.3	Poslanstvo Geoplina	97
5.4.4	Izvedba strateškega planiranja	97
5.4.4.1	Strateški cilji	97
5.4.4.1.1	Cilji podstrukture storitve	97
5.4.4.1.2	Cilji podstrukture trga	97
5.4.4.1.3	Cilji tehnološke podstrukture	99
5.4.4.1.4	Cilji razvojne podstrukture	99
5.4.4.1.5	Cilji finančne podstrukture	100
5.4.4.1.6	Cilji kadrovske podstrukture	100
5.4.4.1.7	Cilji organizacijske podstrukture	101
5.4.4.1.8	Cilji integracijske podstrukture	101
5.4.4.2	Razvijanje celovitih in poslovnih strategij	101
5.4.4.2.1	Celovite strategije Geoplina	101
5.4.4.2.2	Poslovne strategije Geoplina	101
5.4.4.3	Razvijanje funkcijskih strategij	102
5.4.4.3.1	Strategija prodaje in trženja	103
5.4.4.3.2	Strategija organizacijske podstrukture	105
5.4.4.4	Ocenjevanje strategij in izbira	107
5.4.4.4.1	Stroški vstopa	107
5.4.4.4.2	Donosnost	107
5.4.4.4.3	Tveganost strategije	107
5.4.4.4.4	Občutljivost strategije	108
5.4.4.4.5	Fleksibilnost strategije	108
5.4.4.4.6	Ocenjevanje strategije storitev in določitev vrstnega reda uresničevanja	109
5.4.4.5	Uresničevanje strategij in kontrola uresničevanja	111
5.4.4.6	Pogoji za uspešno trženje in prodajo storitev Geoplina	111
6.	SKLEPNO POGLAVJE	112
6.1	PRESTRUKTURIRANJE PLINSKIH SEKTORJEV IZVEN SLOVENIJE	112
6.2	PRESTRUKTURIRANJE SLOVENSKEGA PLINSKEGA SEKTORJA	114
7.	LITERATURA	116
8.	VIRI	118
8.	PRILOGE	119
8.1	SEZNAM TABEL	119
8.2	SEZNAM GRAFOV	120
8.3	SEZNAM SLIK	121

RAZLAGA POJMOV

V tem delu uporabljeni pojmi pomenijo:

Distribucija: oskrba končnih odjemalcev s strani lokalnih distributerjev po distribucijskem omrežju;

Distribucijsko omrežje: plinovodno omrežje od prenosnega omrežja do končnega odjemalca;

Dostop do omrežja: uporaba plinovodnega omrežja za odjem ali oddajo dogovorjene količine zemeljskega plina;

EU: Evropska unija;

FERC: Federalna agencija za energijo, ki nadzoruje trg zemeljskega plina v ZDA;

IGU (International Gas Union): Mednarodna plinska zveza;

Izvajalec obeh javnih gospodarskih služb: pravna ali fizična oseba, ki izvaja obe gospodarski javni službi;

Kogeneracijski agregat: strojna naprava, sestavljena iz plinske turbine, generatorja in kotla, namenjena za sproizvodnjo električne in toplotne energije;

Kubični meter zemeljskega plina: prostornina, ki jo zavzame plin pri standardnem stanju, tj. pri tlaku 1,01325 bar in temperaturi 15° C, imenovana tudi standardni kubični meter;

MTOE: milijon ton ekvivalentne nafte; TOE: tona ekvivalentne nafte, ki odda pri zgorevanju 41,86 GJ toplote (10.000.000 kilokalorij) ali opravi delo 41,86 GJ (elektrika) - osnova za določitev te enote je kurilnost goriv;

Odjemalec: pravna ali fizična oseba, ki se oskrbuje z zemeljskim plinom po pogodbi;

Plinska družba: družba, ki ponuja odjemalcem zemeljski plin po prenosnem omrežju;

Plinska pogodba »Vzemi ali plačaj«: pogodba o ponudbi plina, po kateri prevzame tveganje bodočega odjema odjemalec (npr. če je bil odjem v pogodbenem roku opravljen 90%-no, mora odjemalec plačati 100% odjem);

Podzemno skladišče: podzemni prostor za skladiščenje zemeljskega plina; njegov namen je usklajevanje enakomerne proizvodnje plina z nihanjem odjema plina, ki je bodisi sezonsko, tedensko ali dnevno;

Ponudba: dobava zemeljskega plina odjemalcem;

Ponudnik: pravna ali fizična oseba, ki odjemalca na osnovi pogodbe oskrbuje z zemeljskim plinom;

Ppm (part per milion) - milijonti del kubičnega metra;

Prenos (prenosna storitev): transport zemeljskega plina po prenosnem omrežju;

Prenosno omrežje: plinovodno omrežje od proizvajalca oz. povezave s sosednjimi prenosnimi omrežji do distribucijskega omrežja ali končnega odjemalca;

Prenosna smer: plinovod v določeni smeri v okviru prenosnega omrežja;

Tarifni sistem za prodajo zemeljskega plina: določa elemente in način njihove uporabe za prodajo zemeljskega plina;

Tarifni odjemalec: odjemalec zemeljskega plina, ki ni upravičeni odjemalec;

TCM (trillion cubic meters): 10¹² kubičnih metrov zemeljskega plina (merjeno pri temperaturi 15°C in atmosferskem tlaku);

TPA (Third Party Acces): dostop do plinovodne mreže s »tretje« strani - novih konkurentov;

Tranzit: prenos zemeljskega plina z območja druge države na območje tretje države preko ozemlja Republike Slovenije;

Upravičeni odjemalec: odjemalec, ki sme prosto izbirati ponudnika;

Upravljaec omrežja: pravna ali fizična oseba, določena za upravljanje, obratovanje in razvoj omrežja zemeljskega plina;

Utekočinjen zemeljski plin LNG (Liquid Natural Gas): zemeljski plin, ohlajen na -162 °C. Pri tej temperaturi je v tekočem stanju pri tlaku okolja 1 bar, njegova prostornina pa je 600 krat

manjša kot v plinastem stanju. Zemeljski plin utekočinjamo predvsem zaradi transporta na velike razdalje (preko 2000 km) z ladjami – tankerji, ki imajo toplotno izolirane rezervoarje prostornine do 100.000 kubičnih metrov, kar predstavlja 60 milijonov kubičnih metrov plina.

1. UVOD

1.1 Opredelitev predmeta raziskovanja

Trge zemeljskega plina v svetu tradicionalno vodijo vlade držav. Toda s procesom prestrukturiranja se na določenih tržnih segmentih začena pojavljati prosta konkurenca. Prestrukturiranje trga zemeljskega plina je proces odpiranja trga konkurenci in vzpostavitev novih pogojev poslovanja. Ta proces se odvija v posameznih državah po celem svetu zlasti v zadnjem desetletju in postaja vse bolj kompleksen. Glede programov prestrukturiranja še ni splošnega konsenza o idealnem pristopu k prestrukturiranju trga. Očitno je, da postajajo državni monopoli del polpretekle zgodovine, da niso več opcija niti za sedanost niti za uspešen razvoj. Vzroki za ukinitve monopolov so si na splošno podobni povsod po svetu: nižje cene storitev, širši spekter storitev, učinkovitejše poslovanje in posledično nižji stroški pri oskrbi z zemeljskim plinom za celotno gospodarstvo. Proces prestrukturiranja je razmeroma dolg in težaven proces, ki pa ga je možno le redko speljati brez odločnih prilagoditev za prevladujoče ponudnike oskrbe z zemeljskim plinom. Proces prestrukturiranja morajo upoštevati posebnosti določene države, kot so: stopnja razvitosti, politika, obstoječe institucije, vpetost v regijski prostor... Idealnega procesa prestrukturiranja ni, obstajajo pa strategije prestrukturiranja, katerih časovno zaporedje in način implementacije se razlikujeta med posameznimi državami. Običajno vsebujejo le posamezne ali vse naslednje korake:

1. obveza vlade k odpiranju plinskega trga konkurenci;
2. vzpostavitev zakonitosti tržnih razmer na trgu;
3. razdelitev oskrbe z zemeljskim plinom na dve dejavnosti: prenos zemeljskega plina in upravljanje prenosnega omrežja;
4. delna ali celotna privatizacija prevladujočega ponudnika zemeljskega plina, če je last države;
5. uvedba ukrepov, ki preprečujejo zlorabo prevladujočega ponudnika in vzpodbujajo konkurenco;
6. uvedba ukrepov proti nelojalni konkurenci;
7. uvedba ukrepov, ki pospešujejo domače in tuje investicije v plinovodni sistem države.

Procesi prestrukturiranja imajo v različnih svetovnih okoljih podobno problematiko, ki jo države rešujejo z ustrezno zakonodajo. Ključne teme te problematike so:

- zagotavljanje konkurence;
- prost dostop do plinovodnega omrežja;
- ločitev prenosa in prodaje zemeljskega plina;
- hitrost odpiranja plinskega trga;
- nastajanje plinskih kartelov kot posledica odpiranja plinskih trgov.

Dosedanje izkušnje nekaterih gospodarsko razvitih držav, kjer prestrukturiranje že poteka, so pokazale, da konkurenca na teh trgih zniža cene zemeljskega plina in razširi paleto storitev ponudnikov zemeljskega plina. Severna Amerika, Avstralija in EU (zlasti Velika Britanija) so izvedle najbolj radikalne spremembe. V EU bosta Plinska smernica in njen amandma pospešila razvoj konkurence v naslednjih letih. Prestrukturiranje spremljajo spremembe v lastništvu plinskih družb, kjer je splošni trend zmanjševanje

lastništva države. Za ta proces je značilna tudi tendenca, da plinske družbe prevzemajo večje breme v zvezi z varnostjo obratovanja plinovodnih sistemov in pripadajoče infrastrukture. Države posvečajo veliko pozornost zmanjševanju stroškov za povečanje konkurenčnosti na plinskih trgih.

Trg zemeljskega plina v Sloveniji sestavljata dva segmenta: oskrba z zemeljskim plinom na debelo in distribucija zemeljskega plina. Proces prestrukturiranja bo najprej izveden pri oskrbi z zemeljskim plinom na debelo, nato pa še pri distribuciji zemeljskega plina. V magistrskem delu obravnavam bodoči razvoj procesa prestrukturiranja pri oskrbi z zemeljskim plinom na debelo. Na tem segmentu slovenskega trga je danes monopol. Država nadzira ta segment tako, da administrativno določa cene zemeljskega plina po metodologiji, ki upošteva svetovno ceno nafte in gibanje tečajnega razmerja dolar – dolar.

Proces prestrukturiranja slovenskega trga bo spremenil obliko tržne strukture trga in vlogo vlade. Njena vloga bo: zagotoviti učinkovitost delovanja trga, pravilno usmerjati udeležence na trgu in vzdrževati določeno stopnjo zanesljivosti ponudbe. Cilj prestrukturiranja je struktura trga, ki bo omogočala takšno obnašanje udeležencev na trgu, da bodo maksimalno doseženi naslednji ekonomski cilji: učinkovito gospodarjenje z zemeljskim plinom, tehnični napredek, enakopravnost ponudnikov zemeljskega plina in svoboda izbire ponudnika plina.

Ker po svetu obstajajo različne strategije prestrukturiranja trga zemeljskega plina, me v magistrskem delu zanima predvsem strategija prestrukturiranja trga zemeljskega plina v Sloveniji.

1.2 Namen in cilj raziskave

Namen magistrskega dela je razviti model razvoja procesa prestrukturiranja trga zemeljskega plina v Sloveniji, po katerem se bo v bližnji prihodnosti prestrukturiral ta trg, in določiti sistem nadzora tega procesa.

Cilj raziskave je prilagoditev slovenske plinske družbe Geoplin procesu prestrukturiranja trga v Sloveniji.

Hipoteza dela je, da bo trg zemeljskega plina v Sloveniji v okviru procesa prestrukturiranja potekal po naslednjih razvojnih stopnjah:

- trg nerazvite konkurence;
- trg razvite konkurence;
- trg zelo razvite konkurence.

Doslej enoten trg se bo najprej ločil na plinski in prenosni trg. Plinski trg se bo nato razvil v fizični in finančni plinski trg, prenosni trg pa v primarni in sekundarni prenosni trg.

1.3 Metode raziskovanja in vsebina poglavij

Magistrsko delo je razdeljeno na štiri poglavja. V prvem so predstavljene ekonomske prednosti zemeljskega plina pred ostalimi fosilnimi gorivi, perspektive tega trga v svetu in primerjava trga zemeljskega plina s trgom električne energije.

Drugo poglavje obsega različne faze razvoja procesov prestrukturiranja trgov v ZDA in EU ter v državah centralne in vzhodne Evrope. Podrobneje bom obdelal razvoj procesa

prestrukturiranja trga zemeljskega plina v EU, saj se bo čez nekaj let njegov sestavni del tudi trg zemeljskega plina v Sloveniji.

V tretjem poglavju bom analiziral trg zemeljskega plina v Sloveniji. Prikazal bom stanje na trgu pred prestrukturiranjem, analizo obstoječe zakonodaje o prestrukturiranju, analizo bodoče konkurence, predvideni scenarij prestrukturiranja, modele prestrukturiranja in nadzor nad prestrukturiranjem.

V četrtem poglavju bom prikazal priprave slovenske plinske družbe Geoplin na prestrukturiranje trga. Potrebna bo reorganizacija družbe za izvajanje obeh gospodarskih javnih služb in prodajo zemeljskega plina upravičenim odjemalcem, nadgraditev ciljev podstrukture trga, prevzem konkurentov na slovenskem trgu in aktivno iskanje tujega močnega strateškega partnerja zaradi majhnosti plinske družbe v evropskem prostoru.

Na razvoj trgov zemeljskega plina bo gotovo vplival tudi proces nastajanja plinskih kartelov, ki pa ga v magistrskem delu zaradi preobsežnosti omenjenega procesa ne obravnavam. Proučevanje omenjenega procesa namreč zahteva poglobljeno analizo in izdelavo modelov nastajanja plinskih kartelov na evropskih in svetovnih plinskih trgih.

Slovenska plinska družba Geoplin se v okviru procesa prestrukturiranja nahaja pred kritičnim obdobjem sprememb tako na trgu zaradi prihoda konkurence kot tudi v lastniški strukturi. To je razlog, da sem imel na voljo zelo malo podatkov o delovanju slovenskega plinovodnega sistema v tem kritičnem obdobju

2. PREDSTAVITEV TRGA ZEMELJSKEGA PLINA

2.1. GLAVNE EKONOMSKE PREDNOSTI ZEMELJSKEGA PLINA

Zemeljski plin je energent, katerega uporaba zelo hitro narašča, saj je med fosilnimi gorivi energetske najučinkovitejši in ekološko najprimernejši.

2.1.1 Zgorevanje brez žvepla

Pri popolnem zgorevanju zemeljskega plina se sprošča toplota, stranska produkta pa sta v glavnem vodna para in ogljikov dioksid. Ostalih emisij je zelo malo. V primerjavi z ekstra lahkim kurilnim oljem in premogom oddaja pri zgorevanju zanemarljivo količino žveplovega dioksida, ki je eden od najbolj strupenih onesnaževalcev zraka v urbanih središčih, povzroča pa tudi nastajanje kislega dežja, ki pospešuje uničevanje gozdov in voda.

2.1.2 Zgorevanje z najmanjšimi emisijami ogljikovega dioksida

Ob enaki energetske porabi je pri zgorevanju zemeljskega plina emisija ogljikovega dioksida za 45% manjša kot pri premogu in za 30% manjša kot pri ekstra lahkem kurilnem olju. Iz tabela 2.1.2 je razvidno, da ima zemeljski plin najmanjše emisije CO₂ med fosilnimi gorivi.

Tabela 2.1.2: Prispevki fosilnih goriv k emisijam CO₂

Izraženi v primerljivih energijskih enotah

Premog	Nafta	Zemeljski plin
1,0	0,78	0,6

Vir: Energija za jutrišnji svet, 1994, stran 139

Uporaba zemeljskega plina zmanjšuje potencialno povečevanje učinka tople grede in njenih posledic na okolje. Zemeljski plin oddaja pri zgorevanju v sodobnih kotlih do dvakrat manj dušikovih oksidov kot ekstra lahko kurilno olje, zmanjšanje teh emisij v primerjavi s premogom pa je lahko tudi večje. Pri zgorevanju zemeljskega plina ni saj in pepela, zato odpadejo problemi z motečimi in škodljivimi letečimi delci in deponijami pepela.

2.1.3 Najnižja cena energije iz plinskih termoelektrarn

Zaradi nižjih naložbenih stroškov na vgrajeni megavat in zaradi najvišjega izkoristka (preko 50%) od vseh elektrarn na fosilna goriva je cena električne energije iz plinskih termoelektrarn, upoštevajoč tudi enake ekološke pogoje pri obratovanju, zelo konkurenčna ceni elektrike iz termoelektrarn na druga fosilna goriva. Med vsemi termoelektrarnami, zgrajenimi v Evropi v zadnjem desetletju 20. stoletja, jih je ena tretjina plinskih, v ZDA pa 40%.

Predvidevajo, da bo leta 2020 električna energija v svetu proizvedena iz naslednjih energetskega virov:

- 34% iz premoga
- 24% iz zemeljskega plina
- 19% iz hidroelektrarn
- 12% iz nafte
- 7% iz jedrske energije
- 4% iz ostalih energetskega virov.

Vir: 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 1, Nice 2000

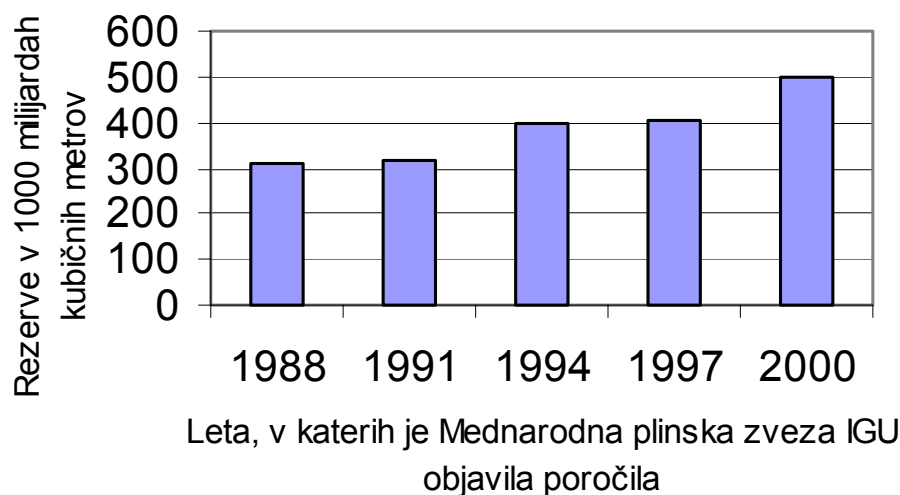
2.2 SVETOVNI PLINSKI ODJEM IN SVETOVNE PLINSKE REZERVE

V zadnjih tridesetih letih se je odjem zemeljskega plina na svetovnem plinskem trgu več kot podvojil (od 1000 na približno 2300 milijard kubičnih metrov). Mednarodna plinska zveza (IGU) pričakuje, da bo globalni trg odjema zemeljskega plina v naslednjih 30 letih stalno naraščal, leta 2030 dosegele 3700 – 4800 milijard kubičnih metrov in zadostil 26% energetskega potreb.¹ Graf 2.2a prikazuje razvoj svetovnih plinskih rezerv do leta 2000.

¹21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.9

Graf 2.2a: Razvoj svetovnih plinskih rezerv do leta 2000

Naraščanje svetovnih rezerv zemeljskega plina

Vir: 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.2

Ekološke prednosti plina in bogate rezerve so močni pospeševalci kontinuirane rasti odjema zemeljskega plina tako na regionalnih kot na mednarodnih plinskih mrežah. Visok izkoristek plina za proizvodnjo električne energije bo povečal odjem plina, ki naj bi leta 2030 dosegel 1700 milijard kubičnih metrov ali 36% delež celotnega plinskega odjema.² Nove tehnologije bodo odprle nove trge, kot je na primer področje plinskih klimatskih naprav.

Stalne tehnološke izboljšave kot plod raziskovanj in bolj točni analitični približki so pripomogli k povečanju ocene rezerv, ki jo je izdelala Mednarodna plinska zveza (IGU). Delovna skupina plinske konference v Nici je leta 2000 ocenila, da je 260.000 – 500.000 milijard kubičnih metrov plinskih rezerv, kar naj bi pri sedanjih stopnjah proizvodnje zadoščalo za 110 – 210 let, seveda upoštevaje gospodarske, politične, ekološke in tehnološke pogoje.³

Če bodo gospodarski in politični pogoji ugodni za zemeljski plin in globalno uporabljene najbolj učinkovite raziskave in proizvodna tehnologija, potem so lahko celotne rezerve celo večje od 500.000 milijard kubičnih metrov. To v letu 2030 dopušča celo letno proizvodno stopnjo okoli 5000 milijard kubičnih metrov, če bodo tako zahtevali svetovni trgi.⁴

Trgovanje z zemeljskim plinom med regijami v svetu se bo leta 2030 več kot potrojilo in doseglo 630 – 830 milijard kubičnih metrov. Znotraj regij predvidevajo razvoj novih trgovskih poti tako za utekočinjen plin LNG (Liquid Natural Gas) kot za ponudbo po plinovodih.

²21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.9

³21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.9

⁴21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.9

Rast plinskih trgov bo zahtevala velika investicijska sredstva v plinsko infrastrukturo. Potrebne investicije za novo prenosno, distribucijsko skladiščno infrastrukturo za naslednjih 30 let bodo znašale 800 – 1400 milijard dolarjev. Celotni stroški plinske industrije, vključno z obnovitvenimi stroški obstoječe infrastrukture, vendar brez raziskovanj in proizvodnje, bodo znašali 2000-2600 milijard dolarjev.⁵

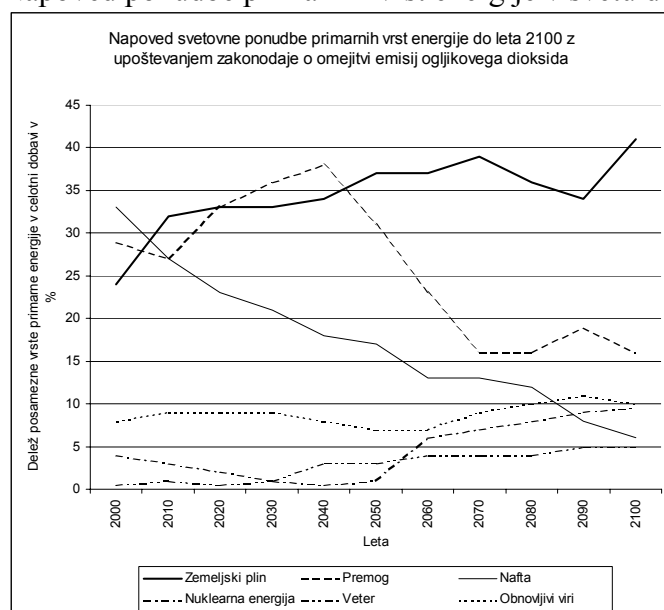
Mednarodna plinska organizacija je postavila okvir za oceno svetovnega energetskega ravnotežja do konca 21. stoletja. Ta potrjuje, kako pomemben je prispevek zemeljskega plina v okviru svetovnih energetskih potreb, hkrati pa nakazuje tudi možnost za zamenjavo drugih fosilnih goriv z zemeljskim plinom, dokler obnovljive energije ne dobijo večjega deleža v svetovni energetski ponudbi.

Japonska profesorja Fuji in Yamaji sta razvila računalniški simulacijski model za analizo globalnega energetskega sistema okolja DNE 21 (Dynamic New Earth 21). Cilj njegove uporabe je bil prikaz razvoja deležev primarnih energij do leta 2100 in razvoja posledic pritiskov znižanja emisij ogljikovega dioksida v prihodnosti. Zaključki analize so naslednji:

- ob predpostavki visoke stopnje zavesti do zaščite okolja in globalnega mednarodnega sodelovanja ter aktivnega tehnološkega razvoja lahko zemeljski plin postane prevladujoča energija 21. stoletja;
- velike dokazane rezerve zemeljskega plina, zemeljski plin kot okolju prijazno gorivo in njegov energetski izkoristek bodo pospešili povpraševanje po njem;
- široka uporaba zemeljskega plina lahko pospeši njegov prenos po celem svetu, kar pa zahteva tako izgradnjo mednarodne infrastrukture za prenos zemeljskega plina kot tudi aktiven razvoj virov. Veliko pozornost je potrebno posvetiti raziskavam razvoja infrastrukture.

Graf 2.2b prikazuje napoved za svetovno primarno ponudbo energije do leta 2100, ki je rezultat analize globalnega energetskega sistema okolja.

Graf 2.2b: Napoved ponudbe primarnih vrst energije v svetu do leta 2100

Vir: 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.8

⁵ 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 9, Nice 2000, Chapter 1.9

Iz grafa 2.2b je razvidno, da najbolj strmo narašča delež zemeljskega plina, kar hkrati pomeni tudi občutno največji delež v celotni ponudbi svetovne primarne energije v naslednjih 100 letih. Trditi smemo, da bo zemeljski plin glavni vir primarne energije v tem stoletju.

Globalno segrevanje ozračja postaja glavni problem človekove bodočnosti. Zato je pomembno vedeti, katera goriva in v kakšnih količinah bomo po svetu uporabljali v tem stoletju, če želimo znižati emisije ogljikovega dioksida.

Več dejavnikov določa vlogo vsakega energetskega vira. Mednje uvrščamo svetovno gospodarsko rast in rast prebivalstva, politiko okolja, rast celotne porabe energije, razvoj mednarodnih energetskih mrež, kriterij energetske selekcije, rezerve fosilnih goriv in stroške ponudbe energije.

Nekateri med njimi so določljivi, drugi nedoločljivi. Najbolj vplivna, a hkrati nedoločljiva za bodočnost zemeljskega plina, sta naslednja dejavnika:

- stopnja rasti končne energetske porabe (velika – majhno izboljšanje energetskega izkoristka, majhna – veliko izboljšanje energetskega izkoristka);
- mednarodna pozornost zaščiti okolja (močna – povečanje mednarodnega sodelovanja, šibka – zavriganje mednarodnega sodelovanja).

Države bivše Sovjetske zveze, vzhodne Evrope in države Bližnjega ter Srednjega vzhoda razpolagajo s kar 70% svetovnih rezerv zemeljskega plina. Tabela 2.2 prikazuje deleže dokazanih rezerv leta 1998.

Tabela 2.2: Dokazane rezerve v letu 1998

Regija	Dokazane rezerve v letu 1998 v odstotkih
Zahodna Evropa	3,5
države nekdanje Sovjetske zveze in Vzhodne Evrope	37,1
Severna Amerika	5,5
Južna Amerika	3,8
države Srednjega vzhoda	33,3
Afrika	6,4
Azija in Avstralija	10,3

Vir: 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 1, Nice 2000, Chapter 2.1.2

2.3 MEDNARODNA TRGOVINA Z ZEMELJSKIM PLINOM IN INVESTICIJE V PRIHODNOSTI

Rusija je vodilni svetovni izvoznik zemeljskega plina. Njen delež predstavlja 27% celotnega svetovnega izvoza in za 8% presega skupni dejanski obseg ponudb dveh glavnih evropskih proizvajalk Nizozemske in Norveške. Kanada je drugi največji

svetovni ponudnik (19% celotnega svetovnega izvoza), na tretjem mestu pa je Alžirija (11% celotnega svetovnega izvoza).⁶

ZDA so največji svetovni uvoznik zemeljskega plina. Njihov delež predstavlja 20% svetovnega uvoza. Nemčija je s 17% svetovnega uvoza največji evropski uvoznik, sledijo pa Italija z 9%, Francija z 8%, Češka republika in Slovaška s 4% in Belgija s 3%.⁷

Japonska je vodilni svetovni uvoznik utekočinjenega zemeljskega plina. Leta 1997 ga je uvozila 64 milijard kubičnih metrov.⁸

V naslednjih tridesetih letih in zlasti še v prvem desetletju 21. stoletja bo zemeljski plin imel svoja »zlata« leta: proizvodnja, odjem in trgovina bodo dosegli tako visoke stopnje kot še nikoli. Za doseg te stopnje bo morala plinska industrija razviti ustrezno raven distribucijskih mrež. Za pokrivanje rasti odjema bo potrebno podvojiti dolžino plinovodov za prenos plina, podvojiti kapaciteto obratov za utekočinjanje plina, kapaciteto tankerjev in obratov za uplinjanje utekočinjenega plina, podvojiti kapaciteto podzemnih skladišč in distribucijsko mrežo. Zaradi življenjske dobe teh investicij bodo morali v obdobju od 2000 do 2030 zamenjati večino obstoječe infrastrukture. Po trenutnih cenah bi omenjene investicije znašale od 2000 do 2600 milijard ameriških dolarjev, vključno s 1200 milijardami dolarjev za obnovo obstoječih inštalacij.⁹ Glavni del obnove bo potekal v severni Ameriki, centralni, vzhodni in zahodni Evropi ter v severni Aziji.

Trg naprav in opreme na zemeljski plin se bo hitro razvijal. Najpomembnejše za razvoj trga bodo izboljšave pri tehnološki izvedbi opreme.

Rast trgovine z zemeljskim plinom znotraj regij se bo v naslednjih tridesetih letih potrojila, zato bo nujno potrebno zgraditi nove mednarodne plinovode. Kljub številnim spremembam in notranjim povezavam pa plinski trg ne bo postal svetovni trg, če bodo stroški prenosa ostali odločilen dejavnik. Svet bo razdeljen v velike regionalne trge z mnogimi medsebojnimi povezavami.

V prihodnosti bodo imeli pomembno vlogo tudi hidrati zemeljskega plina. Nahajajo se v trdnem stanju - v obliki kristalov, ki jih sestavljajo voda v obliki ledu, metan (glavna sestavina zemeljskega plina) in običajno majhna količina drugih plinov. Splošno mnenje je, da so ti viri 150 krat večji od velikosti dokazanih zalog zemeljskega plina v svetu. Hidrati zemeljskega plina se običajno nahajajo na območjih trajnega mraza ali v morskih globinah, globlje od 450 m. Ker jih je možno izkoriščati, predstavljajo ogromna področja hidratov zemeljskega plina globalno zadovoljitev potreb po zemeljskem plinu tudi v daljni prihodnosti.

2.4 PRIMERJAVA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA S TRGOM ELEKTRIČNE ENERGIJE

Poglavitni dejavniki, ki vplivajo na konkurenco med zemeljskim plinom in električno energijo, so:

- stroški energije;
- prepoznavnost in zaznavanje;
- ekološka zakonodaja;
- začetni stroški opreme;

⁶ 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 4, Nice 2000, Chapter 3

⁷ 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 4, Nice 2000, Chapter 3

⁸ 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 4, Nice 2000, Chapter 3

⁹ 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 4, Nice 2000, Chapter 4

- možnost nadzora procesov;
- fleksibilnost.

2.4.1 Stroški energije

Idealen vir energije bi bil čist, fleksibilen in cenen. Električna energija je na nek način najbolj fleksibilen vir energije za direktno uporabo. Transportiramo, uporabljamo in nadzorujemo jo na lahek način. Nima emisij in se lahko uporablja v direktnem stiku z vsakim proizvodom. Žal je eden najdražjih virov energije.

Zemeljski plin predstavlja kombinacijo nizkih stroškov, čistosti in fleksibilnosti. Transportiramo se ga na lahek način in ima najnižje emisije izmed fosilnih goriv. Uporabljamo ga hkrati za proizvodnjo toplote, električne energije in kemičnih spojin ter za hlajenje. Tabela 2.4.1 prikazuje stanje na industrijskih trgih zemeljskega plina in električne energije v nekaterih državah.

Tabela 2.4.1 Primerjava industrijskega trga zemeljskega plina in električne energije v nekaterih državah leta 1998

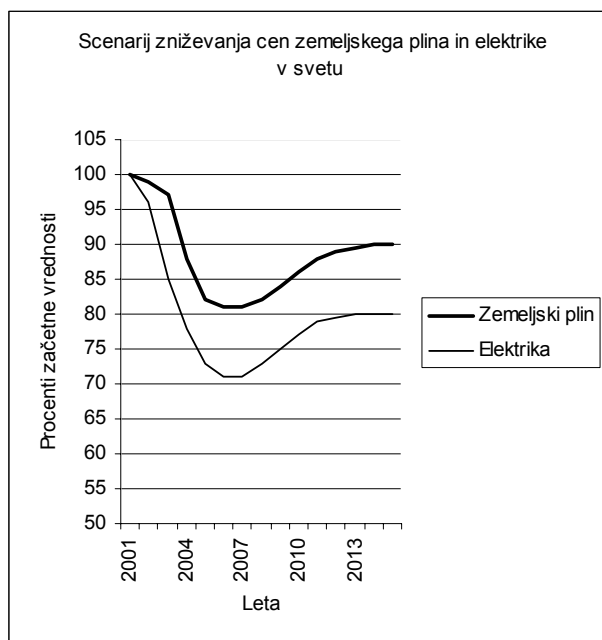
Država	Plinska družba	Število ind. odjemal.	Letni ind. odjem plina GWh/ leto	Povpr. ind. cena plina USD/ kWh	Elektr. ind. odjem GWh/ leto	Povpr. ind. cena elektr. energije USD/ kWh	Povpr. odjem plina na odjemalca GWh/leto	Povpr. odjem elektr. energ. na odjemalca GWh/leto
Avstralija	The Australian Gas Association	8812	35970	0,009	61016	0,048	4,1	6,9
Belgija	ARGB	3000	61664	0,013	32326	0,070	20,6	10,8
Kanada	Gas Metropolitan	16376	389878	0,006	213804	0,037	23,8	13,1
Češka republika	Plynoprojekt Praha a.s.	10000	10000	0,018		0,055	6,3	2,4
Danska	DONG+distr. Companies	500	20291	0,013	13149	0,056	40,6	26,3
Francija	Gaz de France	20000	169575	0,012	168998	0,050	8,5	8,4
Nemčija	Ruhrgas	83000	446403	0,015	214772	0,091	5,4	2,6
Italija	Snam s.p.a.	8500	269317	0,016	115646	0,099	31,7	13,6
Japonska	Osaka Gas & Toho gas	62000	308318	0,030	337401	0,100	5,0	5,4
Nizozemska	Gasunie	25000	232293	0,014	39641	0,060	9,3	1,6
Španija	Enagas S.A.	3500	56393	0,012	67244	0,058	16,1	19,2
Švedska	SYDGAS AB	500	4348	0,019	59085	0,027	8,7	118,2
Švica	Swiss Assoc. Of water & Gas industry	1000	12254	0,015	21751	0,075	12,3	21,8
Velika Britanija	BG Technology	108225	423740	0,014	139316	0,063	2,4	0,8
ZDA	SoCalGas	220000	2.895031	0,012	1475325	0,054	13,2	6,7

Vir: 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 7, Nice 2000, Industrial utilisation and power generation, Chapter 6.1.5

Iz zgornje tabele je razvidno, da je cena zemeljskega plina na kWh nižja v večini držav (razen v Španiji, na Švedskem in v Švici). Temu ustrezno je višji njegov povprečni odjem na odjemalca v primerjavi z električno energijo. Samo Švedska ima bistveno večji odjem električne energije v primerjavi z zemeljskim plinom.

Če primerjamo napovedi, za koliko se bodo znižale cene zemeljskega plina in elektrike v času odpiranja trgov, ugotovimo, da se bo cena elektrike znižala za večji procent in se ustalila pri 80 % sedanje cene, medtem ko se bo cena zemeljskega plina znižala za manjši procent in se ustalila pri 90% sedanje vrednosti. To razmerje prikazuje graf 2.4.1.

Graf 2.4.1: Scenarij zniževanja cen zemeljskega plina in elektrike v času prestrukturiranja obeh trgov od 2001 - 2015

Vir: 21st World Gas Conference: Report of working committee 7, Chapter 6.2.3.2

2.4.2 Prepoznavnost

Prepoznavnost električne energije je v njeni varnosti in preprosti uporabi. Na drugi strani ljudje zaznavajo zemeljski plin kot energijo, katere uporaba zahteva posebno pozornost zaradi zagotavljanja varnosti. Dejansko pa je uporaba zemeljskega plina v industrijske namene varna.

Psihološki vidik vpliva na prepoznavnost vira energije. Na skandinavskem polotoku ima električna energija pozitivno prepoznavnost. Gospodinjstva in industrija uporabljajo skoraj izključno električno energijo, kar je bistveno za vzdrževanje tehničnega in ekonomskega standarda ter konkurenčnosti. Pretežni del električne energije proizvajajo iz neemisijevih virov, kot so na primer hidrocentrale. K prepoznavnosti prispeva tudi relativno nizka cena električne energije.

V Nemčiji vzbuja električna energija številne negativne asociacije. Prvi razlog je, da električno energijo proizvajajo z nuklearno energijo, drugi razlog pa ta, da so na razpolago druge oblike energije (zemeljski plin, nafta, premog...), ki jo lahko nadomestijo.

Odjemalci povezujejo zemeljski plin s pozitivno prepoznavnostjo zaradi:

- konkurenčnih cen;
- dolgoročno zanesljivih virov ponudbe;
- najnižjih emisij toplogrednih plinov;
- čistosti goriva;
- enostavnosti uporabe;
- fleksibilnosti plinske industrije na spremembe (tehnične, politične...);

- sprejemljivosti zemeljskega plina tako na politični ravni kot tudi na ravni odjemalcev.

2.4.3 Ekološka zakonodaja in začetni stroški

Čeprav se zemeljski plin preprosto uporablja, ima emisije. Zato je potrebno pridobiti dovoljenje za uporabo plinske opreme, kar včasih povzroči znatno zamudo pri gradnji in rekonstrukciji objektov.

Električna oprema ima nižje začetne stroške od opreme za zemeljski plin. Čeprav so stroški življenjskega cikla plinske opreme nižji, se kupci kratkoročno raje odločajo za električno opremo z nižjimi začetnimi stroški. Stroški energije so v celotnih proizvodnih stroških razmeroma nizki. Zato obstaja tveganje, da kupci za zagotovitev večje fleksibilnosti raje izberejo višje obratovalne stroške električne energije in se izognejo ekološki zakonodaji, ki jo zahteva uporaba plina.

Tipična industrijska oprema na zemeljski plin je dva do trikrat dražja od podobne električne opreme. V preteklosti je imela oprema na zemeljski plin prednost v nižjih obratovalnih stroških. Toda liberalizacija trga električne energije je znižala njene cene, zato se je prednost zemeljskega plina pred električno energijo v prihranku stroškov znatno znižala.

2.4.4 Možnost nadzora procesov in fleksibilnost

To sta ključna dejavnika kupčevih potreb. Zmožnost vnaprejšnjega nadzora sistemov in povečanje uporabe standardnih ter fleksibilnih proizvodnih sistemov ustvarjajo pogoje za vodenje in nadzor industrijskih procesov z maksimalnim izkoristkom in fleksibilnostjo. Zemeljski plin in plinska tehnologija omogočata tak nadzor, kar je pomemben dejavnik za mnoge industrije.

2.4.5 Tehnološke perspektive zemeljskega plina v primerjavi z električno energijo

Plinske tehnologije je v primerjavi s tradicionalnim trgom električne energije možno uporabljati na naslednjih področjih:

- hlajenje;
- komprimiranje zraka;
- plinski vakuum;
- izparevanje;
- infrardeča plinska tehnologija;
- hitro ogrevanje.

Plinske družbe bodo morale v prihodnosti posvetiti pozornost zlasti naslednjim spodaj naštetim aktivnostim:

- poučitev in svetovanje industrijskim odjemalcem zemeljskega plina o tehnoloških izboljšavah;
- pomoč odjemalcem, kadar morajo od lokalnih organov oblasti pridobiti ekološka dovoljenja za uporabo zemeljskega plina;

- razvijati in izvajati natančen nadzor nad ponudbo in uporabo zemeljskega plina in odjemalce seznanjati s principi obratovanja;
- razvoj osredotočiti na zgorevalne tehnologije, kot so kisikovo zgorevanje, brezplamensko zgorevanje...

3. PRESTRUKTURIRANJE TRGOV V ZDA, EU IN DRŽAVAH CENTRALNE EVROPE

3.1 PRESTRUKTURIRANJE TRGA ZEMELJSKEGA PLINA V ZDA

3.1.1 Začetki procesa prestrukturiranja trga zemeljskega plina v ZDA

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so v ZDA zakonodajne agencije pokrivalе vse vrste plinskih poslov v industriji. Zakonodaja je regulirala tako industrijske segmente, za katere je bil značilen monopol (na primer prenos zemeljskega plina), kot tudi konkurenčne segmente (na primer celotna ponudba zemeljskega plina). Prekomeren zakonodajni nadzor je obremenjeval plinske družbe in izkrivljajal cene zemeljskega plina ter vzorce odjemalcev. Posledica je bila pomanjkanje zemeljskega plina na trgu, zato so spremenili zakonodajo, tako da podpira povečanje učinkovitosti v proizvodnji in ponudbi zemeljskega plina. Poglavitna strategija je bila uvedba prostega trga med proizvajalci in ponudniki zemeljskega plina. Proces prestrukturiranja so pričeli leta 1978, ko je Kongres podprl Akt o liberalni politiki zemeljskega plina, ki dovoljuje prosto oblikovanje cen zemeljskega plina in vstop konkurentov.

3.1.2 Vloga zakonodajnega organa pri prestrukturiranju

Tradicionalni vladin nadzor nad plinskimi družbami, njene intervencije in investicijske odločitve so često povzročile izkrivljene cene zemeljskega plina in neučinkovito delovanje trga. Zato so bile potrebne reforme za omejitev vladine vloge in izdelavo učinkovite zakonodaje, ki je uravnotežila ponudbo in odjem v tistih segmentih industrije, kjer je možna konkurenca. Stara zakonodaja pa še vedno velja za tiste segmente industrije, kjer konkurenca ni možna.

Glavni zakonodajni organ za prestrukturiranje trga zemeljskega plina je Zvezna energetska agencija (FERC), ki nadzoruje celoten trg zemeljskega plina v ZDA. Trge v državah znotraj ZDA nadzorujejo državne energetske agencije.

Med pomembnimi zakonodajnimi ukrepi za prestrukturiranje trga, ki jih je sprejela FERC, sta bila prost dostop do plinovodnega sistema in omejena uporaba dolgoročnih pogodb. Lokalne distribucijske družbe in veliki končni odjemalci zdaj lahko kupujejo zemeljski plin direktno pri proizvajalcih, torej mimo plinskih družb. Ker so želeli spodbuditi konkurenco pri ponudbi zemeljskega plina, je FERC sprejela odločitev, da smejo marketinške plinske družbe urejati nakupe in ponudbe zemeljskega plina v korist drugih industrijskih udeležencev.

Komisijin naslednji pomemben zakonodajni ukrep za prestrukturiranje trga je bila ločitev prodaje zemeljskega plina od prenosa zemeljskega plina. Tako so onemogočili

negativne trende plinskih družb po zmanjšanju konkurenčnosti, saj so svoje ponudbe pogojevale z omejitvami dostopa do plinovodnega omrežja.

Za zmanjšanje izkrivljenih slik trga zemeljskega plina zaradi nadzorovanih cen prenosa zemeljskega plina so nadgradili metodo za izračun tarif in uvedli program za preprodajo pogodb o prenosu zemeljskega plina. Ta program dovoljuje vsakemu uporabniku prenosa zemeljskega plina začasen ali stalen najem določene kapacitete plinovoda. Trg pospešuje učinkovito razporeditev pogodb o prenosu zemeljskega plina med njegovimi udeleženci in omogoča uskladitev pogodb o prenosu s pogodbami o ponudbi zemeljskega plina. Nova metoda izračuna tarif je sprva z velikimi stroški prenosa obremenila nekatere industrijske udeležence trga, zato so ji nasprotovali. FERC je nato razvila mehanizem za razpršitev stroškov med vse industrijske udeležence. Metoda je tako postala sprejemljiva, uspešno pa se je začela razvijati tudi konkurenčnost.

Pred letom 1985 so prevladovale dolgoročne pogodbe o ponudbi zemeljskega plina. Številne med njimi so temeljile na visokih cenah zemeljskega plina, ker je bila verjetnost izpada ponudb v tistem času zelo velika. Visoke cene plina so seveda plačale distribucijske družbe in končni odjemalci. Novi zakonodajni ukrep je distribucijskim družbam omogočil izstop iz takih dolgoročnih pogodb in nakup zemeljskega plina direktno pri proizvajalcih. Za določen čas so odložili plačilo stroškov za prenos in režim odprtega dostopa je lahko polno zaživel.

Naslednji zakonodajni ukrep (št. 636) je v prestrukturiranje trga vključil plinski marketing, ki pospešuje konkurenčnost in fleksibilnost prenosa zemeljskega plina.

Trenutno se FERC ukvarja s pisanjem zakonodaje, ki bo:

- omogočila razvoj preprodaje kratkoročnih najemov zmogljivosti plinovodov;
- standardizirala ponudbo zemeljskega plina in pogodbe o prenosu zemeljskega plina.

3.1.3 Vpliv zakonodaje o prestrukturiranju na strukturo trga

Zakonodaja o prestrukturiranju trga je spremenila strukturo trga zemeljskega plina v ZDA. Do leta 1985 je bila plinska industrija vertikalno ločena v proizvodnjo, prenos, prodajo in distribucijo zemeljskega plina. Celotno oskrbovanje z zemeljskim plinom je bilo strogo nadzorovano, temeljilo pa je na dolgoročnih pogodbah. Uvedba odprtega dostopa do plinovodnega omrežja leta 1985 je pospešila konkurenčnost. Plinski marketing se je pojavil kot nov segment industrije. Ločitev prenosa zemeljskega plina od prodaje je povzročila tržno transformacijo v visoko konkurenčni trg.

Liberalizacija prodajnih cen zemeljskega plina in pojav plinskega marketinga sta na trg zemeljskega plina privabila številne nove družbe. Nominalne cene zemeljskega plina so se po letu 1985 znižale ali ostale stabilne. To je pomenilo znaten padec realnih cen. Osnovne cene oskrbe z zemeljskim plinom so v obdobju 1988 - 1995 padle za 26%.¹⁰

3.1.4 Delovanje konkurenčnega trga zemeljskega plina

Danes je na trgu zemeljskega plina v ZDA konkurenca zelo razvita. Proizvajalci, plinske družbe, plinske tržne družbe, distribucijske družbe in veliki odjemalci trgujejo z

---

¹⁰ Natural Gas, The World Bank Group, Development of Competitive Natural Gas Markets in the US, Washington, D.C., 1999

zemeljskim plinom na številnih regionalnih trgih. Transakcije z zemeljskim plinom izvajajo predvsem plinski tržniki, ki kupujejo in prodajajo zemeljski plin v imenu proizvajalcev, distribucijskih družb in velikih odjemalcev. Trgovanje z zemeljskim plinom se odvija pretežno v plinskih tržnih centrih (spot markets) blizu magistralnih plinovodov. Pomembne trgovinske aktivnosti potekajo tudi na finančnih plinskih trgih, kjer udeleženci zmanjšujejo cenovna tveganja iz plinskih tržnih centrov. Elektronski trgovinski sistemi omogočajo trgovanje z zemeljskim plinom in kapacitetami plinovodov na vseh glavnih trgih v ZDA in Kanadi.

3.1.5 Plinske tržne družbe

Plinske tržne družbe predstavljajo dinamičen in konkurenčen segment plinske industrije. Delež ponudnikov, ki jih pokrivajo, se je povečal z 20% leta 1987 na 49% leta 1995.¹¹ Njihove storitve koristijo udeleženci trga predvsem zaradi manjših transakcijskih stroškov in zmanjšanja tveganja zanesljivosti ponudb ter zvišanja cen, kar storijo tako, da najprej razvrstijo potrebe ponudnikov in odjemalcev po obsegu, nato pa jih vključijo v ustrezne pogodbe velikega obsega.

Trg zemeljskega plina je kompleksen. V letu 1996 so največje 4 plinske tržne družbe pokrivalo 42% njegove celotne dnevne prodaje v ZDA.

3.1.6 Trgovanje z zemeljskim plinom v plinskih tržnih centrih

V zadnjih desetih letih so plinske transakcije prešle s trgov kompletne prodaje v plinske tržne centre, ki so v bližini notranjih plinovodnih povezav med državami znotraj ZDA. Plinske tržne centre vodi ena ali več plinskih družb, lastnic plinovodnega omrežja v okolici plinskih centrov. Udeležencem na trgu ponujajo zemeljski plin iz številnih neodvisnih virov in ga pošiljajo na različne trge, kar zmanjšuje število pogodb na celotni poti med virom in odjemalcem. Če hoče pošiljatelj zmanjšati stroške in tveganje ponudbe, lahko kombinira ponudbene poti preko številnih plinskih centrov. Operater plinskega tržnega centra ponuja različne storitve: od fizičnega prenosa zemeljskega plina v plinsko skladišče do zagotavljanja velike fleksibilnosti pri trgovanju in ponudbi zemeljskega plina. Plinski tržni centri so postali zelo popularni med plinskimi tržniki. Danes jih je v ZDA več kot 50. Največji je Henry Hub v državi Louisiana. Ta določa tržno ceno zemeljskega plina, ki je ključna za celotno plinsko industrijo ZDA.

Kadar so cene zemeljskega plina nestanovitne, se udeleženci plinskih trgov soočajo s precejšnjim cenovnim tveganjem. Zato vstopajo na finančne plinske trge, kjer jim plinski tržniki pomagajo zmanjšati cenovno tveganje.

3.1.7 Plinski trg in prenosni trg

Tradicionalno vertikalno integrirana plinska industrija ima tipično samo en trg, kjer se zemeljski plin in storitve prenosa prodajajo v svežnju končnim odjemalcem. Z uvedbo odprtega dostopa do plinovodne mreže in z uvedbo ponudbe, po kateri se zemeljski plin in prenos ne prodajata v svežnju, sta se pojavila dva tipa trga:

---

¹¹ Natural Gas, The World Bank Group, Development of Competitive Natural Gas Markets in the US, Washington, D.C., 1999

- plinski trg, kjer udeleženci trgujejo z zemeljskim plinom kot blagom in minimalizirajo cene in ponudbena tveganja;
- prenosni trg, kjer udeleženci trgujejo s storitvami prenosa zemeljskega plina po prenosnem omrežju.

Povečanje kompleksnosti transakcij na obeh trgih je povzročilo nastanek posrednikov, tržnih plinskih centrov in finančnih plinskih trgov, ki pripomorejo k učinkovitemu določanju tržne cene zemeljskega plina in minimalizirajo transakcijske stroške.

3.2 PRESTRUKTURIRANJE TRGA ZEMELJSKEGA PLINA V EU

Proces prestrukturiranja v EU se je uradno začel avgusta 2000. Ker so bili trgi zemeljskega plina v posameznih državah članicah na različnih razvojnih stopnjah, je bil postopni razvoj procesa prestrukturiranja trga pravzaprav nujnost.

3.2.1 Osnovni podatki o trgu zemeljskega plina v EU¹²

Zemeljski plin se je začel pretakati po evropskih plinovodih leta 1960. Danes vseh 15 držav članic ponuja zemeljski plin v svojih energetskih ponudbah. Delež zemeljskega plina v energetski ponudbi EU se je povečal na več kot 21% v letu 1998 v primerjavi s 16% pred desetimi leti. Seveda so velike razlike med državami članicami: Švedska in Grčija imata npr. 2% tržni delež, Nizozemska pa kar 49%.

Na dan 1. januarja 1999 so bile dokazane zaloge zemeljskega plina znotraj EU približno 3.200 milijard kubičnih metrov, kar pri trenutni porabi zadošča za približno 14 let proizvodnje zemeljskega plina. Glavne zaloge znotraj EU so na Nizozemskem (65% vseh zalog EU) in v Veliki Britaniji (24%).

Danes je zemeljski plin alternativno gorivo EU. Njegov tržni delež raste na vseh sektorjih trga goriv in v vseh državah članicah EU. Pričakujejo, da bo poraba zemeljskega plina v EU med leti 2001 in 2020 narasla za 45%. Delež zemeljskega plina v energetski ponudbi EU se bo leta 2020 povečal na 27%. Približno dve tretjini tega povečanja bo šlo na račun termoelektrarn in kogeneracijskih agregatov. V tem sektorju pričakujejo povečanje deleža zemeljskega plina od 23% leta 1995 na približno 40% leta 2020. Sektor termoelektrarn in kogeneracijskih agregatov bo postal največji posamezni sektor porabe zemeljskega plina, saj bo leta 2020 porabil kar 45% vsega zemeljskega plina. Zemeljski plin prednjači na področju termoelektrarn: nizki investicijski stroški, visoki izkoristki termoelektrarn, nizke emisije in kratki roki zgraditve.

Klimatske podnebne spremembe so narekovale, da so tudi evropske države leta 1997 podpisale Kyotski protokol, katerega namen je, v obdobju od 2008 do 2012 doseči znižanje emisij šestih plinov (najpomembnejši med njimi je ogljikov dioksid) za povprečno 5,2%, tj. pod stopnjo leta 1990. EU se je v Kyotu zavezala, da bo znižala količine toplogrednih plinov za 8%. Zemeljski plin lahko odločilno prispeva k znižanju emisij, dogovorjenih v Kyotu.¹³

Primarni odjem zemeljskega plina je od leta 1990 dalje letno naraščal za 4,5%. Povečanje odjema je bilo izrazito v treh sektorjih:

¹² Report of the European Commission: Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000: Volume I: European Overview, July 2001

¹³ BIAC/OECD/IEA Workshop on Climate Change: Industry view on the climate change challenge with special emphasis on the Kyoto mechanisms, Paris, 8 March 1999, Industry Sector Reports

- proizvodnja elektrike (+91%);
- gospodinjstva (+31%);
- industrija (+17%).

Tabela 3.2.1 prikazuje naraščajočo količinsko pomembnost zemeljskega plina v energetske ponudbi EU. V obdobju 1985 - 2020 narašča trend odjema zemeljskega plina, delež zemeljskega plina v energetske porabi, uvoz in s tem uvozna odvisnost.

Tabela 3.2.1: Naraščanje pomembnosti zemeljskega plina v energetske ponudbi v EU v obdobju 1985 - 2020

	v MTOE					
Pokazatelji pomembnosti	1985	1995	1998	2000	2010	2020
Odjem v EU	198	273	299	338	401	432
Energetska poraba	1241	1366	1401	1454	1556	1612
Delež zemeljskega plina	16%	20%	21%	23%	26%	27%
Proizvodnja zemeljskega plina v EU	132	167	180	204	191	141
Uvoz zemeljskega plina	69	109	120	133	210	290
Odvisnost od uvoza	35%	40%	40%	39%	52%	67%

Vir: Directorate-General for Energy – Energy in Europe - European Commission: European Union Energy Outlook to 2020, The Shared Analysis Project, Special issue – November 1999, Luxembourg

V svetovni porabi zemeljskega plina dosega EU 16% delež. Države članice ustvarijo 10% letnega svetovnega odjema zemeljskega plina. Leta 1998 je 60% porabe v EU pokrivala domača proizvodnja zemeljskega plina. Istega leta so bili glavni proizvajalci plina znotraj EU Velika Britanija (82 MTOE), Nizozemska (57 MTOE), Italija in Nemčija (15 MTOE) ter Danska (7 MTOE). Francija, Irska in Avstrija proizvedejo manjše količine, Španija in Grčija pa neznatne.

Uvozna odvisnost od zemeljskega plina se med državami članicami EU razlikuje: od 0% (Nizozemska, Velika Britanija in Danska) do 100% (Belgija, Finska, Švedska, Grčija, Luksemburg in Portugalska).

Leta 1998 je EU 40% porabe pokrila z uvozom iz treh držav - proizvajalk zemeljskega plina: Rusije, Alžirije in Norveške. Ostale države, kot sta Libija in Katar, izvozijo v EU manjše količine utekočinjenega zemeljskega plina. Rusija pokriva 17% tržni delež odjema EU, Alžirija 12%, Norveška pa 11%. Predvidevajo, da bodo obstoječi trije ponudniki (Norveška, Rusija in Alžirija) ostali najpomembnejši zunanji ponudniki za Evropo do leta 2020.

3.2.2. Energetska politika EU od leta 2001 do 2020

Mnogi pomembni energetske problemi iz preteklosti bodo vplivali na energetske politiko EU tudi v naslednjih 20 letih. Kljub odkritju novih zalog globalnih energetske virov ostaja bojazen glede zanesljivosti oskrbe z energijo. Zmanjšanju zaščite uporabe domačega premoga in zmanjšanju odvisnosti od nuklearne energije je sledila strma rast odjema zemeljskega plina, zato je EU postala močno odvisna od uvoza energije.

Globalno prestrukturiranje trgovine daje poudarek pomembnosti energije kot elementu mednarodne konkurence. Proces širitve EU in postopno ustvarjanje enotnega trga bosta

gotovo ustvarila številne politične probleme. Po eni strani bo z večjo učinkovitostjo in znižanjem stroškov energije lažje doseči enoten trg, po drugi strani pa to kratkoročno lahko negativno vpliva na zaposlovanje in okolje. Vpliv tržnih sprememb na vlaganje v privatnega sektorja v raziskave in razvoj novih tehnologij je zelo nepredvidljiv.

Vsi zgoraj omenjeni problemi se navezujejo na skrb glede onesnaževanja okolja. Politične razprave o okolju so se v zadnjih dvajsetih letih premaknile z lokalnega nivoja na mednarodni nivo (npr. kisli dež, onesnaževanje rek in industrijsko onesnaževanje, stanjšanje ozonske plasti in klimatske spremembe). Zato bo morala EU izvesti številne ukrepe za znižanje emisij, še zlasti po ratifikaciji Kyotskega protokola. Obseg znižanja emisij v naslednjih dvajsetih letih je težko predvideti.

Glavni cilji energetske politike EU so:

- zanesljivost ponudbe energije za minimaliziranje tveganj nepredvidenih nihanj v ponudbi energije;
- konkurenčni energetski sistemi naj bi zagotavljali nizke stroške za proizvajalce energije in odjemalce, hkrati pa imeli pozitiven učinek na industrijsko konkurenčnost in široko socialno politiko;
- zaščita okolja, ki je integrirana v proizvodnji energije in uporabi energije za vzdrževanje ekološkega in geofizikalnega ravnotežja v naravi.

3.2.2.1 Analiza energetske politike do leta 2020

Energetski trendi EU, prikazani v tem poglavju, so pridobljeni s pomočjo modela PRIMES Verzija¹⁴ 2. To je globalni sektorski model svetovnega energetskega sistema. Razvoj tega modela je bil delno podprt s programi Joule II in Joule III v okviru Evropske komisije. Od leta 1997 ga pogosto uporabljajo za podrobno proučevanje dolgoročnega svetovnega energetskega razvoja porabe, ponudbe in projekcij cen za glavne regije.

Model Primes 2. je bil izdelan kot orodje za analizo energetske politike, vključno z odnosi med energetsko politiko in tehnološko oceno. Razvili so ga leta 1993 za analizo tržnih mehanizmov, ki vplivajo na razvoj energetske porabe in ponudbe z upoštevanjem prodora tehnologije na trg. Zaradi potrebe po predstavitvi naraščajočega procesa prestrukturiranja trga so ga kasneje nadgradili.

Evropska komisija je za oblikovanje energetske politike uporabila svoje analitične modele, s katerimi sicer določa globalne energetske trende. V ta namen je financirala Projekt analize porazdelitve posameznih vrst energije. Njegovi rezultati o izzivih do leta 2020 so naslednji:¹⁵

- v obdobju od 2001-2020 bo svetovna poraba energije naraščala letno 2%;
- odvisnost sveta od fosilnih goriv bo ostala na visoki stopnji – blizu 90%;
- strma rast odjema zemeljskega plina v EU (+28% med leti 2001 in 2020) in naraščanje uvozne odvisnosti od sedanjih 40% na 66% leta 2020;
- cene zemeljskega plina bodo naraščale nekoliko hitreje kot cene nafte, katere cena za sodček naj bi se gibala od 20 do 26 ameriških dolarjev.

---

¹⁴ 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 9: World Gas Prospects, Strategies and Economics, 3.6. pog.

¹⁵ 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 9: World Gas Prospects, Strategies and Economics, 3.6. pog.

3.2.2.1.1 Osnovni energetskega scenarij do leta 2020

Ključne domneve osnovnega energetskega scenarija do leta 2020 so:

- povprečna letna rast svetovnega gospodarstva bo 3%;
- povprečna rast gospodarstva v EU bo 2,4% do leta 2010 in 1,8% do leta 2020;
- rast primarne letne energijske porabe bo znašala 1% do leta 2010 in 0,4% do leta 2020;
- še vedno bodo prevladovala fosilna goriva;
- največjo rast odjema bo dosegel zemeljski plin. Njegov delež bo narasel na 26% do leta 2010, nato naj bi se stabiliziral.

Globalni energetske trgi bodo dobro preskrbljeni z energijo. V obravnavanem obdobju so predvidene relativno nizke cene fosilnih goriv, kar bo okrepilo njihovo konkurenčno pozicijo na globalnih energetske trgih.

Glavne usmeritve energetske politike v zvezi z zemeljskim plinom do leta 2020 so:

- nadaljevanje integracije in procesa prestrukturiranja plinskega in električnega trga;
- nadaljevanje izboljšanja izkoristkov pri odjemu zemeljskega plina;
- širjenje uporabe kogeneracijskih agregatov za soproizvodnjo elektrike in toplote, katere poganja zemeljski plin;
- širjenje plinske infrastrukture.

Vplivi procesa prestrukturiranja plinskega trga EU se bodo razlikovali med državami članicami, ker se razlikujejo tudi obsegi ukrepov (na Nizozemskem je delež zemeljskega plina 49% v celotni primarni energiji, medtem ko je njegov delež na Portugalskem enak 0%).

Glede na ekonomske koristi energetske sistemov se bodo stroški energije stabilizirali ali celo znižali. Delež stroškov energije v celotnih proizvodnih stroških družb in za gospodinjstva bo padal.

Tradicionalno trgovanje vzdolž prenosnega sistema bo upadlo, ker ga bodo nadomestili Swap posli in drugi trgovinski papirji. Posledica tega bo znižanje stroškov prenosa plina za odjemalce, saj bodo pomembnejši drugi stroški (skladiščenje...) na konkurenčnem trgu.

Razpoložljivost virov, vladna energetska politika in razvoj plinske infrastrukture pospešujejo odjem zemeljskega plina. Okoljska politika in politika klimatskih sprememb tudi vključuje uporabo plina. Privatizacija električnega sektorja in razvoj neodvisne proizvodnje elektrike daje politiki povečanega odjema plina dodatno dimenzijo. Rast odjema zemeljskega plina morajo hkrati spremljati povečane aktivnosti pri razvoju plinske infrastrukture, da bodo odjemalci lahko razpršili ponudnike.

3.2.2.1.1.1 Cene zemeljskega plina do leta 2020

Dejavniki, ki vplivajo na ceno zemeljskega plina, se razlikujejo med regionalnimi plinskimi trgi. Pogodbene cene v Evropi so vezane na ceno nafte. Posledica počasnega povečevanja cene nafte je naraščanje cen plina. Tako velja za Evropo.

Na severnoameriškem trgu, ki je zelo konkurenčen, pričakujejo do leta 2020 bolj strmo naraščanje cen plina zaradi omejenosti virov. Azijski trg je v glavnem odvisen od tekočega naftnega plina, ki ga uvažata Japonska in Severna Koreja. Cene zemeljskega plina so višje kot na trgu EU. Vstop novih konkurentov (posebno v državah Srednjega

vzhoda z znatnimi viri), razvoj konkurence in tehnični razvoj transporta bodo dolgoročno omejili naraščanje cen plina.

Cene plina v zahodni Evropi padajo vse od leta 1990 zaradi prekomerne proizvodnje, prestrukturiranja trga in nizkih cen nafte. V dolgoročnem obdobju bodo pritiski za povečan odjem, posebej še pri termoelektrarnah, vplivali na nujnost uvoza plina iz oddaljenih plinskih polj Rusije, severne Afrike in srednjega Vzhoda. To bo povzročilo zmeren porast cen plina.

3.2.2.1.1.2 Globalna primarna energijska poraba goriv do leta 2020

Električni sektor bo še naprej temeljil na fosilnih gorivih. Do leta 2020 se bo pomembnost plina v tem sektorju povečala, kar še zlasti velja za države OECD.

Največja sprememba v deležih posameznih fosilnih goriv bo zagotovo pri zemeljskem plinu. Če upoštevamo njegove prednosti pri stroških pri sproizvodnji elektrike in toplote, se bo predvideni odjem povečal za 2,6% do leta 2010 in za 3,7% do 2020. Tabela 3.2.2.1.1.2 prikazuje globalno primarno porabo posameznih vrst goriv v obravnavanem obdobju.

Tabela 3.2.2.1.1.2: Primarni odjem energije v EU od leta 1990 do leta 2020 na osnovi osnovnega energetskega scenarija

Vrsta energije in energetska odvisnost od uvoza	Delež te energije v celotnem odjemu leta 1990 v %	Delež te energije v celotnem odjemu leta 2010 v %	Delež te energije v celotnem odjemu leta 2020 v %
Trda goriva	26,4	25	26,3
Tekoča goriva	38,5	37,8	35,7
Zemeljski plin	20,3	24,1	27,1
Ostala goriva	14,8	13,1	10,9

Vir: Directorate-General for Energy – Energy in Europe - European Commission: Economic foundations for energy policy, The Shared Analysis Project, Special issue – December 1999, Luxembourg

Pričakovana letna rast primarne energetske porabe v EU do leta 2010 je blizu 1%, do leta 2020 pa 0,4%. Celotna pričakovana povprečna rast energetske porabe od leta 1995 do 2020 je 0,7%.

Pomembno je poudariti, da bodo v energetskega sistemu EU naslednjih 25 let prevladovala fosilna goriva. Njihov delež se bo celo povečal z 80% leta 1995 na 81% leta 2020.

3.2.2.1.1.3 Industrijska energetska poraba v EU do leta 2020

V posameznih sektorjih industrije so opazni različni trendi razvoja, ki se odražajo v različnih deležih posameznih vrst goriv. Najbolj strm je padec porabe trdih goriv zaradi nazadovanja železarske in jeklarske industrije. Pri ostalih gorivih so spremembe zmernejše in kažejo na trend večje porabe čistejših goriv, kot sta elektrika in zemeljski plin. Tabela 3.2.2.1.1.3 prikazuje industrijsko energetska porabo posameznih vrst goriv v EU v obravnavanem obdobju.

Tabela 3.2.2.1.1.3: Industrijska energetska poraba v EU od leta 1990 do leta 2020 na podlagi osnovnega energetskega scenarija

Vrsta energije in energetska odvisnost od uvoza	Delež te energije v celotnem odjemu leta 1995 v %	Delež te energije v celotnem odjemu leta 2010 v %	Delež te energije v celotnem odjemu leta 2020 v %
Trda goriva	13,6	8,9	6,8
Tekoča goriva	13,3	12,3	11,9
Zemeljski plin	21,8	24,2	23,6
Električna energija	29,1	31,0	32,4

Vir: Directorate-General for Energy – Energy in Europe - European Commission: Economic foundations for energy policy, The Shared Analysis Project, Special issue – December 1999, Luxembourg

Iz zgornje tabele je razvidno, da se bo delež električne energije v celotnem odjemu za industrijo povečeval do leta 2020, delež zemeljskega plina do leta 2010, do leta 2020 pa se bo stabiliziral. Delež električne energije bo še vedno večji od deleža zemeljskega plina v celotnem odjemu.

3.2.2.1.1.4 Vplivi na povečanje konkurence na plinskem trgu EU

Na povečanje konkurence na plinskem trgu EU so najbolj vplivali naslednji dejavniki:

- naraščanje deleža zemeljskega plina v energetske porabi in razpršitev plinske ponudbe ter uvoza plina;
- pojav velikih neevropskih ponudnikov in presežne kapacitete zemeljskega plina glede na odjem plina na trgu;
- spremenjena vloga vlad v gospodarstvu in posledično njihove intervencije na plinskem trgu;
- odprtje nemškega trga za družbi Wingas in Gazprom;
- prestrukturiranje plinskega trga v Veliki Britaniji;
- zgraditev povezovalnega plinovoda med Veliko Britanijo in Belgijo;
- izvrševanje Plinske smernice EU na notranjih plinskih trgih držav članic.

3.2.2.3 Cene zemeljskega plina in elektrike v EU od leta 1990 do 1998

Tabela 3.2.2.3a prikazuje cene plina in elektrike v državah članicah EU v obdobju od 1990 do 1998 za industrijske odjemalce. Davki niso vključeni v cene, določene pa so na osnovi energije, ki jo odda tona ekvivalentne nafte.

Tabela 3.2.2.3a: Cene zemeljskega plina in elektrike v državah članicah EU v obdobju od 1990 do 1998 za industrijske odjemalce

Država članica EU	Vrsta primarne energije	EUR/toe					Povprečna letna sprememba v obdobju 1998/90
		1990	1995	1996	1997	1998	
Avstrija	Plin	122,7	102,4	105,5	114,8	108,5	-1,5%
	Elektrika	598,2	561,2	579,5	656,3	639,9	0,8%
Belgija	Plin	113,7	67,2	84,1	94,6	87,0	-3,3%
	Elektrika	584,7	487,2	482,1	461,6	452,2	-3,2%
Danska	Plin	134,9	78,5				

Država članica EU	Vrsta primarne energije	1990	1995	1996	1997	1998	Povprečna letna sprememba v obdobju 1998/90
	Elektrika	569,8	521,1	556,6	554,1	577,5	0,2%
Finska	Plin	97,3	117,2	124,9	134,6	131,9	3,9%
	Elektrika	578,4	561,9	584,0	564,7	555,2	-0,5%
Francija	Plin	122,2	104,2	105,2	111,9	106,9	-1,7%
	Elektrika	561,5	452,5	428,1	415,3	398,7	-3,2%
Nemčija	Plin	147,7	123,8	124,7	133,0		
	Elektrika	835,3	694,2	619,1	584,7	551	-5,1%
Grčija	Plin						
	Elektrika	593,3	431	396	388,1	368,5	-5,8%
Irska	Plin	260,8	228,5	224,8	221,5	216,7	-1,9%
	Elektrika	619,5	547,3	543,5	542,1	530,4	-1,9%
Italija	Plin	123,7	145,6	151,1	158,4	141,7	1,7%
	Elektrika	893,9	903,5	900,6	903,6	911,0	0,2%
Nizozemska	Plin	98,6	89,6	87,9	93,1	86,1	-1,7%
	Elektrika	479,3	522,5	515,2	513,3	507,4	0,7%
Portugalska	Plin						
	Elektrika	1059,7	830,9	762,9	740,8	712,0	-4,8%
Španija	Plin	129,0	119,2	124,1	129,8	115,0	-1,4%
	Elektrika	892,7	705,6	681,0	624,6	571,1	-5,4%
Švedska	Plin						
	Elektrika	456,2	354,3	377,8	325,8		
Država članica EU	Vrsta primarne energije	1990	1995	1996	1997	1998	Povprečna letna sprememba v obdobju 1998/90
Velika Britanija	Plin	124,9	95,5	68,2	69,8	71,2	-6,8%
EU	Plin	127,6	116,2	112,6	118,9	111,2	-1,7%
	Elektrika	642,1	567,8	537,5	515,3	497,5	-3,1%

Vir: European Commission: 2000-Annual energy review January 2001, 15. October 2000, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Iz zgornje tabele je razvidno, da so se cene zemeljskega plina za industrijske odjemalce v obdobju 1990 – 1998 letno v EU znižale za povprečno 1,7%, cene elektrike pa letno za povprečno 3,1%. Največji padec cene zemeljskega plina je bil dosežen v Veliki Britaniji, ki je imela v obravnavanem obdobju najbolj razvit plinski trg. Sočasno lahko vidimo, da je cena elektrike v EU povprečno približno petkrat višja od cene plina.

Tabela 3.2.2.3b prikazuje energetska bilanco zemeljskega plina EU v obdobju od 1990 do 1998. V tem obdobju je najhitreje naraščal odjem zemeljskega plina za termoelektrarne s povprečno letno rastjo 9,3%. Skladno z naraščanjem odjema sta naraščala primarna proizvodnja in uvoz zemeljskega plina.

Tabela 3.2.2.3b: Energetska bilanca zemeljskega plina v EU v obdobju od 1990 do 1998 Mtoe

Postavke energetske bilance	1990	1996	1997	1998	Povprečna letna sprememba v obdobju 1998/1990
Primarna proizvodnja	132,87	188,63	182,12	181,46	4,0%
Uvoz plina	92,30	118,46	124,17	131,49	4,5%
Odjem plina	222,06	305,14	302,54	351,50	4,5%
Odjem plina za termoelektrarne	36,6	63,86	70,73	74,69	9,3%

Vir: European Commission: 2000-Annual energy review January 2001, 15. October 2000, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

3.2.2.4 Sedanji in prihodnji model določanja cene zemeljskega plina

Trg zemeljskega plina je povezan s trgom nafte preko določanja cene zemeljskega plina. Pogosta bližina plinskih nahajališč z nahajališči nafte je vzrok, da so lastniki plinskih nahajališč naftne družbe, ki narekujejo povezovalni indeks za določanje cene zemeljskega plina. Ekonomski razlogi za določanje povezovalnega indeksa tičijo v konkurenci, ki naj bi jo zemeljski plin zagotavljal nafti (povezovalni indeks temelji na kalkulacijskem mehanizmu za ceno nafte na določenih trgih). Povezovalni indeks je bil določen ob prodoru zemeljskega plina na svetovni trg, vendar pa tak kalkulacijski mehanizem ekonomsko že dolgo ni več opravičljiv. Zamenjati bi ga morali s postopkom določanja tržne cene, ki temelji na ponudbi in odjemu zemeljskega plina. A to se ne bo zgodilo, dokler ne bo dejansko vzpostavljen integriran notranji prestrukturirani plinski trg.

Čeprav ni nevarnosti za nastanek kartelov na mednarodnem plinskem trgu med tako različnimi državami proizvajalkami, postaja jasno, da je plinski trg tog. Kombinacija indeksiranih cen plina, dolgoročne »vzemi ali plačaj« pogodbe in pretežni uvoz plina v Evropo skozi plinovode so ustvarili regionalni plinski trg z manjšo konkurenco med izvozniki (Rusija, Alžirija, Norveška). Velike ruske rezerve bodo verjetno vplivale na povečanje uvozne odvisnosti EU od uvoza iz te države. Dolgoročna strategija poslovnih odnosov z Rusijo na področju energetike bo najbrž pomemben korak k zanesljivosti plinskih ponudb.

Glavne spremembe na mednarodnem plinskem trgu se bodo dogajale v bodočnosti. Zaradi pojava plinskih tržnih centrov (Spot market) v okviru prestrukturiranega plinskega trga in pritiskov na strani odjema, povezanih z globalnim segrevanjem ozračja, smemo pričakovati tudi drugačen model določanja cene plina.

V dolgoročnem obdobju bo tveganje ponudbe plina Evropi ustvarilo nove razmere odvisnosti, katerih vzrok bo manjša poraba premoga. Večjim plinskim odjemom bodo sledili trendi naraščanja cen in oslabitev zanesljivosti plinske ponudbe EU.

Obdavčevanje zemeljskega plina v EU se izvaja z davkom na dodano vrednost DDV (VAT -Value Added Tax), ki je sorazmeren s prodajno ceno plina. DDV za plin je v posameznih državah članicah različen. Giblje se od 5% v Veliki Britaniji do 25% na Finskem in Danskem.

3.2.3 Zakonodaja o prestrukturiranju trga v EU

3.2.3.1 Zelena listina o evropski strategiji za zanesljivost energetske ponudbe

Zelena listina vsebuje naslednje dolgoročne strategije:¹⁶

- nujno je treba spremeniti obnašanje odjemalcev. Z ustrežno davčno politiko je možen boljši nadzor odjema, ki je sprejemljivejši za okolje. Obdavčevanje utemeljujejo predvsem s stališča kaznovalne politike zaradi kaznovanja škodljivih vplivov na okolje. Sektor transporta in gradbeništva morata izvajati energetske varčevalne politike;
- v zvezi s ponudbo in porabo energije se je potrebno boriti proti globalnemu segrevanju ozračja. V tem pogledu sta razvoj novih in obnovljivih virov energij bistvenega pomena.

EU je zelo odvisna od uvoza energije. Trenutno uvaža 50% svojih potreb, leta 2030 bo uvažala 70% potreb po energiji. Potrebna bi bila velika finančna vlaganja v zastarelo infrastrukturo in za pokrivanje energetskih potreb v naslednjih desetih letih. Analiza v Zeleni listini je pokazala, da:

- ima EU zelo majhen vpliv na ponudbo energije;
- bodo imeli napor za promocijo obnovljivih virov energije omejen vpliv na rast odjema energije;
- bodo konvencionalni viri energije (nafta, zemeljski plin) še dolgo nezamenljivi;
- morajo dolgoročno zanesljive ponudbe energije morajo upoštevati Kyotski protokol;
- da bo EU vedno bolj odvisna od uvoza energije. Širitev EU ne bo spremenila te situacije;
- da EU lahko ukrepa na strani odjema pretežno z opozarjanjem na varčevanje z energijo (predvsem v sektorjih transport in gradbeništvo).

3.2.3.2 Energetski zakon

Energetski zakon pospešuje proces prestrukturiranja tako, da določa razvoj plinskih poslov, konkurenčnost med plinskimi družbami, oblike sodelovanja, kot so zveze ali partnerski odnosi, povečuje učinkovitost plinskega trga in izvaja pritisk na stroške. Bodoča struktura trga in stopnja, po kateri bodo vse plinske družbe sposobne izkoristiti nove možnosti in izzive, bosta odvisni tudi od praktične izvedbe novega zakona. Po novem energetskem zakonu se morajo plinske družbe osredotočiti na stroškovni management, povečanje učinkovitosti in odjemalce. Zanesljivost plinske ponudbe na osnovi dejanskega obsega aktivnosti je še vedno eden od stebrov energetskega zakona.

3.2.3.3 Analiza Plinske smernice 98/30/EC o prestrukturiranju notranjega trga EU

Plinska smernica 98/30/EC je postala veljavna 10. avgusta 1998. Njen končni cilj je plinski trg z zelo razvito konkurenco na osnovi splošnih pravil prenosa, skladiščenja,

---

¹⁶ Green Paper: Towards a European strategy for the security of energy supply, Luxembourg November 2000, Office for Official Publications of the European Communities

ponudbe in distribucije. Uvaja postopno odpiranje trga »tretji strani« oz. novim konkurentom. Glavne značilnosti Plinske smernice so prikazane v tabeli 3.2.3.3.

Tabela 3.2.3.3: Glavne značilnosti Plinske smernice

Glavna poglavja	Opis poglavja	Ocena poglavja
Namen Plinske smernice	Doseči konkurenčen trg zemeljskega plina in ne razlikovati med plinskimi družbami in odjemalci glede njihovih pravic in obveznosti	V končni fazi procesa prestrukturiranja zagotoviti, da vsak odjemalec prosto izbira ponudnika in znižanje cen zemeljskega plina
Obseg	Obsega skupna pravila za prenos in skladiščenje zemeljskega plina, prodajo in distribucijo	Povečati učinkovitost organizacije delovanja sektorja, nediskriminacijski dostop do plinovodne mreže, transparenten prenos plina in postopki za pridobitev pooblastil
Notranji trg	Postopno oblikovanje notranjega konkurenčnega trga	Postopno zato, da se upošteva različna struktura in razvitost trgov v državah članicah ter industriji omogoči prilagoditev na prožen in urejen način novemu okolju
Splošna pravila za organizacijo plinskega sektorja	Države članice morajo na osnovi svoje institucionalne organizacije zagotoviti, da udeleženci plinskega trga delujejo skladno s principi Plinske smernice	Države članice morajo Plinsko smernico vključiti v svojo zakonodajo. Nekatere države članice morajo obravnavano zakonodajo zelo spremeniti, druge pa minimalno (npr. Velika Britanija)
	Države članice, ki imajo sistem pooblastil (licenca, dovoljenje, koncesija, soglasje), morajo izdelati objektivne in nepristranske kriterije za dodelitev pooblastila za gradnjo in obratovanje naprav z zemeljskim plinom in oskrbo z zemeljskim plinom	Za razvoj konkurence na trgu je zelo pomembno načelo enakopravnosti tržnih udeležencev
	Države članice morajo oblikovati primerne in učinkovite mehanizme za urejanje, nadzor in preglednost, da se izognejo kakršnikoli zlorabi dominantnega položaja, posebno na škodo odjemalcev	Preprečitev zlorabe prevladujočega položaja na trgu s transparentnostjo sistema delovanja trga
Prenos in skladiščenje plina, distribucija	Plinska družba v nobenem primeru ne sme razlikovati med uporabniki plinovodnega sistema. Vsi odjemalci morajo biti za ponudnika enakopravni	Enakopravnost vseh uporabnikov plinovodnega sistema je pogoj za razvoj konkurence
Ločenost in preglednost računov	Računi plinskih družb za prenos, skladiščenje in distribucijo morajo biti pregledni in ločeni, zato da se izognejo pristranskosti, medsebojnemu prelivanju in drugim popačenjem konkurenčnosti.	Ločenost dejavnosti prenosa, skladiščenja, prodaje in distribucije je pogoj za razvoj konkurence
Dostop do plinovodnega omrežja	Države članice morajo zagotavljati nepristranski, pošten in odprt dostop, ob upoštevanju varnosti in regularnosti ponudb, zmogljivosti in zaščite okolja	Zaradi doseganja konkurenčnega trga zemeljskega plina in preprečevanja zlorab pozicije močnejšega. Pri tem je pomembno, da je v začetni fazi prestrukturiranja dostop usklajen z nivojem odprtja trga v posamezni državi
	Države članice lahko izberejo pogajalski postopek dostopa do plinovodnega omrežja in/ali postopek zakonskega dostopa	Pogajalski postopek temelji na prostovoljnih komercialnih sporazumih, postopek zakonskega dostopa pa na tarifah
Upravičeni odjemalci	Upravičeni odjemalci imajo pravico sklepati pogodbo o ponudbi s konkurenčnimi plinskimi družbami, ki niso lastnik in/ali upravljavec sistema	Upravičeni odjemalec lahko sklene pogodbo z novim konkurentom na trgu oz. ima prosto izbiro

Glavna poglavja	Opis poglavja	Ocena poglavja
Postopno odpiranje trga	Trenutno so upravičeni odjemalci vse plinske elektrarne ne glede na letni nivo odjema in končni odjemalci, ki letno porabijo več kot 25 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina.	Upravičeni odjemalci postanejo v prvi fazi prestrukturiranja največji odjemalci
	Države članice morajo zagotoviti, da bodo upravičeni odjemalci porabili vsaj 20% celotne letne porabe zemeljskega plina na nacionalnem trgu; ta odstotek bo leta 2003 narasel na 28% celotne letne porabe zemeljskega plina na nacionalnem trgu in leta 2018 pa na 33%	Omejitve predstavljajo zaščito udeležencev na lastnem nacionalnem plinskem trgu
	Prag za upravičene odjemalce se bo leta 2003 zmanjšal na 15 milijonov kubičnih metrov letno in na 38% skupne letne porabe zemeljskega plina na nacionalnem trgu	Razvidno je postopno odpiranje trga, da se udeleženci lahko prilagodijo novim razmeram na njem
	Prag za upravičene odjemalce se bo leta 2008 zmanjšal na 5 milijonov kubičnih metrov letno in na 43% skupne letne porabe zemeljskega plina na nacionalnem trgu	
	Pogodba »vzemi ali plačaj«, ki velja ali se obnovi po začetku veljavnosti Plinske smernice, mora biti sklenjena previdno, da se ne ovira odpiranja trga	Pogodba »vzemi ali plačaj« je tržna realnost. V njej se odjemalec obveže, da bo njegov letni odjem npr. vsaj 90% pogodbenega obsega. Če je bil dejanski odjem 80%, mora odjemalec plačati tudi 10% pogodbenega obsega, čeprav ga ni porabil
Ukrepi za preprečitev neuravnotež. odpiranja trgov	Do leta 2008 ne bodo prepovedane pogodbe plinskih družb z upravičenimi odjemalci v plinovodnem sistemu druge države članice, če je v obeh sistemih odjemalec priznan kot upravičeni odjemalec	Od leta 2008 bodo lahko upravičeni odjemalci sklepali pogodbe samo v plinovodnem sistemu lastne države
	Države članice bodo storile vse potrebno, da bodo plinske družbe oskrbovale upravičene odjemalce preko direktnih plinovodov	Posredniki ne bodo mogli vplivati na upravičene odjemalce (izsiljevanje...)
	Države članice imajo možnost začasnega odstopanja od odpiranja trga	Nekatere države članice imajo lahko posebne težave pri prilagajanju svojih plinskih sistemov
	Če se plinska družba sooči z resnimi ekonomskimi in finančnimi težavami zaradi svojih »vzemi-ali-plačaj« pogodb o nakupu plina, lahko prosi začasno oprostitev dogovarjanj o dostopu	S tem se izogne nevarnosti bankrota vitalnih plinskih družb zaradi prestrukturiranja
Dopolnitev Plinske smernice	Dne 13.3.2001 je Evropska komisija sprejela predlog spremembe Plinske smernice (98/30/EC) in ga poslala v obravnavo Evropskemu svetu in Evropskemu parlamentu. Ta sprememba predvideva leta 2004 popolno odprtje trga za vse plinske družbe, leta 2005 pa za vse končne odjemalce ¹⁷	S tem hoče EU pospešiti proces prestrukturiranja plinskega trga

¹⁷ World Energy Council, Internal market in natural gas, Slovenski odbor, Ljubljana, junij 1999

Prednosti Plinske smernice so:

- vsebuje izkušnje razvitih plinskih trgov, kot sta plinska trga ZDA in Velike Britanije;
- upošteva različno stopnjo razvitosti trgov v državah članicah;
- deluje na poenotenju celotnega trga EU, obenem pa ščiti interese posamezne države članice glede odjema plina s strani upravičenih odjemalcev.

Slabosti Plinske smernice so:

- ne prekinja dolgoročnih pogodb »vzemi ali plačaj«, ki so posledica nefleksibilnosti sistema, ker mora odjemalec plačati zakupljene količine zemeljskega plina, čeprav jih ni jemal;
- državam članicam daje preveč lastne svobode pri odpiranju trgov in uvajanju Plinske smernice v njihov zakonodajni sistem, kar zavira harmonizacijo te smernice po vsej EU;
- proces prestrukturiranja se bo zavlekel, ker bodo imele nove članice, ki so v postopku priključitve EU, slabše razvite trge in možnost začasnega odstopa od Plinske smernice.

3.2.3.3.1 Domnevna scenarija izvedbe plinske smernice EU¹⁸

Jasen izid procesa prestrukturiranja plinskega trga EU in še posebej vloga Plinske smernice ter odzivi velikih plinskih družb na ta proces so težko predvidljivi. Za obvladovanje velike nepredvidljivosti procesa prestrukturiranja so zanj okvirno predvideli dva možna scenarija, ki vključujeta tudi druge dejavnike, pomembne za razvoj konkurence.

Prvi scenarij je scenarij zelo razvite konkurence in odraža razvoj trga EU v skladu s Plinsko smernico do leta 2010. Drugi scenarij je scenarij delno razvite konkurence, ki predvideva zadržanost glavnih udeležencev trga (vlade in plinskih družb) v EU pri izvrševanju Plinske smernice.

Ključne predpostavke scenarija zelo razvite konkurence so:

- velika konkurenca med velikimi ponudniki na strani proizvodnje plina (Gas de France, Gazprom...);
- zakonita in učinkovita ločitev računovodskih izkazov in ločenost funkcij vodstev za prenos, trgovino, distribucijo...;
- omogočen dostop do prenosnega omrežja, skladišč in distribucijskih funkcij vsem konkurentom;
- transparentnost določanja cen plina;
- aktivnosti plinskih operaterjev v EU in v posameznih državah članicah ne dovoljujejo zlorab zakonodaje, torej diskriminacijskega dostopa do plinovodne mreže;
- poenotenje zakonodaj držav članic na tem območju do leta 2010;
- zadovoljivo število in zmogljivost prenosnega omrežja, skladišč, medsebojnih plinovodnih povezav znotraj držav članic in izven EU.

---

¹⁸ 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 9: World Gas Prospects, Strategies and Economics, 3.6. pog.

Ključne predpostavke scenarija delno razvite konkurence so:

- veliki proizvajalci plina se bodo medsebojno povezali in velike vertikalno organizirane družbe bodo prevladovali na trgu;
- samo administrativna nepovezanost trgovine, prenosa in računovodskih izkazov vertikalno povezanih družb;
- diskriminacija in omejen dostop do plinovodne mreže in skladišč sta še vedno prisotna;
- neučinkovito in počasno odzivanje zakonodajalcev v zvezi z določanjem tarif, dostopa...;
- velike razlike v procesu prestrukturiranja med državami članicami in različne izvedbe prestrukturiranja v njih;
- pomanjkanje števila, kakovosti in zmogljivosti medsebojnih plinovodnih povezav za trgovanje »vzemi in plačaj«;
- dolgoročne »vzemi ali plačaj« pogodbe bodo prevladovali povsod, razen v Veliki Britaniji.

Danes je na trgih EU oligopolistična tržna struktura. Za razvoj obeh scenarijev smemo predpostaviti: zelo razvita konkurenca v naslednjih desetih letih je dosegljiva samo na zrelih trgih zemeljskega plina v EU; v istem obdobju so konstantne tudi cene zemeljskega plina na meji EU. Med zrele trge zemeljskega plina v EU uvrščajo: Avstrijo, Belgijo, Francijo, Nemčijo, Italijo, Luksemburg, Nizozemsko in Veliko Britanijo. Za Irsko smatrajo, da je njen trg tik pred zrelostjo, danski in španski trg pa bosta zrela v desetih letih. Portugalski in grški trg sta nova trga. Za takšno klasifikacijo trgov so uporabili zlasti dva pokazatelja: delež zemeljskega plina v odjemu celotne primarne energije in število let od uvedbe zemeljskega plina. Delež zemeljskega plina v vseh zahtevah primarne energije nam daje približen podatek o številu kupcev v državi in o pomembnosti zemeljskega plina med vsemi gorivi, ki se uporabljajo v državi. V Veliki Britaniji je leta 1986, torej v času začetkov liberalizacije, delež zemeljskega plina znašal 22,9%, v ZDA leta 1985 pa 23,2%.¹⁹ Iz tega sledi, da je trg zemeljskega plina zrel za prestrukturiranje takrat, ko se vrednost tega pokazatelja približa 23%. Število let od uvedbe zemeljskega plina v državi nam pokaže stopnjo zrelosti plinske infrastrukture in približno sliko stroškov investiranja, izkušnje družb, ki trgujejo z zemeljskim plinom, in političnih dejavnikov.

Posledice scenarija zelo razvite konkurence v letu 2010 so lahko:

- znatno znižanje cen plina, razen v Veliki Britaniji, kar je razvidno iz tabele 3.2.3.3.1;
- usklajevanje cen plina med državami članicami s pojavom novih oblik trgovanja;
- dobički plinskih družb se bodo zmanjšali;
- stroški proizvodnje in prenosa bodo v tekmovanju med ponudniki postali pomembnejši;
- znatno povečanje plinskega odjema v državah članicah, še zlasti pri proizvodnji elektrike in toplote;
- rast števila plinskih storitev in zблиževanje plinskega in električnega trga.

---

¹⁹ The International Bank for Reconstruction and Development The World Bank Oil and gas USA: Natural gas, 1999

Tabela 3.2.3.3.1: Pričakovano znižanje cen zemeljskega plina do leta 2010 pri scenariju zelo razvite konkurence v sedmih državah EU z najbolj zreliimi trgi

Država	Industrija (%)	Termoelektrarne (%)	Gospodinjstva (%)
Avstrija	20	20	25
Belgija	8	-	30
Francija	15	15	20
Nemčija	30	20	30
Italija	20	-	40
Nizozemska	10	10	15
Velika Britanija	-	-	15

Vir: F. van Oostvoorn, M.G.Boots, october 1999, Impact of market liberalization on the EU gas industry, 1st Austrian-Czsech-German conference on energy market liberalization in Central and Eastern Europe, str. 15

Opomba: Izhodiščne cene so brez davkov.

Znižanje cen v zgornji tabeli je bilo izračunano po plinskem modelu, ki upošteva dolgoročne pogodbe do leta 2010 in druge prevladujoče obligacije, ki bodo omejevale sicer veliko, a dosegljivo znižanje cen v pogojih scenarija zelo razvite konkurence. Tabela kaže, da se cene zemeljskega plina za industrijo znižajo takrat, ko postanejo industrijski odjemalci upravičeni odjemalci (zlasti v Nemčiji in Avstriji). V nekaterih državah članicah, kjer so cene že relativno nizke (Nizozemska, Velika Britanija), je znižanje cen majhno oz. se lahko cene nekoliko zvišajo v okviru izenačevanja cen na celotnem trgu EU.

V okviru scenarija delno razvite konkurence do leta 2010 predvidevajo, da bo Plinska smernica izvedena v minimalnem obsegu, ker se bodo države članice osredotočile na zaščito kapitalnih vložkov v oskrbo z zemeljskim plinom. Posledice tega scenarija so lahko naslednje:

- samo majhno znižanje cen plina na zrelih trgih EU;
- skromno povečanje plinskega odjema;
- omejene strukturne spremembe v plinski industriji EU;
- neprilagojene cenovne razlike med državami in trgi se bodo nadaljevale, posebej še v gospodinjstvem sektorju;
- dobički bodo konstantni ali pa se bodo povečevali;
- javna podpora procesu prestrukturiranja bo padala.

Poglavitni zaključki analize so:

- če želijo realizirati zelo razvito konkurenco na trgu EU, morajo vse države članice uskladiti zakonodajo s Plinsko smernico, kar pomeni: omogočiti dostop novim konkurentom, ločiti račune za prenos, skladiščenje in ponudbo; šele na tej osnovi se lahko pričakuje znižanje cen plina za vse udeležence;
- na področju prenosa in distribucije lahko pričakujejo povečano diferenciacijo proizvodov oz. pojav multi-storitev (paketi elektrika-plin-toplota...);
- delež prekinitvenih plinskih pogodb se bo povečal, ker bodo prenosne družbe povečale svojo fleksibilnost pri pogodbeni prodaji. To se bo spreminjalo med državami članicami in tipi kupcev;

- trgovina vzdolž plinovodne mreže bo upadla, zamenjali jo bodo »swap« posli in drugo papirnato trgovanje z namenom, znižati stroške odjemalcem;
- proizvajalci/ponudniki iz EU (Shell, Exxon, Agip/ENI, Winter-Shell...) so bližji svojim odjemalcem kot večina neevropskih konkurentov, zato bo njihova proizvodnja in prodaja naraščala hitreje kot pri neevropskih konkurentih;
- v naslednjih nekaj letih se bo presežek ponudb znižal zaradi povečanja zmogljivosti plinovodne mreže in posledično odjema;
- relativna pozicija Rusije in Norveške se bo samo dolgoročno postopoma spremenila v korist enega ali drugega ponudnika, ki bo imel nižje stroške in večjo zanesljivost ponudbe. Kakorkoli že, sprememba povezav in razvoj novih povezav med neevropskimi proizvajalci in evropskimi plinskimi trgovskimi družbami (vertikalne integracije za doseg dobičkonosnih trgov odjemalcev) lahko znatno spremeni ta pričakovanja;
- v skladu z znižanjem cene plina za večino odjemalcev v državah članicah EU pričakujejo znatno povečanje plinskega odjema in povečanje deleža plina. Povečano nadomeščanje premoga in nafte z zemeljskim plinom v nekaterih državah članicah EU bo verjetno močno znižalo emisije ogljikovega dioksida in druge emisije.

Posledično smem zaključiti: če hočejo Evropska komisija in države članice EU ustvariti trg z zelo razvito konkurenco in s tem bolj učinkovito plinsko industrijo z realnimi cenami plina za vse odjemalce, morajo zagotoviti naslednje pogoje:

- harmonizacija in izvedba osnovnih zahtev plinske direktive EU v vseh državah članicah EU;
- učinkovita in legalna ločitev dejavnosti, kot so: prenos, skladiščenje in ponudba plina;
- učinkovit in nediskriminacijski dostop do celotnega plinovodnega omrežja novim konkurentom (Third Party Acces);
- nepristransko določanje cen in objaviti tarife in pogoje vnaprej;
- osnovati močna zakonodajna telesa (na ravni EU in v državah članicah), ki bodo koordinirala zakonodajo, da bo učinkovitejša;
- minimalizirati omejevanje zrelih trgov, posebej še zmogljivosti plinovodnega omrežja.

Za transparentnost razvoja plinskih trgov EU v tranzicijskem obdobju je pomembno, da vključuje vse zgoraj navedene dejavnike. Zato smemo pričakovati, da bodo nosilci energetske politike izvajali stalen nadzor nad dogodki in razvojem plinskega trga na ravni EU in držav članic.

3.2.4 Dosedanji najpomembnejši rezultati prestrukturiranja trga EU

Prestrukturiranje trga v EU se je začelo avgusta 2000. Od takrat pa do marca 2001 so vidni naslednji dosežki prestrukturiranja:²⁰

- rahel padec cen glede na avgust 2000;
- plinski odjem se je povečal za 4,7%;

²⁰ Report for the European Commission, Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000, Volume I: European Overview, July 2001, Chapter 1.1

- odločno izvrševanje Plinske smernice v vsaki državi direktno vpliva na stopnjo konkurence;
- 13 plinskih družb že konkurira v več kot eni državi; večina teh družb ima velike plinske naložbe ali lastništvo. Druge manjše plinske družbe so si že začele konkurirati, vendar brez zanesljive plinske ponudbe;
- uspešen dostop novih konkurentov do plinovodne mreže je omejen – to opozarja na potrebo po poenostavitvah in standardiziranem dostopu;
- povprečna stopnja dostopa novih konkurentov do plinovodne mreže (TPA) za EU se je povečala za 2,2%;
- 30% celotnega odjema plina v EU se izvaja v okviru dostopa TPA (vključno z upoštevanjem 100% odjema v okviru TPA v Veliki Britaniji) oz. 41% odjema, če upoštevamo samo trg upravičenih odjemalcev;
- nekatere plinske družbe so si uredile dostop TPA po odprtju trga, vendar niso začele delovati;
- preostale ovire za konkurenčnost so: omejen dostop do plinovodne mreže, težave pri odjemu plina in vertikalna integracija;
- program liberalizacije ponudbe plina je treba nadzirati vsestransko, če želijo države članice zagotoviti dolgoročno zanesljive ponudbe z zmernimi cenami.

3.2.4.1 Vpliv prestrukturiranja trga na znižanje stroškov plinske verige

Strukturo cene plina sestavljajo stroški nakupa zemeljskega plina na meji, stroški prenosa, stroški skladiščenja in stroški trgovine.

Stroški nakupa na meji se lahko najbolj znižajo. Cena zemeljskega plina je trenutno vezana na ceno nafte in ni usklajena z dolgoročnimi mejnimi stroški. Dolgoročno se bo odjem zemeljskega plina povečal tudi zato, ker bo izpodrival nafto. Ker bodo prodali več zemeljskega plina, bo manjše povpraševanje po nafti. Njena cena se bo znižala, posledično pa tudi cena zemeljskega plina.

Stroški prenosa plina se lahko znižajo tako, da zakonodajalec pregleda strukturo celotnih stroškov, na katerih temeljijo tarife, in preuči znižanje stroškov, upoštevaje povečanje učinkovitosti plinskih družb (mnoge plinske družbe že delujejo na osnovi programov povečanja učinkovitosti).

Stroške prodaje se lahko zmanjša z večjimi rezervami oz. z dodatnimi kapacitetami plinskih podzemnih skladišč za pokrivanje konic odjema.

Proces prestrukturiranja bo deloval v smeri večje neodvisnosti plina od nafte in nizke tržne vrednosti plina. Cilj prestrukturiranja je trg zemeljskega plina s cenami, usklajenimi z dolgoročnimi mejnimi stroški.

V obdobju od avgusta 2000 do danes so se cene zemeljskega plina znižale iz naslednjih razlogov:²¹

- novi konkurenti, ki so vstopili na trg;
- konkurenti izkoriščajo majhne razlike v stroških ponudb plina;
- obstoječi konkurenti znižujejo cene, da bi obdržali odjemalce in preživeli v konkurenčnem boju.

3.2.4.2 Kriteriji dolgoročne uspešnosti procesa prestrukturiranja

Kriteriji za dolgoročno uspešnost procesa prestrukturiranja so:

²¹ Report of the European Commission: Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000: Volume I: European Overview, July 2001

- znaten dejanski padec stroškov prenosa plina ob hkratnem spodbujanju mrežnih operaterjev za razširitev mreže zaradi povečanega odjema;
- znižanje stroškov prodaje;
- znižanje cene zemeljskega plina na meji na raven dolgoročnih mejnih stroškov.

Velik izziv procesa prestrukturiranja bo zagotovitev zanesljive dolgoročne ponudbe in razumnih, stabilnih cen plina.

3.2.4.3 Spremembe v zakonodajnih ukrepih

Izvrševanje Plinske smernice je pogojeno z njeno usklajenostjo z obstoječo zakonodajo države članice. Usklajevanje Plinske smernice z zakonodajo posamezne države članice traja različno dolgo. Pri njenem uvajanju so bile na primer v Veliki Britaniji potrebne minimalne spremembe zakonodaje, v Franciji pa Plinska smernica sploh še ni vgrajena v zakonodajo.

3.2.4.4 Spremembe v obnašanju obstoječih udeležencev trga

Rezultat prestrukturiranja v obravnavanem obdobju je, da se je obnašanje obstoječih udeležencev trga bistveno spremenilo. Najprej so se znotraj prestrukturirali vsaj do minimalne stopnje, ki so jo zahtevale vlade. Nato so se temeljiteje posvetili svojim obstoječim odjemalcem. Znižali so jim cene in z njimi sklenili fleksibilnejše pogodbe. Plinske družbe so še vedno v procesu spreminjanja komunikacij in obnašanja, kajti odjemalce je treba spoštovati. Tako so na primer v večih državah novi konkurenti kritizirali transportne operaterje, ker so zavlačevali postopke za pridobitev dostopa do plinovodne mreže.

3.2.4.5 Pojav novih konkurentov na trgu

Pojav novih konkurentov na plinskem trgu je dober test za uspešnost prestrukturiranja. Najboljši konkurenčni položaj imajo tisti novi konkurenti, ki so investirali velike naložbe v ta trg oz. ki razpolagajo z velikim premoženjem v tej panogi. V obravnavanem obdobju se je pojavilo 13 novih velikih družb, ki delujejo na celotnem trgu EU. Drugi udeleženci so sicer tudi aktivni, toda v manjšem obsegu in le v posameznih državah.

3.2.4.6 Rezultati konkurence

V obravnavanem obdobju so odjemalci pridobili določene koristi. Novi konkurenti so jim ponudili ugodnejše pogodbene termine, ali pa so jim obstoječi ponudniki znižali cene. Te pridobitve učinkujejo na vse večjo neodvisnost cen zemeljskega plina od cen nafte.

3.2.4.7 Glavne ovire razvoju konkurence

Obstajajo tri vrste ovir:

- različnost zakonodajnih ukrepov v več državah;
- težave novih udeležencev plinskega trga tako pri iskanju zemeljskega plina nasploh kot tudi pri iskanju ponudnikov, ki ponujajo zemeljski plin po dovolj nizkih cenah za enakopraven boj s konkurenco;

- vertikalna integracija.

3.2.4.7.1 Različnost zakonodajnih ukrepov

Številni novi konkurenti se pritožujejo nad obnašanjem zakonodajalcev zaradi:

- premalo povezanih zakonodajnih ukrepov;
- diskriminacije pri prenosu zemeljskega plina z obstoječimi konkurenti;
- dragega dostopa do plinovodnega omrežja.

V nekaterih državah članicah so zato pregledali in popravili zakonodajo, ali pa so podpisali nove sporazume.

3.2.4.7.2 Dostop do plinovodnega omrežja

Problem dostopa do plina pod ugodnimi pogoji za nove konkumente v državah članicah rešujejo na različne načine. V Veliki Britaniji in Italiji na primer je državni zakonodajalec zmanjšal tržni delež obstoječih plinskih družb. Evropska komisija proučuje, kako povečati število udeležencev na trgu s programi za sproščanje konkurence in z omejitvami tržnih deležev. Na ravni medvladnih razgovorov preverja tudi možnost pridobitve novih neodvisnih virov zemeljskega plina.

Trenutna koncentracija plinskih virov je v rokah štirih glavnih virov:²² Gazprom 17%, Gasunie 16%, Norwegian GFU 13%, Sonatrach 12%. Ostalih 42% vključuje udeležence, katerih tržni delež je v povprečju 3-5%. Njihovi tržni deleži se ne povečujejo iz naslednjih razlogov:

- povezujejo se v konzorcij z namenom, da bi si zagotovili podobne komercialne pogoje kot glavni viri;
- dokler bo prevladovala naftna indeksacija cene zemeljskega plina, bo cena zemeljskega plina pretežno odvisna od sedanjih glavnih virov.

Dejavniki, nasprotni pojavu novih konkurentov, ki bi ponujali zemeljski plin iz novih plinskih virov po nižjih cenah, so:

- sistem indeksiranja cene plina glede na ceno nafte;
- stroške projektov za povečanje števila novih konkurentov na trgu bi morali upoštevati v cenah zemeljskega plina;
- večina novih projektov vključuje konzorcije, v katerih ima običajno vsaj en član vir ponudb iz obstoječih plinskih polj, zato ne bo podpiral novih cenovnih pogojev, ki ne bi bili usklajeni z obstoječimi;
- če bi skupina novih udeležencev trga financirala nove vire zemeljskega plina, bi verjetno sledila cenam na trgu, ne pa diktirala njegovih cen.

3.2.4.7.3 Vertikalna integracija

V plinski industriji obstajata dva tipa vertikalne integracije:

---

²² Report for the European Commission, Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000, Volume I: European Overview, July 2001, Chapter 9.3

- povezave med proizvajalci in kupci zemeljskega plina/uvozniki preko lastniških deležev;
- povezave med kupci zemeljskega plina/uvozniki in industrijskimi odjemalci.

Vertikalna integracija ni nujno neugodna za končne odjemalce, ker lahko pomaga proizvajalcem znižati tveganje investiranja v nove ponudnike z zagotavljanjem končnega trga. Na splošno pa omejuje možnosti razvoja konkurence na različnih stopnjah plinske verige.

3.2.4.8 Tveganje poslabšanja plinske nakupovalne strukture

Obstaja tveganje, da lahko kratkoročni uspehi prestrukturiranja na področju prodaje zemeljskega plina povzročijo poslabšanje dolgoročne kupne moči evropske plinske industrije oz. pomanjkanje pripravljenosti za podpisovanje dolgoročnih pogodb in negotovost glede bodočih plinskih ponudb in cen.

Ločeno od indeksacije cen zemeljskega plina s ceno nafte lahko dva dejavnika vplivata na ceno na plinskih trgih:

- zaznavna ponudbeno odjemna situacija - imamo bodisi trg kupcev bodisi trg prodajalcev;
- relativna tržna moč kupcev in prodajalcev.

Obstaja potencialno tveganje, da prodajna koncentracija ostane na trenutni stopnji, prestrukturiranje pa da nove kupce s posledično šibko kupno močjo in izkoristkom. Zato se Evropska komisija trudi povečati število prodajalcev na trgu EU.

3.2.4.9 Karakteristike uspešnih udeležencev plinskega trga

Uspešen udeleženec plinskega trga je tisti, ki pridobi velik tržni delež (5%), ali pa tisti, ki poveča dobiček kot rezultat procesa prestrukturiranja trga.

3.2.4.10 Sistematično spremljanje pritožb v času razvoja procesa prestrukturiranja

V Veliki Britaniji je sistematično spremljanje pritožb dalo dragocen prispevek k razvoju zakonodajnih okvirov. Za pospešitev procesa prestrukturiranja bo EU v prihodnosti uvedla sistematično analiziranje pritožb. Od nacionalnih zakonodajalcev bodo zahtevali, da redno zbirajo podatke o pogostnosti pritožb za posamezne kategorije. Ti podatki, zbrani na ravni EU, bodo pokazatelji, katerim področjem je treba nameniti posebno pozornost.

3.2.4.11 Nadaljnje izboljševanje učinkovitosti trga

3.2.4.11.1 Objava zakonodajnih logističnih informacij

Zakonodajna sistematična preskrba s podatki o dejanskih in maksimalnih pogodbenih pretokih skozi ključne dele infrastrukture v povezavi s tehničnimi zmogljivostmi pomaga reševati primere, ko je dostop do mreže zavržen zaradi premajhnih zmogljivosti ali zaradi dolgoročnega planiranja. Odgovorni napovedujejo, da bo zakonodajno odkrivanje skladiščnih informacij zelo koristno za stopnjo zalog in mrežnih dnevnih pritokov in odtokov.

Ker se morata prenosni sistem in sistem skladiščenja nepristransko ponujati vsem odjemalcem, bodo lahko javno objavljali logistične informacije, ki jih trenutno omejujejo mrežni in skladiščni operaterji. Te informacije bodo pripomogle k povečanju učinkovitosti plinske industrije in znižanju stroškov. O tem, kateri podatki bodo zaupne komercialne narave, se bodo morali seveda dogovoriti, saj je treba ščititi interese širše plinske industrije.

3.2.4.11.2 Načrtovanje in rezervacije dolgoročnih zmogljivosti

Dve ugotovitvi o načrtovanju in rezervaciji zmogljivosti sta tesno povezani:

- izvajalci prenosa zahtevajo dolgoročne rezervacije zmogljivosti za svoje komercialne aktivnosti;
- mrežni operaterji zahtevajo načrtovanje in razvoj svojih plinovodnih omrežij za pričakovani odjem.

Zato bodo morali veliko pozornost nameniti procesu tarifnih stopenj, če želijo zagotoviti razvoj plinovodne mreže v pričakovano smer. Uravnotežiti je treba učinkovitost razporeditve virov, stopnjo rezervnih zmogljivosti in fleksibilnost. Da bi dosegli enoten trg, bi kazalo smiselno centralizirati sistem rezervacij plinskih zmogljivosti.

3.2.4.12 Dosedanje izvrševanje plinske smernice EU

Izvrševanje plinske smernice v EU je različno od države do države znotraj EU. Tabela 3.2.4.12 prikazuje velike razlike pri stopnji odprtosti trga konkurenci in pri končnem datumu popolnega odprtosti trga, zamenjavi dobavitelja in načinu ločitve plinskih družb na prenos in ponudbo. Zelo izstopajo države, ki kljub odprtosti trga še vedno niso zamenjale ponudnika oz. imajo zanemarljivo majhen delež (Finska, Avstrija, Danska, Nemčija.). Poseben primer je Francija, kjer je kljub nizki stopnji odprtja trga visok delež zamenjave ponudnikov.

Tabela 3.2.4.12: Izvrševanje plinske smernice v državah članicah EU

Država članica	Odprtost trga leta 2000	Leto popolne odprtosti trga	Delež odjema odjemalcev, ki so zamenjali dobavitelja do vključno leta 2000	Način ločitve plinskih družb na prenos in ponudbo
Avstrija	49%	2002	0%	računovodska
Belgija	59%	2005	5%	zakonodajna
Danska	30%		0%	računovodska
Finska	90%		0%	
Francija	20%		15%	računovodska
Nemčija	100%	2000	1%	računovodska
Italija	96%	2003	15%	zakonodajna
Luksemburg	51%	2007		računovodska
Španija	67%		7,5%	
Nizozemska	45%	2004	30%	računovodska

Država članica	Odprtost trga leta 2000	Leto popolne odprtosti trga	Delež odjema odjemalcev, ki so zamenjali dobavitelja do vključno leta 2000	Način ločitve plinskih družb na prenos in ponudbo
Švedska	47%	2006		računovodska
Velika Britanija	100%	1998		lastniška

Vir: DG Tren, 2002²³

Dostop do plinovodnega omrežja s strani novih konkurentov (TPA) je v večini držav članic EU zakonsko urejen, le na avstrijskem in belgijskem trgu je urejen s pogajanjem, na francoskem in nizozemskem trgu pa s kombinacijo obeh vrst.

3.2.5 Avstrijski in italijanski trg zemeljskega plina

Močna zunanja konkurenca, ki se bo pojavila v času prestrukturiranja slovenskega plinskega trga, bo v prvi vrsti prišla iz Avstrije in Italije, katerih trga sta najbolj razvita izmed vseh sosednjih držav. Iz tega razloga in zaradi priključitve slovenskega plinskega trga omenjenima trgovoma v bližnji prihodnosti sem ju analiziral z vidika razvoja procesa prestrukturiranja.

3.2.5.1 Razvoj prestrukturiranja avstrijskega trga zemeljskega plina²⁴

Za prestrukturiranje avstrijskega trga zemeljskega plina je značilno:

- konkurenca na trgu se je pojavila pred avgustom 2000;
- ukrepi za dostope novih konkurentov do plinovodnega omrežja so zelo omejeni.

3.2.5.1.1 Zakonodaja o prestrukturiranju

Avstrijska plinska smernica o prestrukturiranju je bila uradno objavljena decembra 2000. Vsebuje aktivnosti, povezane s prenosom in prodajo zemeljskega plina, dostopom novih ponudnikov do plinovodnega omrežja, graditev in širitev plinske mreže ter obratovanje mreže. Glavni principi so: enako obravnavanje vseh udeležencev, transparentnost in tarife, določene na osnovi dejanskih stroškov. Iz tega razloga so plinske družbe dolžne ločiti in vzdrževati ločene računovodske izkaze za prenos, skladiščenje in trženjske aktivnosti.

Avstrijska plinska smernica zagotavlja postopno prestrukturiranje plinskega trga. Od avgusta 2000 dalje smejo plinske elektrarne, končni odjemalci z letnim odjemom več kot 25 milijonov kubičnih metrov plina in plinske družbe prosto izbirati ponudnike. Toda ta pravica je lahko učinkovito izkoriščena le, če je možno plin transportirati do odjemnega mesta.

²³ Podatke je predstavila vodja oddelka za mednarodne odnose v avstrijski družbi za trgovanje z energijo APT (Austrian Power Trading) mag. dr. Marianne Moscoso-Osterkorn, avstrijska predstavica na predavanju z naslovom Assessing the progress of Liberalisation of European Gas Market dne 23.5.2002 v prostorih firme Elektro Slovenija v Ljubljani. Kot vir podatkov je naveden DG TREN, 2002

²⁴ Report of the European Commission: Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000: Volume II: Country reports, July 2001

3.2.5.1.2 Dostop do plinovodne mreže

Avstrija je izbrala režim pogajanj o dostopu s tretjo stranjo (Third Party Access - TPA). Avstrijska plinska smernica izvršuje zahteve Plinske smernice EU in določa generalni zakonodajni okvir za TPA režim.

Mrežni operaterji so dolžni upoštevati mrežne odjemne sporazume z odjemalci na osnovi enakopravne obravnave in dejanskih stroškov. Izdelovati morajo tudi generalne mrežne termine in komercialno-tehnične pogoje, ki morajo biti na voljo inšpekcijam, poprej pa jih mora potrditi zakonodajalec.

Sisteme dostopa do plinske mreže je februarja 2001 objavila družba OMV. Zakonodajni dostop temelji na generalnih pogojih in cenovnih strukturah.

3.2.5.1.3 Ločenost računovodskih izkazov

Zaradi zahteve plinske zakonodaje po ločenosti računovodskih izkazov je OMV ločil aktivnosti prenosa plina od tržnih aktivnosti.

3.2.5.1.4 Druge vstopne ovire

Časovni okvir avgust 2000 – avgust 2001 je bil prekratek za velike spremembe na avstrijskem plinskem trgu. Glavni razlog je, da je bila avstrijska plinska zakonodaja, ki upošteva Plinsko smernico, sprejeta šele ob koncu lanskega leta. Kasnejše spremembe (tarife, pogoji dostopa do plinovodne mreže, imenovanje zakonodajnega organa,...) so izvršene nedavno.

Najpomembnejša ovira za nove konkurente je pridobitev dostopa do avstrijske plinovodne mreže. Izvira iz preobremenjenih vstopnih točk in pomembnosti dolgoročnih pogodb, sklenjenih z glavnimi odjemalci, ki ovirajo dostop do prostih zmogljivosti. Ovire predstavljajo tudi zamudni administrativni postopki pri odobritvah zahtev za dostop, kar je voda na mlin obstoječim udeležencem avstrijskega plinskega trga.

V Avstriji uvaža plin OMV v sodelovanju s firmo Ferngas, in sicer na osnovi zahtev posameznih plinskih družb. Podpisniki uvoznih pogodb so OMV in posamezne regionalne plinske družbe, katerih zahteve po količini temeljijo na njihovi lastni oceni prodaje plina.

Tudi dostop do plinskih skladišč OMV je razdeljen med posamezne regionalne plinske družbe v skladu z njihovimi potrebami in medsebojnimi pogodbami. Čeprav je Avstrija v veliki meri odvisna od ruskega plina, so njene potrebe po skladiščenju zemeljskega plina dobro pokrite v dunajski kotlini.

3.2.5.1.5 Pojav novih konkurentov na avstrijskem plinskem trgu in njihove strategije

Plinska družba Ruhrgas je prvi resnejši konkurent v začetni fazi prestrukturiranja avstrijskega plinskega trga. Tako daleč kot Ruhrgas namreč ni prišel noben drug konkurent. Od 12 potencialnih novih konkurentov jih kar 75% sploh ni poskušalo dobiti dostopa do plinovodne mreže, med ostalimi pa je bil uspešen le Ruhrgas.

Ameriška družba Enron je bila prav tako zelo blizu prodoru na avstrijski plinski trg, vendar je pred nekaj meseci bankrotirala.

3.2.5.1.5.1 Strategija plinske družbe Ruhrgas²⁵

Plinska družba Ruhrgas je najavila svoj prihod na avstrijski plinski trg, hkrati pa napovedala, da bo leta 2003 imela 14% tržni delež. Njeno hčerinsko podjetje je Ruhrgas Avstrija, ki ga smatrajo za domačo plinsko družbo s sedežem na Dunaju. Njegova tržna niša v okviru pogajanj za pravice do ponudbe so odjemalci na vseh stopnjah odjema, ne glede na omejitve in roke ponudb.

Ker je koncern Gmund, ki združuje keramična in lončarska podjetja, zamenjal ponudnika Ferngas z novim ponudnikom Ruhrgas Avstrija, načrtuje pri stroških plina prihranek v višini 30%. Plinska družba Ruhrgas Avstrija načrtuje pridobitev določenega deleža tako srednjega industrijskega tržnega segmenta, ki predstavlja skupaj z gospodinjstvi 34% letnega odjema, kot tudi mestnega segmenta, ki obsega 15 mest, vključno z distribucijo.

Ruhrgas Avstrija že oskrbuje odjemalce za mesti Linz in Salzburg. Ta družba glede na svojo velikost vidi svojo zmagovito kombinacijo v ugodni ceni in kakovostnih storitvah. Avstrijski trg sicer ni dovolj velik za optimalno storitveno usmeritev in sočasno cenovno učinkovito organizacijo.

Trenutno se Ruhrgas Avstrija v največji meri ukvarja s problematiko prenosa zemeljskega plina. Pogodbe o ponudbi zemeljskega plina v zgornji Avstriji so že devet mesecev predmet razgovorov s sedanjim ponudnikom Ferngas, pa ta problem še vedno ni dokončno rešen. Če ga ne bodo v kratkem razrešili, namerava Ruhrgas preko sodišča dobiti dostop do magistralnega plinovoda.

3.2.5.1.6 Druge spremembe tržne strukture

Nove plinske družbe na avstrijskem plinskem trgu so bile ustanovljene kasneje z namenom, izkoristiti pogoje, ki jih prinaša prestrukturiranje. Plinsko družbo Gas-Alive je OMV ustanovila pred 6 meseci, deluje pa kot trgovec med potencialnimi ponudniki in velikimi industrijskimi odjemalci. Namen družbe OMV je, odvzeti velikim plinskim ponudnikom prodajo ene milijarde kubičnih metrov zemeljskega plina.

3.2.5.1.7 Izkušnje pri dostopu do plinovodne mreže

Družba OMV je ocenila, da zaradi novega konkurenta plinske družbe Ruhrgas Avstrija na avstrijskem plinskem trgu ne bo v procesu prestrukturiranja izgubila nobenega odjemalca (pred avgustom 2000 je sicer izgubila 0,4 milijarde kubičnih metrov plina). Tržni delež novih ponudnikov, ki jim je bil odobren dostop do prenosnega omrežja TPA (Third Party Acces), je ocenjen na 5%, kar približno ustreza tržnemu deležu plinske družbe Ruhrgas Avstrija na avstrijskem plinskem trgu.

3.2.5.1.8 Stopnja, pri kateri bodo upravičeni odjemalci zamenjali ponudnike

Informacije so bile zbrane na osnovi velikega števila ponudb za zamenjavo ponudnika, poslanih velikim upravičenim odjemalcem.

Večina velikih upravičenih odjemalcev se je odzvala na ponudbe potencialnih novih ponudnikov. Končni rezultat vseh odgovorov je bil pripravljenost upravičenih odjemalcev za zamenjavo ponudnika v skupnem odjemu 1,1 milijarde kubičnih metrov letno. Dejansko še nihče izmed od teh upravičenih odjemalcev ni zamenjal ponudnika.

---

²⁵ Report for the European Commission, Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000, Volume II: European Overview, July 2001, Chapter 2.2

Svojih ponudnikov niso zamenjali z novimi iz naslednjih razlogov:

- velike upravičene odjemalce omejujejo srednjeročne pogodbe (pogodba z družbo Ferngas poteče šele leta 2004)
- nemogoče je dobiti alternativne ponudbe – kljub ločitvi tehničnih in tržnih aktivnosti je dostop do plinskih zmogljivosti še vedno samo teoretičen.

3.2.5.1.9 Spremembe, ki so posledica prestrukturiranja

Kljub zelo kratkemu časovnemu obdobju (avgust 2000 – avgust 2001) so opazne naslednje spremembe:

- jasni pogoji dostopa in tarife;
- na razpolago je zelo podroben načrt plinovodne mreže in omogočen vpogled v projekte družbe OMV za povečanje transportnih zmogljivosti s konstantno rastjo in odjemom;
- napredek pri ločitvi aktivnosti glavnih plinskih družb;
- prodor Ruhrgasa na avstrijski plinski trg;
- pojav novih plinskih družb (Gas-Alive).

Pričakovane spremembe za zmanjšanje vstopnih ovir v kratkoročnem obdobju so:

- povečana konkurenca in lažji dostop novih konkurentov do prenosnega omrežja;
- pritiski na obstoječe glavne plinske družbe s strani sedanjih in bodočih udeležencev trga (Ruhrgas in bodoči novi konkurenti);
- znižanje cen zemeljskega plina in skrajšanje pogodbenih rokov;
- razvoj zakonodajnega informacijskega sistema na področjih, kot so razpoložljivost prenosnih in skladiščnih zmogljivosti, ozka grla zmogljivosti prenosnega omrežja, jasne informacije o cenah prenosa plina, detajli glavnih poslovnih pogojev.

3.2.5.1.10 Ponudba novih proizvodov in storitev

V obravnavanem obdobju niso velikim odjemalcem ponudili nikakršnih novih proizvodov ali storitev, pač pa so jim skrajšali pogodbene roke. Opazna pa je povečana fleksibilnost prodaje plina (npr. povečana uporaba »Swap« poslov).

3.2.5.1.11 Ključni podatki o avstrijskem plinskem trgu²⁶

Avstrija je leta 2001 proizvedla 1,8 milijarde, uvozila 6,2 milijarde, izvozila pa 0,4 milijarde kubičnih metrov zemeljskega plina. Razpolaga s petimi velikimi podzemnimi skladišči zemeljskega plina. Leta 2000 so bile zmogljivosti podzemnih skladišč 2,3 milijarde kubičnih metrov zemeljskega plina. Skupna dolžina plinovodov, ki sestavljajo avstrijski plinovodni sistem, znaša 29 312 km. Od tega je visokotlačnih tranzitnih plinovodov za prenos plina v druge države 793 km.

---

²⁶ Podatke je predstavila vodja oddelka za mednarodne odnose v avstrijski družbi za trgovanje z energijo APT (Austrian Power Trading) mag. dr. Marianne Moscoso-Osterkorn, avstrijska predstavnica na predavanju z naslovom *Assesing the progress of Liberalisation of European Gas Market* dne 23.5.2002 v prostorih firme Elektro Slovenija v Ljubljani.

Leta 2001 je bil celoten odjem zemeljskega plina 7,5 milijarde kubičnih metrov (odjem plinskih elektrarn znaša 1,4 milijarde, industrijski odjem 3,3 milijarde, gospodinjiski odjem 2,8 milijarde). Letna rast odjema je približno 7,3%. Zemeljski plin dosega 24% delež v celotnem energetskega odjema.

Avstrijski trg zemeljskega plina je strukturno takle:

- raziskave izvajata družbi OMV in RAG;
- uvoz zemeljskega plina izvajajo štiri družbe: OMV, AFG, VEG in komunalno podjetje Bregenz;
- distribucijo zemeljskega plina izvaja devet družb: BEGAS, EVN, KELAG, OOF, SAFE, STFG, TIGAS, VEG in WG, ki kupujejo zemeljski plin od družb OMV, AFG in VEG, komunalno podjetje Bregenz pa oskrbuje z zemeljskim plinom mestne občine Linz, Wels, Steyr, Gmunden, Ried, Salzburg, Innsbruck, Graz, Leoben, Kapfenberg, Klagenfurt in Korneuburg.

Zakonodajni okvir avstrijskega trga zemeljskega plina tvori:

- Plinski zakon (Gaswirtschaftsgesetz – GWG I), veljaven od 10.8.2000;
- Amandma k plinskemu zakonu (GWG II), ki postane veljaven 1.10.2002.

Plinski zakon predvideva odprtje trga v dveh korakih. V prvem koraku (10.8.2000) so postali upravičeni odjemalci vsi končni odjemalci z odjemom 25 milijonov kubičnih metrov letno ali več (24 industrijskih odjemalcev) in vse plinske elektrarne (15). V drugem koraku (1.10.2002) bodo postali upravičeni odjemalci vsi ostali končni odjemalci.

Do 1.10.2002 morajo mrežni operaterji (HAG, WAG, TAG, SOL) v skladu s plinskim zakonom objaviti tarife za prenos zemeljskega plina in distribucijo. Cene zemeljskega plina do 1.10.2002 regulira ministrstvo.

V skladu z amandmajem plinskega zakona (GWG II) je po 1.10.2002 predvideno popolno odprtje trga, odprt dostop do plinovodne mreže in podzemnih skladišč. Predvideni so trije glavni prenosni sistemski operaterji, ki bodo odgovorni za tri geografske nadzorne cone: Vzhodna nadzorna cona (prenosni sistemski operater je OMV), Tirolska nadzorna cona (prenosni sistemski operater je TIGAS) in Nadzorna cona Vorarlberg (prenosni sistemski operater je VEG). Amandma predvideva princip oskrbe končnega potrošnika »one stop shop«. To pomeni, da bo končni odjemalec dobil zemeljski plin od prenosnega sistema operaterja preko distribucijskih mrežnih operaterjev, komuniciral pa bo direktno s prenosnim sistemskim operaterjem.

Na avstrijskem trgu zemeljskega plina je 90% vseh plinskih pogodb sklenjenih dolgoročno s klavzulo »vzemi ali plačaj«. Amandma plinskega zakona predvideva, da bodo s presežki količin zemeljskega plina iz omenjenih pogodb trgovali po predvidoma nižji ceni zemeljskega plina. Razliko v ceni bodo ponudnikom vrnil z dodatnimi dajatvami končnih odjemalcev.

3.2.5.2 Razvoj prestrukturiranja plinskega trga v Italiji²⁷

Glavne značilnosti razvoja prestrukturiranja italijanskega trga so:²⁸

- novim konkurentom je omogočen dostop do prenosnega omrežja od leta 1991 dalje. Leta 2000 je tak način prodaje dosegel 16% delež;
- prehodni prenosni režim v času prestrukturiranja velja, dokler zakonodajalec ne objavi tarif za prenos;
- zakonski dostop do prenosnega omrežja s strani novih ponudnikov – prenosno omrežje in skladišča zemeljskega plina bodo v »neodvisni« lasti Rete Gas Italia in Stoccaggi Gas Italia;
- pričakujejo, da bosta pomanjkanje konkurence med viri ponudb in omejene vstopne zmogljivosti omejevale konkurenco, ko bodo odpravljene ovire pri prodaji zemeljskega plina;
- od družbe SNAM zahtevajo zmanjšanje tržnega deleža na 75% v letu 2002 in nato postopoma na 61% do leta 2009.

Vlada vlaga velike napore v odprtje plinskega trga. Največji problem predstavlja razvoj konkurence na strani ponudnikov plina. Zavira ga pomanjkanje razpoložljivih zmogljivosti na plinovodni mreži zlasti na vstopnih točkah.

3.2.5.2.1 Zakonodajni ukrepi prestrukturiranja

Italija je vključila Plinsko smernico EU v italijansko zakonodajo meseca maja 2000. Sprejeli so zakonodajni ukrep odprtega dostopa. Nov tarifni sistem velja za pogodbe o prenosu, ki so podpisane od julija 2000 naprej.

Danes so vse elektrarne, prodajalci na debelo, končni odjemalci z letnim odjemom več kot 0,2 milijona kubičnih metrov zemeljskega plina in zveze podjetnikov z odjemom več kot 0,2 milijona kubičnih metrov plina (vsak več kot 0,05 milijona kubičnih metrov) upravičeni odjemalci, ki imajo pravico proste izbire ponudnika.

S 1. januarjem 2003 pa bodo postali vsi odjemalci na italijanskem trgu upravičeni odjemalci.

V času prestrukturiranja zakon pooblašča glavne plinske družbe, da upravljajo z dostopom do prenosnega omrežja, če je dovolj prostih zmogljivosti in so zagotovljeni tehnični pogoji. Za ta dostop se trenutno pogaja glavna družba SNAM.

V zvezi z ločitvijo posameznih aktivnosti plinskih družb je 1. januarja 2002 začela veljati zakonodaja, katere značilnosti so:

- ločitev aktivnosti prenosa, skladiščenja in ponudbe;
- plin lahko prodajajo le družbe, ki ne izvajajo drugih aktivnosti znotraj plinskega sektorja, razen raziskav plinskih virov, uvoza, izvoza in prodaje na debelo;
- distribucijska podjetja, ki prodajajo plin več kot 100.000 odjemalcem, so morala ločiti svoje aktivnosti s 1. januarjem 2002, ostali pa jih morajo s 1. januarjem 2003.

---

²⁷ Report of the European Commission: Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000: Volume II: Country reports, July 2001

²⁸ Report of the European Commission, Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000, Volume II: European Overview, July 2001, Chapter 10

3.2.5.2.2 Stroški prenosa plina

Stroški prenosa in roki dostopa do plinovodne mreže so vstopna ovira, ker imajo novi konkurenti težave pri pridobitvi ponudb. Trenutno so stroški prenosa povezani z razdaljo in obsegom (večji obseg – večji popust). Stroški uravnoteženja plinovodnega sistema so vključeni v celotne stroške ponudbe.

3.2.5.2.3 Pospeševanje prestrukturiranja po sedanji zakonodaji

Problem italijanskega plinskega trga je v premajhnem številu ponudnikov plina na trgu kljub prihodnji ugodni stopnji odprtja trga. Razlogi so:

- ponudbena cena se določi s pogajanjem na osnovi obsega (večji obseg – nižja cena);
- ko bodo določene prenosne in prodajne tarife, se bo možno pogajati samo za tisti del cene, ki se nanaša na obseg;
- namesto z enim poslovnim partnerjem bodo upravičeni odjemalci sklepali posle z dvema poslovnima partnerjema: ponudnikom in posrednikom;
- firme bodo morale zaradi komplicirane zakonodaje zadolžiti enega ali več ljudi za vodenje energetskega sektorja.

3.2.5.2.4 Stopnja ločitve aktivnosti glavnega ponudnika

Italijanska zakonodaja predvideva ločitev aktivnosti v vertikalno povezanih družbah. Skladiščne aktivnosti lahko pripadajo sektorju prenos plina, vendar jih mora voditi ločeno. Tudi računovodske izkaze morajo voditi ločeno. Družba SNAM je že ločila svoje aktivnosti. Prenos in skladiščenje je v pristojnosti naslednjih ločenih družb, katerih lastnik je družba ENI:

- družba Rete Gas Italija izvaja prenos;
- družba Stoccaggi Gas Italia je v fazi ustanavljanja, izvajala pa bo aktivnosti skladiščenja.

Ponudba plina, trgovske in marketinške aktivnosti družbe SNAM bodo vključene v materinsko družbo ENI.

3.2.5.2.5 Stanje na plinskem trgu pred začetkom procesa prestrukturiranja

Pred začetkom prestrukturiranja je plinski trg pokrivala glavna plinska družba ENI, ki je izvajala:

- raziskave novih nahajališč plina in proizvodnjo zemeljskega plina;
- skladiščenje plina;
- prenos in uvoz zemeljskega plina;
- distribucijo.

3.2.5.2.6 Strategije novih udeležencev trga

Najresnejša nova konkurenta sta družbi ENEL in Edison. Obe se z družbo SNAM pogajata za razpoložljive zmogljivosti na obstoječi uvozni plinovodni mreži na osnovi dolgoročnih pogodb in za velike obsege.

Velike mestne občine, posebno na severu Italije, so se povezale v konzorcij – Plurigas, ki kupuje velike količine plina (3 milijarde kubičnih metrov zemeljskega plina letno). Konzorcij Energia sta ustanovila avstrijska elektrogospodarska družba Verbund in italijanska družba CIR.

3.2.5.2.7 Strategije obstoječih udeležencev trga

Pri obstoječih glavnih družbah so opazne drobne spremembe v obnašanju. Družba SNAM je nekoliko bolj odprta za dogovarjanje pri pogajanjih o ponudbi plina oz. v nekaterih primerih pri prekinitvi obstoječih pogodb.

3.2.5.2.8 Strategija razpršitve notranjega trga

Družba SNAM, ki je že sklenila dolgoročne »vzemi ali plačaj« pogodbe, da bi v okviru zakonodaje dosegla maksimalen tržni delež, je morala najti nov način prodaje dodatnih količin plina. Zato se je družba ENI, ki ji pripada tudi družba SNAM, odločila, da izkoristi prednosti prestrukturiranja italijanskega trga električne energije in postane nov udeleženec pri proizvodnji električne energije. Velik plinski portfelj na tem trgu prinaša dragocena sredstva, ki se lahko uporabijo za prodor na nove plinske trge.

3.2.5.2.9 Stopnja dostopa do mreže

Na italijanskem plinskem trgu je obstajal dostop tretje strani (TPA) že pred uveljavitvijo Plinske smernice. Tabela 3.2.5.2.9a prikazuje celotno prodajo plina in prodajo preko TPA.

Tabela 3.2.5.2.9a: Celotna prodaja plina in prodaja preko TPA

V milijardah kubičnih metrov

Prodaja plina in prenos preko TPA	1996	1997	1998	1999	2000
Celotna prodaja plina	56	55,9	58,4	62,9	64,7
Celotna prodaja na domačem trgu	53,23	53,14	55,69	60,2	59,9
Celotna prodaja na mednarodnem trgu	2,8	2,79	2,73	2,7	4,8
Celoten prenos plina preko TPA	6,6	8,1	10,6	11,3	14,7
Prenos preko TPA na domačem trgu	2,42	4,35	6,7	6,9	9,5
Prenos preko TPA na mednarodnem trgu	4,22	3,72	3,9	4,4	5,3
Delež plina prodanega preko TPA na domačem trgu	5%	8%	12%	11%	16%

Vir: Report for the European Commission, Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000, Volume II: European Overview, July 2001, Chapter 10.3

Iz tabele je razvidno naraščanje deleža plina, prodanega preko TPA. V letu 2000 se je ta delež povečal za 5% predvsem na račun pogodbe o uvozu ruskega plina, sklenjene med družbama Edison Gas in Gazprom. V istem letu sta se močno povečala prodaja zemeljskega plina na mednarodnem trgu in transport preko TPA na domačem trgu. Razvidna je tudi kontinuirano naraščajoča celotna prodaja plina.

Družba Edison Gas je edini novi udeleženec italijanskega trga, ki je dobil dostop do mreže. Ostala nova udeleženca (Plurigas in Energia) sta šele v postopku pridobitve dostopa do mreže.

Zunanji ponudniki ali trgovci čakajo na končne tarife. Pritožujejo se nad pomanjkanjem razpoložljivih zmogljivosti pri vstopnih točkah.

3.2.5.2.12 Stopnja, pri kateri bodo upravičeni odjemalci zamenjali ponudnike

Informacije so bile zbrane na osnovi velikega števila ponudb za zamenjavo ponudnika, poslanih velikim upravičenim odjemalcem. Raziskavo je izvedla družba DRI WEFA. Njeni rezultati so naslednji:²⁹

- upravičeni odjemalci predstavljajo 9% celotnega odjema;
- 17% upravičenih odjemalcev je dobilo resne ponudbe za zamenjavo ponudnika plina;
- upravičeni odjemalci, katerih odjem predstavlja 4% celotnega odjema plina, so zamenjali ponudnika.

Raziskava ne zajema nacionalnih elektrarn ENEL. Njihov odjem zemeljskega plina znaša skoraj 20% trga s prosto izbiro ponudnika.

Glavni razlogi, zaradi katerih upravičeni odjemalci vztrajajo pri obstoječih ponudnikih, so:

- pomanjkanje predpisov (upravičeni odjemalci težko sklepajo pogodbe, če ne veljajo predpisi in tarife);
- pomanjkanje dodatnih razpoložljivih kapacitet, še posebej za »vzemi in plačaj« pogodbe;
- zaradi pomanjkanja razpoložljivih kapacitet ni dovolj konkurence med ponudniki (družba SNAM si je skozi dolgoročne pogodbe o ponudbi zagotovila nakupe plina za večino tržnega odjema);
- ni dovolj sodelovanja na ravni EU (heterogenost sistemov in principov v državah EU predstavlja oviro pri nakupu plina izven Italije).

3.2.5.2.13 Spremembe, ki so posledica prestrukturiranja

Spremembe kot posledica prestrukturiranja so naslednje:

- tarife dostopov tretje strani (TPA) in roke dostopov so prostovoljno objavili glavni obstoječi udeleženci trga;
- število dostopov do SNAM-ove prenosne mreže narašča;
- aktivnosti družbe SNAM so že ločene na prenos, skladiščenje in trženje;
- veliki plinski kupci so prestrukturirali prodajni oddelek, nekateri industrijski kupci pa so se povezali s potencialnimi novimi ponudniki na plinskem trgu;
- veliki distributerji se združujejo pri nakupih plina.

Spremembe, ki jih pričakujejo v naslednjem kratkoročnem obdobju, so:

- zakonodajalec naj bi objavil »pravila igre« za stroške prenosa, pogoje dostopa, tarife za distribucijo, stroške ponudbe upravičenim odjemalcem;
- učinkovita ločitev tržnih in prenosnih aktivnosti pri obstoječih ponudnikih;

---

²⁹ Report for the European Commission, Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000, Volume II: European Overview, July 2001, Chapter 10.3.2

- razvoj zakonodajnega informacijskega sistema.

3.2.5.2.14 Ponudba novih proizvodov in storitev

V nekaterih primerih je družba SNAM v ponudbo vključila tudi vzdrževanje plinskih naprav odjemalcev in druge inženirske storitve, ki imajo razmeroma skromen uspeh, saj je zaenkrat prioriteta odjemalcev doseganje nižje cene plina, ne pa povečanje števila storitev.

3.2.6 Financiranje projektov ponudbe zemeljskega plina v času prestrukturiranja trga v EU

Naraščajoči in vedno bolj odprti evropski trg zemeljskega plina je zaradi višanja trenda odjema zelo privlačen za zunanje ponudnike in zagotavlja priložnost za izdelavo novih projektov ponudb v Evropi. Dejavniki, ki bodo vplivali na odločitve, koliko investirati v infrastrukturo ponudb in koliko dodatnega zemeljskega plina bo zadostovalo za trg EU, so:

- a) splošni nivo cen in usmerjanje cen energije in davkov;
- b) tehnično, ekonomsko in politično tveganje;
- c) tehnološki razvoj – boljši izkoristki in manjši stroški;
- d) strategije obstoječih in novih udeležencev na trgih;
- e) projektna organiziranost in finančne možnosti;
- f) dolgoročni pritiski okoljske politike (spremembe klimatskih razmer lahko pospešijo investicije v plinsko infrastrukturo).

Finančne institucije, kot so privatne komercialne banke, bodo imele glavno vlogo pri financiranju novih projektov ponudb zemeljskega plina v EU. Njihova ocena tveganj in ekonomičnosti projektov bo ključ za realizacijo zastavljenih ciljev. Ustrezne organizacijske in pogodbene rešitve, pa tudi politična in vladna podpora in mednarodno sodelovanje med plinskimi družbami in odjemalci, vključno s premoženjskim financiranjem in kreditnimi shemami potencialnih kupcev, lahko pospešijo realizacijo projektov.

Finančni viri naftnih in plinskih družb lahko igrajo ključno vlogo pri realizaciji projektov. Združevanje plinskih družb, skupna vlaganja in druge oblike združevanj obetajo velik in konkurenčen trg, povečanje učinkovitosti, kreiranje ekonomije obsega in krepitev finančne sposobnosti plinskih družb. To bo imelo pozitiven učinek na zanesljivost ponudb zemeljskega plina in povečanje konkurenčnosti na velikem enotnem trgu. Hkrati bo treba zagotoviti, da takšen skupen razvoj ne bo oviral nadaljnjega razvoja konkurence.

Mednarodni sporazumi o nakupih zemeljskega plina so v preteklosti temeljili na »vzemi ali plačaj« pogodbah, ki so zagotavljale mehanizem delitve tveganja med plinske družbe in odjemalce ter pospeševale financiranje projektov ponudb zemeljskega plina. Nakupna cena pri takšnih pogodbah je bila povezana s ceno nafte na primer na Rotterdamskem naftnem trgu.

Nakupne pogodbe za zemeljski plin v EU sedaj postopoma nadgrajujejo s povečano fleksibilnostjo in tržno odgovornostjo na novem konkurenčnem trgu. Večja cenovna fleksibilnost in fleksibilnost obsega, krajši roki veljavnosti pogodb in nove oblike tržnih pogajalskih provizij so temelj za zanesljivost tržnega deleža kot odraza dinamičnih sprememb tržne vrednosti zemeljskega plina.

3.3 PRESTRUKTURIRANJE TRGOV V DRŽAVAH CENTRALNE IN VZHODNE EVROPE

V državah centralne in vzhodne Evrope je proces tranzicije povzročil spremembe v strukturi energetske ponudbe s povečanjem odjema zemeljskega plina na račun nafte in premoga. V centralni in vzhodni Evropi med gorivi še vedno prevladujeta premog in lignit, ki dosemeta 50% celotne primarne energije, delež zemeljskega plina pa je 22%.³⁰

Izboljšanje energetskega izkoristka je ena glavnih nalog držav v tranziciji. Njihove možnosti za uspeh so pogojene z že izvedenimi strukturnimi spremembami, lastništvom in plinsko zakonodajo. Reforme in institucionalne spremembe v energetske sektorju ter izboljšanje energetske tržne pravil vplivajo na končne odjemalce, prenos tehnologij, povečanje izkoristkov pri proizvodnji energij in njihovo uporabo. Ovire v strategijah za izboljšanje energetskega izkoristka dejansko še vedno niso premagane. Energetski konzervativni zakoni so skoraj v vseh tranzicijskih državah le nadgrajeni, ustrezni postopki in instrumenti pa ne delujejo. Sodelovanje med ministrstvi v vladah in med državami, ki naj bi doprineslo k izboljšanju zaskrbljujoče učinkovitosti energetske politik, je očitno pomanjkljivo.

Do danes so bile izvedene nekatere reforme za izboljšanje ekonomske situacije plinskih industrij. Večina držav centralne in vzhodne Evrope je izvršila ali se nahaja v procesu izvajanja novih zakonodajnih okvirov plinskega sektorja. Energetske zakone s posebnimi členi za zemeljski plin, ki vključujejo licenčne pogoje in javne storitvene obveznosti, pregledujejo oz. so jih že pregledali. Le Ukrajina še ni osnovala novega zakonodajnega ogrodja, čeprav se zelo trudi za njegovo izvedbo.

Plinske družbe želijo vključiti strateške tuje investitorje, kot so mednarodne plinske družbe iz EU in Rusije. Po drugi strani se je na primer v Češki republiki upočasnila prodaja distribucijskih družb tujim investitorjem, slovaško plinsko družbo SPP pa pred lastninjenjem štiti poseben Akt o zaščiti državnih strateških interesov.

Konkurenca v energetske sektorju se je povečala, vendar bo treba jasneje določiti odnos med vlado in zakonodajnimi agencijami, ko gre za državne potrditve cen. Od leta 1990 je bil dosežen pomemben napredek pri cenovnih reformah, katerih končni cilj je:³¹

- prilagoditev cen zemeljskega plina za industrijo in gospodinjstva ekonomski ravni, da bodo odražale realne stroške storitev in odpravile subvencije;
- izboljšanje finančnega stanja plinske industrije;
- priprava pogojev za potrebne investicije v plinsko infrastrukturo.

Dejstvo je, da monopoli v obravnavanih državah ostajajo. Tam, kjer so plinovodi v pretežni lasti države, je nujno:

- da je jasno določena vloga vlade;
- da je nadgrajena ustrezna zakonodaja;
- da so točno določene pristojnosti vlade in zakonodajnih agencij;
- da je vloga konkurence na trgu jasno začrtana in da se vlada z njo strinja.

---

³⁰21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 10: Gas and Developing/Transitional Economy Countries, Study Group 2, Central Europe

³¹ 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 10: Gas and Developing/Transitional Economy Countries, Study Group 2, Central Europe

Naslednji korak za plinsko industrijo centralne in vzhodne Evrope je popolna priključitev v magistralno evropsko plinovodno mrežo in razpršitev ponudb plina zaradi povečanja zanesljivosti ponudb končnim odjemalcem. Problem odvisnosti države od uvoza zemeljskega plina nastopi takrat, ko so velike uvozne količine zemeljskega plina odvisne od enega vira ponudbe. Zato imajo države, ki so odvisne od uvoza ruskega plina, naslednje možnosti za razpršitev virov ponudb:

- razvoj novih plinskih polj;
- razvoj podzemnih skladišč;
- prekinitvene pogodbe.

Danes lahko tranzit zemeljskega plina preko tretje države sproži spor in določene napetosti med državami. Zato lahko postane vprašljiva zanesljivost ponudb za uvozne in izvozne države, če plinovod države ni priključen na magistralno evropsko plinovodno mrežo. Strateški cilj držav centralne in vzhodne Evrope je članstvo v EU. Predpogoj za priključitev je sposobnost uresničevanja Plinske smernice. Zato se morajo dogovoriti, da vlada vodi prestrukturiranje, določiti sposobne in primerne odjemalce, ki bodo gonilna sila pri odpiranju trga zemeljskega plina, določiti cene zemeljskega plina in zemeljski plin predstaviti javnosti. Plinska smernica zahteva, da v državah centralne in vzhodne Evrope dopolnijo energetske zakone in ustanovijo zakonodajna telesa, ki jih bodo izvajala. Dejstvo je, da bo proces uresničevanja Plinske smernice vodil k znatnemu povišanju cen za mnoge odjemalce v tranzicijskih državah.

Slovenija je v dosedanjem priključitvenem procesu k EU izenačena s Češko republiko. Če se bo ta trend nadaljeval, bo Slovenija priključena EU sočasno s Češko republiko. Zato sem analiziral razvoj procesa prestrukturiranja češkega trga zemeljskega plina, ki je, podobno kot slovenski, v fazi postopnega odpiranja konkurenci.

3.3.1 Razvoj prestrukturiranja češkega trga zemeljskega plina

3.3.1.1 Predstavitev trga zemeljskega plina³²

V Češki republici se bo letos tržni delež zemeljskega plina v primerjavi z ostalimi gorivi dvignil na 18%, leta 2010 pa na 25% (predvsem na račun zmanjšanja uporabe premoga). Češka republika uvaža ves zemeljski plin. Edina plinska družba Transgas uvozi 75% plina iz Rusije, 25% pa iz Norveške. Leta 1998 ga je uvozila 9,3 milijarde kubičnih metrov.

Plinska družba Transgas kupuje in prodaja plin za celotno Češko republiko, izvaja tranzit zemeljskega plina, upravlja s češkim plinovodnim sistemom, prenosom in skladiščenjem. Zemeljski plin ponuja osmim regionalnim distributerjem in šestim direktnim industrijskim odjemalcem. Plinska družba Transgas želi ohraniti svoj položaj v mednarodnem plinovodnem sistemu, zato mora biti dovzetna za vse prilagoditve zmogljivosti tranzita in za izboljšanje zanesljivosti ter konkurenčnosti sistema.

V Češki republici obratujejo štiri podzemna skladišča za pokrivanje sezonskih nihanj odjema, najela pa je tudi skladišča v Nemčiji in na Slovaškem. Plinovodni sistem povečuje svoje zmogljivosti (dvig tlaka v plinovodnem sistemu) preko šestih kompresorskih postaj skupne moči 351 MW.

---

³² 21st World Gas Conference – Report of Working Committee 10, Nice 2000, Chapter 2

3.3.1.2 Zakonodaja o prestrukturiranju trga

V Češki republiki bo do konca leta 2002 pripravljena zakonodaja za prestrukturiranje trga zemeljskega plina. Država je energetske zakone uskladila z osnovnimi principi Plinske smernice in priporočili svetovne banke.

3.3.1.3 Razvoj procesa prestrukturiranja zemeljskega plina

Plinski trg bodo nadzorovale neodvisne institucije, odpiral pa se bo postopoma - v dveh fazah. Prvo fazo odpiranja plinskega trga (20%) bodo izvedli januarja 2005, drugo fazo pa avgusta 2008. Za dolgoročno obdobje je namesto povečanja uvoza zemeljskega plina predvideno izvajanje energetskih prihrankov in izboljšanje izkoristkov ter pospeševanje proizvodnje električne energije s kogeneracijskimi agregati.

Celovita usklajenost češkega trga zemeljskega plina s trgom EU je predvidena do konca leta 2002. Do takrat morajo:

- uravnotežiti cene plina (popravek cen in tarif glede na povpraševanje po odjemu in določitev potrebnih investicij v razvoj plinskega trga);
- skleniti in v praksi uporabljati standardne pogodbe za prodajo zemeljskega plina v celotni plinski verigi od državne meje do končnega odjemalca;
- razbiti monopol prevladujočega uvoznika zemeljskega plina.

3.3.1.3.1 Cene zemeljskega plina

V Češki republiki določajo cene zemeljskega plina: na eni strani Ministrstvo za industrijo in trgovino ter plinska družba Transgas, na drugi strani pa osem distribucijskih družb. Na podlagi cenovnega zakona iz leta 1991 so cene za komercialni in industrijski sektor določene po kriteriju stroškov (sistem nadzora cen deluje na osnovi realnih stroškov nakupa, prenosa, distribucije in ustreznega dobička). Rezultat vladne regionalne industrijske politike je, da so tarife za gospodinjstva enotne za vso državo, temeljijo pa na stroških povprečnega nacionalnega prenosa in skladiščenja. Tarifni sistem uporabljajo od leta 1997. Odjemalce deli v dve skupini: gospodinjstva (letni odjem pod 900 kubičnih metrov, odjem do 6000 kubičnih metrov) in negospodinjški odjemalci (letni odjem pod 60.000 kubičnih metrov in letni odjem nad 60.000 kubičnih metrov).

Ministrstvo za finance je leta 1999 znižalo maksimalne cene zemeljskega plina, ki ga ponuja državna družba Transgas posameznim distribucijskim družbam, in cene zemeljskega plina, ki ga distribucijske družbe ponujajo svojim odjemalcem (izjema so gospodinjstva).

4. ANALIZA PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA

4.1 SLOVENSKI TRG PRED ZAČETKOM PROCESA PRESTRUKTURIRANJA

4.1.1 Začetki slovenskega trga zemeljskega plina

Slovenija je zaradi pomanjkanja lastnih virov zemeljskega plina odvisna od njegovega uvoza iz tujine. Ideja o oskrbi Slovenije z zemeljskim plinom se je porodila v

sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so bili ob državni meji zgrajeni mednarodni magistralni tranzitni plinovodi velikih zmogljivosti in se je pokazala ekonomsko sprejemljiva možnost oskrbe Slovenije z zemeljskim plinom. Začetki oskrbe z zemeljskim plinom segajo v leto 1975, ko je bila ustanovljena TOZD Petrol Zemeljski plin, ki je pričela s transportom in prodajo plina julija leta 1978. Takrat je bil zgrajen osnovni slovenski magistralni plinovodni sistem. To je tudi rojstno leto slovenskega trga zemeljskega plina.

Omenjeno podjetje je od nastanka dalje doživelo več statusnih sprememb. V procesu lastninjenja se je leta 1991 preoblikovalo v družbo z omejeno odgovornostjo. Leta 1995 je družba uskladila družbeniško pogodbo z Zakonom o gospodarskih družbah in spremenila ime v Slovenska plinska družba Geoplin d.o.o. Ljubljana.

4.1.2 Slovenski plinovodni sistem

Danes celotni slovenski plinovodni sistem (brez distribucijskih plinovodnih sistemov) obsega 945 km visokotlačnih magistralnih plinovodov in primarnih mestnih mrež ter več kot 300 visokotlačnih in nizkotlačnih merilno-regulacijskih postaj in sekcijskih ventilov. S povezanostjo na plinovodne sisteme sosednjih držav predstavlja slovenski plinovodni sistem integralni del evropskega plinskega omrežja.

Osrednja točka upravljanja slovenskega plinovodnega omrežja je dispečerski center na sedežu plinske družbe Geoplin v Ljubljani, od koder dispečerji (mrežni operaterji) optimalizirajo delovanje sistema in dnevno usklajujejo pretok z dispečerskimi centri v Avstriji in Italiji ter na Hrvaškem.

4.1.3 Trgovanje z zemeljskim plinom

Geoplin je do vključno leta 2000 prodal slovenskim odjemalcem 17,4 milijarde kubičnih metrov zemeljskega plina in ga skoraj toliko transportiral tudi na Hrvaško.

V letu 2000 je Geoplin prodal slovenskim odjemalcem 1006,9 milijona kubičnih metrov zemeljskega plina, kar je 1,6% več kot v letu 1999. Skupna povečana prodaja je predvsem rezultat za 6,2% večje industrijske proizvodnje in konkurenčne prodajne cene zemeljskega plina.³³

Novi priključitve in dinamične ekonomske ter poslovne spremembe vplivajo tudi na spreminjanje števila kupcev. Ob koncu leta 2000 je bilo priključenih na slovensko plinovodno omrežje 187 kupcev zemeljskega plina.

Zemeljski plin je vse bolj prisoten v slovenskem energetskega prostoru, saj z njim pokrivamo približno 12% vseh potreb po primarni energiji oziroma dobrih 13% v skupni končni energiji ter skoraj 40% v industriji. V industriji ga uporabljajo že v 52 občinah, to je v četrtini vseh slovenskih občin.³⁴

Glede na izkušnje plinskih trgov v ZDA in Veliki Britaniji je pogoj dozorelosti trga 23% delež plina v energetskega porabi. To pomeni, da slovenski trg še ni zrel za prestrukturiranje trga. Ne glede na to se je v okviru priključitvenega postopka Slovenije k EU že začel proces prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina na zakonodajnem področju.

Distribucijska podjetja preko distribucijskega omrežja oskrbujejo široko potrošnjo, manjšo industrijo in ustanove v 40 občinah, kjer živi blizu milijon prebivalcev. Ta prodaja predstavlja 21,4 odstotni delež v celotni prodaji zemeljskega plina v Sloveniji.

³³ Geoplin letno poročilo 2000, stran 9

³⁴ Geoplin letno poročilo 2000, stran 9

Širjenje široke potrošnje vse bolj vpliva tudi na dnevno dinamiko prodaje, saj se v povezavi z gibanjem zunanjih temperatur povečuje odjem v konicah.

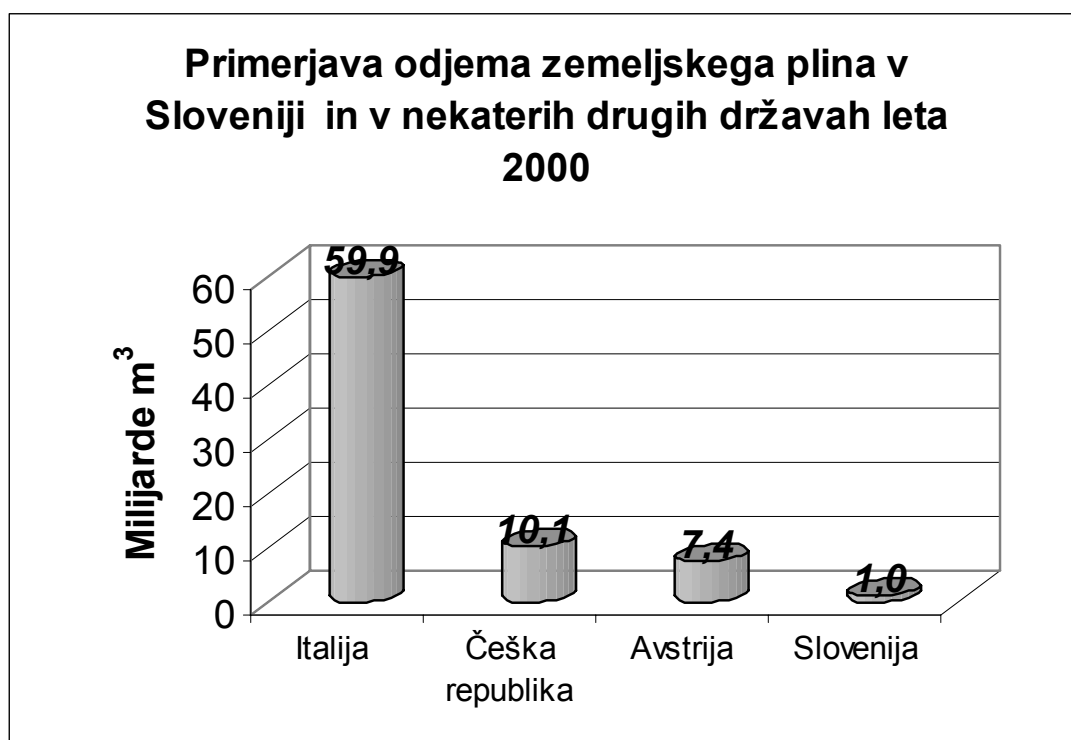
Obseg prodaje zemeljskega plina je odvisen predvsem od naslednjih dejavnikov:

- zunanja temperatura v ogrevalni sezoni;
- konkurenčnost cene zemeljskega plina;
- priključitev novih odjemalcev.

V Geoplinu predvidevajo, da se bo naraščanje odjema na slovenskem trgu nadaljevalo do leta 2010, leta 2005 pa se bo povzpел na 1,25 milijarde kubičnih metrov, kar gre pripisati predvsem povečanemu odjemu široke potrošnje. Na Geoplinov plinovodni sistem je priključenih preko 180 odjemalcev; od tega jih več kot 20 preko svojega distribucijskega omrežja oskrbuje široko potrošnjo, manjšo industrijo in ustanove v občinah.

Primerjavo odjemov zemeljskega plina na slovenskem trgu in trgih v nekaterih evropskih državah leta 2000 prikazuje graf 4.1.3. Slovenski trg je zelo majhen, saj je sedemkrat manjši od avstrijskega, desetkrat manjši od češkega in šestdesetkrat manjši od italijanskega.

Graf 4.1.3: Odjemi zemeljskega plina na slovenskem trgu in trgih v nekaterih evropskih državah leta 2000

Vir: Report for the European Commission Volume II: Country reports, august 2000; 21st World Gas Conference, Report of Working Committee 10 – Central Europe, Nice 2000; Geoplin letno poročilo 2000

4.1.4 Struktura prodaje zemeljskega plina po panogah

Tabela 4.1.4.1 prikazuje strukturo prodaje zemeljskega plina na slovenskem trgu v letih 1999 in 2000. Več kot 10% dosegajo široka potrošnja, kemija, črna in barvna metalurgija, papirna industrija.

Tabela 4.1.4.1 Struktura prodaje zemeljskega plina na slovenskem trgu v letih 1999 in 2000

Panoga	1999		2000	
	Milijoni kubičnih metrov	%	Milijoni kubičnih metrov	%
Široka potrošnja	220	22,2	215,5	21,4
Kemija	190	19,2	202,4	20,1
Črna in barvna metalurgija	150	15,1	169,2	16,8
Papirna industrija	120	12,1	128,9	12,8
Gradbeništvo in industrija gradbenega mat.	70	7,1	72,5	7,2
Ostalo	240,8	24,3	218,5	21,7
SKUPAJ	990,8	100	1009,6	100

Vir: Geoplin letno poročilo 1999 in Geoplin letno poročilo 2000

Od prodanega zemeljskega plina ga je 66% porabljenega v industriji, 21% v široki potrošnji in 14% v neenergetske namene.

4.1.5 Viri ponudb zemeljskega plina

Geoplin ponuja zemeljski plin iz Rusije, od leta 1992 pa tudi iz Alžirije. Letos bo začel ponujati zemeljski plin iz tretjega vira, naslednje leto še iz četrtega. Na ta način želi povečati zanesljivost ponudb zemeljskega plina. Za nemoteno oskrbo odjemalcev ima najeta skladišča zemeljskega plina v Avstriji, Italiji in na Hrvaškem, iz katerih se črpa zemeljski plin za obvladovanje sezonskih nihanj v odjemu (pokrivanje koničnih odjemov ob nizkih temperaturah).

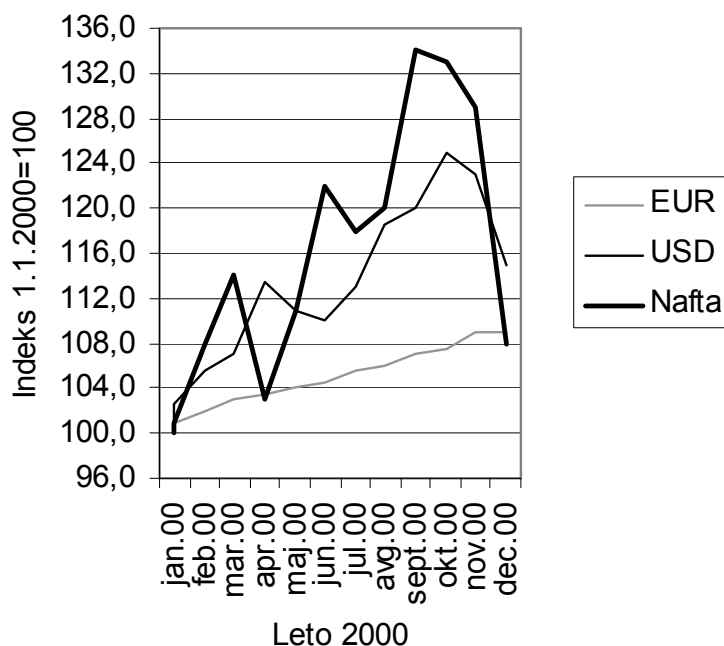
4.1.6 Ekonomski pogoji poslovanja

Na poslovanje Geoplina močno vplivajo svetovni in domači pogoji gospodarjenja. Najpomembnejša dejavnika svetovnih pogojev gospodarjenja, ki vplivata na nabavno ceno zemeljskega plina, sta:

- gibanje tečaja ameriškega dolarja, v katerem se plačuje pretežni del nabavnih stroškov zemeljskega plina;
- gibanje svetovne cene nafte, s pomočjo katere pridemo preko povezovalnega indeksa do cene zemeljskega plina.

Graf 4.1.6 prikazuje veliko nihanje tečaja ameriškega dolarja in svetovne cene nafte v letu 2000.

Graf 4.1.6: Tečaj ameriškega dolarja in svetovne cene nafte v letu 2000

Vir: Geoplin letno poročilo 2000

4.1.6.1 Povprečna prodajna cena

Zaradi skokovitih gibanj tečaja ameriškega dolarja in svetovne cene nafte je posledično potrebno sprotno prilagajanje prodajne cene zemeljskega plina na slovenskem trgu.

Geoplin izračuna povprečno prodajno ceno na podlagi posebnega modela (Ur.l. RS, št. 109/01). Cena se spreminja glede na gibanje cen nafte in nekaterih naftnih derivatov ter gibanje deviznih tečajev.

Povprečna prodajna cena je ponderirano povprečje vseh cen, ki jih odjemalci dosegajo po tarifnem sistemu.

Prodajna cena se je v poslovnem letu 2000 povečala za 65% in je (brez ekološke takse) znašala 32,77 SIT za kubični meter oziroma 34,63 SIT/10kWh, kar je za 57,8% več od povprečne cene v predhodnem letu.³⁵

Cena zemeljskega plina na slovenski meji je poleg zgoraj omenjenih dejavnikov odvisna še od:

- pogodbenega obsega odjema;
- dejanskega obsega odjema;
- koledarskih rokov odjema;
- stroškov izgub zemeljskega plina in zemeljskega plina, ki mora biti ves čas v omrežju;
- stroškov prenosa, skladiščenja in prodaje (materialni stroški in stroški dela).

Posledica vpliva zgoraj omenjenih dejavnikov na ceno zemeljskega plina je bila za 76,5% višja nabavna cena zemeljskega plina leta 2000 v primerjavi z letom 1999.

³⁵ Geoplin letno poročilo 2000

Nabavna vrednost zemeljskega plina predstavlja 86,9% celotnih odhodkov, v strukturi prodajne cene zemeljskega plina pa pomeni kar 91,3%.³⁶ Iz povedanega sledi, da je bodoči razvoj konkurence na slovenskem plinskem trgu zelo pogojen z gibanjem svetovnih cen zemeljskega plina, ki se lahko znižajo z velikim odjemom, to je z združevanjem plinskih družb (na primer strateško partnerstvo), ostali dejavniki v strukturi cene (stroški dela...) pa bistveno manj vplivajo na višino cene za odjemalca.

4.1.6.2 Tarifni sistem

Neposredni odjemalci Geoplina plačujejo ponudbo zemeljskega plina skladno s Tarifnim sistemom za ponudbo in prodajo zemeljskega plina iz transportnega omrežja (Ur.l. RS, št. 50/97). Zaradi različnih karakteristik odjema tarifni sistem razvršča odjemalce v šest skupin (glede na velikost in dinamiko odjema). Posamezen odjemalec prevzame tolikšen del fiksnih stroškov, kot je njegov delež v uporabi skupne zmogljivosti plinovodnega sistema. Za odjemalčevo optimalno ceno plina je pomembno, da čimbolj realno napove letno količino odjema in največji dnevni odjem. Če prekorači v pogodbi določen največji dnevni odjem, plača dodatno plačilo.

4.1.6.3 Trošarina in CO₂ taksa

V ceno za ponudbo zemeljskega plina sta skladno z veljavno zakonodajo dodani CO₂ taksa in trošarina.

4.1.7 Stanje na slovenskem trgu do 1.1.2003

Do začetka odpiranja slovenskega trga zemeljskega plina, to je do 1.1.2003, bo Geoplin edini ponudnik zemeljskega plina, ki izvaja javno službo oskrbe z zemeljskim plinom iz transportnega omrežja.

Stanje na trgu do 17.2.2001, ko je postala veljavna Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe Prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe Upravljanje prenosnega omrežja, je razvidno iz tabele 4.1.7.

Tabela 4.1.7 Glavne značilnosti slovenskega trga zemeljskega plina do 17.2.2001

Značilnost	Opis značilnosti	Ocena
Število ponudnikov zemeljskega plina na slovenskem trgu	En ponudnik	Oblika tržne strukture slovenskega trga zemeljskega plina je monopol
Obveznosti Geoplina	Geoplinove obveznosti so: - oskrba odjemalcev na prenosnem omrežju z zemeljskim plinom; - transport zemeljskega plina; - upravljanje, vzdrževanje in skrb za razvoj transportne infrastrukture; - izključno opravljanje nakupa in prodaje, uvoza in izvoza ter skladiščenja zemeljskega plina za potrebe te javne službe - letno plačevanje koncesije v skladu s koncesijsko pogodbo	Plinska družba opravlja kompletno dejavnost oskrbe slovenskih odjemalcev z zemeljskim plinom
Prepoved opravljanja distribucije plina	Plinska družba Geoplin ne sme opravljati gospodarske javne službe Distribucija zemeljskega plina	Razlog je v nevarnosti nelojalne konkurence do drugih distribucijskih družb

³⁶ Geoplin letno poročilo 2000

Značilnost	Opis značilnosti	Ocena
Vrste odjemalcev Geoplina	Odjemalci zemeljskega plina so pravne ali fizične osebe, ki izvajajo gospodarsko javno službo distribucije zemeljskega plina, in tiste osebe, ki uporabljajo plin za lastne potrebe, njihov predvideni letni odjem presega 300.000 kubičnih metrov, če gre za industrijsko porabo, 600.000 kubičnih metrov, če gre za ostalo uporabo. Odjemalce z manjšo porabo oskrbuje distributer	Odjemalci ne morejo izbirati ponudnika
Transport zemeljskega plina za tretje osebe (konkurenti)	Koncesionar mora transportirati zemeljski plin za tretje osebe, če: <ul style="list-style-type: none"> - to omogočajo tehnične možnosti; - odjemalec na enem mestu odvzema najmanj 25 milijonov kubičnih metrov letno (nerazdeljen odjemalec) in plin kupi s soglasjem pristojnega državnega organa 	Možnost izbire ponudnika je obstajala že od leta 1996, vendar dostop do plinovodnega omrežja ni bil zakonsko urejen, zato izbira ponudnika ni zaživila
Cena zemeljskega plina	Določi se z upoštevanjem porabljenih količin zemeljskega plina in uporabljene ter zagotovljene zmogljivosti sistema Za podrobnejša merila pri določanju cene plina in tarifni sistem mora Geoplin pridobiti soglasje Vlade Republike Slovenije	Cena je administrativno določena

4.2 ANALIZA SLOVENSKE ZAKONODAJE O PRESTRUKTURIRANJU

Prestrukturiranje slovenskega trga zemeljskega plina obravnava naslednja zakonodaja:

- Energetski zakon;
- Uredba o pogojih in postopku za izdajo ter odvzem licence za opravljanje energetske dejavnosti;
- Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe Prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe Upravljanje prenosnega omrežja;
- Nacionalni program varstva okolja – Varstvo zraka in podnebja.

Zakonodajni začetek prestrukturiranja slovenskega trga je bil 15.10.1999, ko je postal veljaven novi Energetski zakon, ki vključuje glavne zahteve Plinske smernice EU. Logično nadaljevanje je bila objava Uredbe o načinu izvajanja gospodarske javne službe Prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe Upravljanje prenosnega omrežja, ki je veljavna od 17.2.2001. Nacionalni program varstva okolja je postal veljaven 29.10.1999, sprejet pa je v okviru slovenskih naporov za vključitev v EU.

4.2.1 Energetski zakon

V Energetski zakon³⁷ so že vgrajene glavne zahteve Plinske smernice EU. Tabela 4.2.1 prikazuje njegove glavne značilnosti z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina.

³⁷ Energetski zakon (Uradni list RS, št. 79/30.9.1999)

Tabela 4.2.1: Glavne značilnosti Energetskega zakona z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina

Značilnost	Opis
Konkurenčnost	Zagotavlja razvoj konkurence na trgu energije
Oskrba z zemeljskim plinom se izvaja kot tržna dejavnost	Ponudnik in odjemalec se prosto dogovorita o količini in ceni zemeljskega plina
Nediskriminacija	Izvajalci dejavnosti prenosa in skladiščenja zemeljskega plina ne smejo diskriminirati odjemalcev
Ločitev plinske oskrbe na dve dejavnosti	Zahteva ločitev javnih služb prenosa zemeljskega plina od upravljanja prenosnega omrežja
Uvaja pojem »Upravičeni odjemalec«	Upravičeni odjemalec prosto izbira ponudnika zemeljskega plina. Vsi ostali odjemalci so tarifni odjemalci
Postopno odpiranje trga	Odjemalci zemeljskega plina in izvajalci dejavnosti distribucije zemeljskega plina z letnim odjemom 25 milijonov kubičnih metrov ali več na enem odjemnem mestu in proizvajalci električne energije na zemeljski plin postanejo upravičeni odjemalci dne 1.1.2003 Odjemalci zemeljskega plina in izvajalci dejavnosti distribucije zemeljskega plina z letnim odjemom 5 milijonov kubičnih metrov ali več na enem odjemnem mestu bodo postali upravičeni odjemalci dne 1.1.2008
Izdajanje energetskega dovoljenja, licence za izvajanje oskrbe z zemeljskim plinom in koncesije za opravljanje gospodarskih javnih služb upravljanja in prenosa	Energetsko dovoljenje za zgraditev energetskega objekta izda minister, pristojen za energetiko. Licenco za opravljanje energetske dejavnosti izda Agencija za energijo. Koncesijo za izvajanje gospodarskih javnih služb podeli koncedent (predvidoma Vlada RS)
Ločeni računovodski izkazi	Pravne osebe, ki bodo opravljale več kot eno energetske dejavnosti na področju zemeljskega plina, morajo voditi ločene računovodske izkaze
Napoved odjema in manjkajočih zmogljivosti	Vsake dve leti morajo upravljavci prenosnega sistema pripraviti napoved petletnega odjema in pregled manjkajočih zmogljivosti
Izdaja vrednostnih papirjev	Javna podjetja za oskrbo z zemeljskim plinom lahko izdajajo dolžniške vrednostne papirje, vendar po predhodnem soglasju Vlade
Nadzor nad delovanjem plinskega trga	Opravlja ga Agencija za energijo
Tarifni sistem za zemeljski plin	Izdela ga in javno objavi izvajalec prenosa po predhodnem soglasju Vlade
Javnost podatkov	Podatki o zasedenosti prenosnega omrežja, okvirnih cenah prenosa in drugih komercialnih pogojih so javni

V okviru Energetskega zakona je omenjen tudi Nacionalni energetskega program, ki bi moral določati dolgoročne razvojne cilje in usmeritve energetskega sistema in oskrbe z zemeljskim plinom, vlaganja v javno infrastrukturo, vzpodbude za vlaganja v učinkovito rabo energije in predvideni obseg vlaganj zasebnih vlagateljev v energetske dejavnosti. Nacionalni energetskega program bi moral vsebovati tudi cilje, usmeritve in izbrano strategijo rabe in oskrbe z zemeljskim plinom, perspektivne energetske bilance za obdobje 10 let in okvirno za vsaj 20 let ter oceno učinkov glede doseganja varnosti in zanesljivosti oskrbe uporabnikov.

Vlada bi morala vsakih 5 let pripraviti nacionalni energetskega program in ga predložiti državnemu zboru Republike Slovenije v sprejem. Prvič bi to morala storiti 15.4.2001,³⁸ vendar programa sploh ni pripravila. Razlog naj bi bile neurejene finančne razmere,

³⁸ Energetski zakon (Uradni list RS, št. 79/30.9.1999)

pogoste zamenjave ministrov... Trenutno vlada pripravlja šele posamezne dele nacionalnega energetskega programa.

4.2.2 Uredba o licenci za opravljanje energetske dejavnosti

Ta uredba velja od 8.4.2001 in v skladu z Energetskim zakonom predpisuje podrobnejše pogoje in postopek za izdajo in odvzem licence.³⁹ Glavne značilnosti te uredbe za dejavnost oskrbe z zemeljskim plinom so prikazane v tabeli 4.2.2.

Tabela 4.2.2: Glavne značilnosti uredbe o pogojih in postopku za izdajo in odvzem licence z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina

Značilnost	Opis
Področja pri oskrbi z zemeljskim plinom, kjer je licenca obvezna	Obvezna je za prenos in ponudbo zemeljskega plina ter upravljanje prenosnega omrežja
Pogoji za pridobitev licence	To so: <ul style="list-style-type: none"> - pravna ali fizična oseba, registrirana oz. priglašena za opravljanje te energetske dejavnosti; - ustrezno strokovno usposobljeni delavci; - razpolaganje s finančnimi sredstvi v višini 5 mio SIT ali ustrezna bančna dokazila; - enaka licenca ji še ni bila odvzeta; - še ni bila pravnomočno obsojena za kaznivo dejanje, povezano s to gospodarsko dejavnostjo v zadnjih 5 letih

Na osnovi zgornjih pogojev lahko zaključimo, da licence ni težko dobiti. Večje probleme bodo novi konkurenti imeli pri pridobitvi koncesije za opravljanje obeh gospodarskih javnih služb, iskanju dostopa do prenosnega omrežja in iskanju cenovno ugodnega vira zemeljskega plina. V prednosti pred ostalimi novimi ponudniki bodo vsekakor tisti tuji ponudniki, ki že imajo svoje prenosno omrežje ob slovenski meji in ugoden vir ponudbe plina, tako da bodo z razmeroma majhnimi investicijskimi stroški zgradili svoje plinovode do večjih slovenskih odjemalcev ob meji.

4.2.3 Uredba o načinu izvajanja obeh gospodarskih javnih služb

Nova uredba je postala veljavna dne 17.2.2001⁴⁰. Usklajena je z novim Energetskim zakonom. Njene glavne značilnosti z vidika prestrukturiranja trga so prikazane v tabeli 4.2.3.

³⁹ Uredba o pogojih in postopku za izdajo ter odvzem licence za opravljanje energetske dejavnosti (Uradni list RS, št. 21/23.3.2001)

⁴⁰ Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe upravljanje prenosnega omrežja (Uradni list RS, št. 8/2.2.2001)

Tabela 4.2.3: Glavne značilnosti uredbe o načinu izvajanja gospodarske javne službe Prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe Upravljanje prenosnega omrežja z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina

Značilnost	Opis
Ločitev javne službe oskrbe z zemeljskim plinom na dve javni službi	Uredba je uvedla gospodarsko javno službo Prenos zemeljskega plina in gospodarsko javno službo Upravljanje prenosnega omrežja. Določbe o ločitvi opravljanja obeh služb se začnejo uporabljati 1.1.2003
Obseg gospodarske javne službe Prenos zemeljskega plina	Obsega prenos zemeljskega plina po prenosnem omrežju in njegovo vzdrževanje, razvoj ter graditev
Obseg gospodarske javne službe Upravljanje prenosnega omrežja	Obsega vodenje in obratovanje prenosnega omrežja, zagotavljanje dostopa do omrežja upravičenim odjemalcem, ponudbo plina tarifnim odjemalcem in pripravo ter izvajanje sistemskih obratovalnih navodil
Opravljanje gospodarskih javnih služb	Obe gospodarski javni službi mora na določeni prenosni smeri oziroma z določenim prenosnim omrežjem hkrati opravljati ista pravna ali fizična oseba
Dostop do omrežja	Določa pogajalski postopek dostopa do plinovodnega omrežja med upravljavcem in odjemalcem Izvajalec javnih služb mora zagotavljati upravičenim odjemalcem dostop do omrežja za izvršitev pogodb o nakupu zemeljskega plina
Zavrnitev dostopa upravičenemu odjemalcu	Dostop se lahko zavrne zaradi premajhnih zmogljivosti prenosnega omrežja, načela vzajemnosti ali verjetnosti nastopa resnih gospodarskih težav Izvajalec javnih služb lahko po načelu vzajemnosti zavrne dostop do omrežja upravičenemu odjemalcu v Republiki Sloveniji, ki kupuje zemeljski plin od prodajalca v državi, v kateri tak odjemalec ni upravičeni odjemalec
Soglasje o zavrnitvi dostopa	Agencija za energijo mora dati soglasje k zavrnitvi dostopa do omrežja, ki jo je izdal izvajalec javnih služb
Ločenost računov	Pravna oseba, ki opravlja obe gospodarski javni službi, mora za ponudbo zemeljskega plina tarifnim odjemalcem voditi ločena računa obeh javnih služb in ločene račune morebitnih ostalih svojih dejavnosti
Koncesija	Izvajalec mora za izvajanje obeh gospodarskih javnih služb pridobiti koncesijo, ki se podeli bodisi za določeno prenosno smer ali za določeno območje. Koncesijo se podeli brez javnega razpisa. Z njo se ne pridobi izključne pravice opravljati obeh javnih služb v določeni prenosni smeri ali na določenem območju
Pravica dostopa do omrežja	Pravico dostopa do omrežja imajo tudi drugi izvajalci javnih služb, če je njihovo omrežje povezano z izvajalcem javne službe
Financiranje javnih služb	Javni službi se financirata iz plačil za uporabo omrežja in plačil tarifnih odjemalcev za ponudbo zemeljskega plina
Cena za uporabo omrežja	Cena za uporabo omrežja obsega ceno transporta plina in ceno posameznih sistemskih storitev, ki jih uporabnik uporablja
Tarifni sistem	Tarifni sistem izdelala in objavi izvajalec javne službe potem, ko da nanj soglasje vlada
Upravičeni odjemalec, ki ne bo samostojno organiziral nakupa zemeljskega plina	Geoplin lahko ponuja zemeljski plin upravičenemu odjemalcu, ki ne bo samostojno organiziral nakupa zemeljskega plina, še tri leta po 1.1.2003
Razpoložljivost podatkov Agenciji za energijo	Izvajalec javnih služb mora Agenciji za energijo na njeno zahtevo dati podatke o finančnem poslovanju, vloženem kapitalu in njegovih lastnikih ter o poslovanju, ki vpliva na nastajanje stroškov oz. na cene
Odstop od pogodbe	Upravičeni odjemalec lahko vsak čas odstopi od pogodbe o nadaljnji ponudbi z odpovednim rokom, ki ni daljši od 12 mesecev, tarifni odjemalec pa sme odstopiti od pogodbe z odpovednim rokom, določenem v pogodbi
Opravljanje obeh javnih služb po uveljavitvi uredbe	Geoplin ima pravico opravljati javni službi po tej uredbi do pridobitve koncesije za ti dve javni službi; pridobiti jo je moral do avgusta 2002

Slovenski plinovodni sistem se lahko zelo razdrobi z vidika števila izvajalcev opravljanja obeh javnih gospodarskih služb zaradi:

- možnosti podelitve koncesije za opravljanje obeh gospodarskih javnih služb samo na določeni prenosni smeri ali samo na določenem prenosnem omrežju;
- same koncesije, ki ne prinaša izključne pravice za opravljanje obeh služb na določeni prenosni smeri ali samo na določenem prenosnem omrežju, kar pomeni, da smeta to dejavnost na tem delu slovenskega plinovodnega sistema opravljati celo dve in več pravnih ali fizičnih oseb.

Iz tega sledi, da sme v bodočnosti opravljati obe gospodarski javni službi na slovenskem plinovodnem sistemu veliko število koncesionarjev. Zakonodaja namreč ne omenja lastnine plinovodnega sistema kot pogoja za pridobitev koncesije. Velika razdrobitev plinovodnega sistema pa je z vidika varnosti in zanesljivosti plinovodnega sistema zelo vprašljiva.

Pravica upravičenega odjemalca, da lahko kadarkoli odstopi od pogodbe, bo pospešila menjave ponudnikov na slovenskem trgu zemeljskega plina.

4.2.4 Nacionalni program varstva okolja

Nacionalni program varstva okolja (NPVO) obravnava oskrbo z zemeljskim plinom v okviru politike okolja.

V obdobju do leta 2008 so prednostni cilji NPVO na področju varstva zraka, pri katerih je alternativa zemeljski plin, naslednji:⁴¹

- zmanjševanje onesnaževanja zraka iz industrijskih virov;
- zmanjševanje emisij iz termoelektrarn;
- obvladovanje onesnaževanja zraka zaradi prometa;
- zmanjševanje emisij iz individualnih in skupinskih kurišč v naseljih;
- zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (Kyoto).

Med pogoji za dosegajo zgornjih ciljev so najpomembnejši:

- priprava dolgoročne strategije za varstvo zraka;
- priprava programa za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov;
- spodbujanje učinkovite in varčne rabe energije vseh vrst (čistejši energenti, spodbujanje uporabe kogeneracijskih agregatov, ki jih poganja zemeljski plin, vozila javnega mestnega prometa na zemeljski plin, stimulacije boljše izolacije zgradb, ugodnejši krediti pri energetsko učinkovitejših investicijah, uvajanje sistemov zagotavljanja kakovosti - ISO9000 in varstva okolja - ISO14000...);
- uvajanje daljinskega ogrevanja in plinifikacija.

Zemeljski plin je v energetiki v okviru NPVO alternativa za pogonsko gorivo termoelektrarn. V industriji bodo potrebna v okviru NPVO prednostna vlaganja za energetsko optimalizacijo in ekološko sanacijo največjih emitentov. Najhitrejše učinke

---

⁴¹Nacionalni program varstva okolja – (Uradni list RS, št. 83/14.10.1999)

pričakujejo s prehodom na kakovostna goriva, kot je npr. zemeljski plin, in z namestitvijo učinkovitih naprav za čiščenje emisij snovi v zrak. Za boljšo izrabo goriv in s tem manjše emisije strupenih in toplogrednih plinov bo potrebno zagotoviti razmere, ki bodo omogočale večji delež kogeneracije v industriji.

Na področju široke potrošnje bo potrebno v okviru NVPO načrtno uvajati daljinsko ogrevanja na območjih z večjo gostoto odjema toplote za ogrevanje in za pripravo tople vode ter plinifikacijo individualnih kurišč na območjih s srednjo gostoto odjema.

V prometu bo potrebno v okviru NVPO med drugim modernizirati javni transport z uvedbo vozil na plinski pogon, ki so v EU zelo razširjena zlasti v mestnem prometu.

Dolgoročna strateška usmeritev energetike je povečanje energetske učinkovitosti na vseh področjih rabe energije, temelji pa na naslednjih ciljih, povezanih tudi z zemeljskim plinom:

- dolgoročna zanesljivost in zadostnost oskrbe ter učinkovitost rabe;
- sprejemljivost za zdravje, okolje, prostor in čim manjše tveganje;
- tehnološka učinkovitost in sposobnost prilagajanja.

Uspešno izvajanje ukrepov za energetske učinkovitost zahteva tudi upoštevanje naslednjih dejavnikov, povezanih z zemeljskim plinom:⁴²

- vključitev stroškov varstva okolja v cene energentov in uvajanje drugih ekonomskih ukrepov, ki bodo spodbujali uporabo čistejših goriv in soproizvodnjo toplote in električne energije ter zagotavljali sredstva za spodbujanje investicij v učinkovito rabo (npr. taksa za ogljikov dioksid);
- potrebno je omogočiti razpoložljivost zemeljskega plina v vseh slovenskih regijah;
- posodobitev in okrepitev javnega prometa;
- na lokalni ravni je treba razširiti izgradnjo sistemov daljinskega ogrevanja predvsem z uporabo soproizvodnje toplote in električne energije ter plinifikacijo industrijskih in drugih kurišč;
- doseganje cilja zmanjševanja emisij ogljikovega dioksida je možno le ob zaznavnem zmanjšanju skupne porabe primarne energije in bistvenem zmanjšanju rabe premoga na račun zemeljskega plina.

4.2.5 Primerjava slovenske zakonodaje in zakonodaje EU o prestrukturiranju trga zemeljskega plina

Proces začetka odpiranja trgov se je v EU začel približno 3 leta prej kot v Sloveniji. Leta 2008, ko bo Slovenija predvidoma že v EU, se vstopna praga za upravičene odjemalce izenačita. To je razvidno tudi iz tabele 4.2.5, izdelane na osnovi analize Plinske smernice EU 98/30/EC in slovenskega Energetskega zakona.

---

⁴² Nacionalni program varstva okolja – (Uradni list RS, št. 83/14.10.1999)

Tabela 4.2.5: Primerjava zakonodaje o prestrukturiranju trga zemeljskega plina v EU in Sloveniji

Glavne značilnosti zakonodaje	EU	Slovenija
Namen zakonodaje	Konkurenčen trg in nobenega razlikovanja med udeleženci trga glede pravic in obveznosti	Enak
Ločeni računi	Računi za prenos, skladiščenje, distribucijo ločeni za izognitev pristranskosti, medsebojnemu prelivanju	Računi ločeni za vsako dejavnost na področju oskrbe z zemeljskim plinom zaradi preprečevanja navzkrižnih subvencij, diskriminacije med odjemalci in izkrivljanja konkurence
Dostop do prenosnega omrežja	Možnost izbire pogajalskega postopka in/ali postopka zakonitega dostopa do prenosnega omrežja	Pogajalski postopek. Če po pogajanjih ne pride do sklenitve pogodbe, odloči o dostopu do omrežja Agencija za energijo
Status upravičenega odjemalca	Upravičeni odjemalec ima pravico sklepati pogodbo s konkurenčnimi plinskimi družbami, ki niso lastniki in/ali upravljavci sistema	Upravičeni odjemalec prosto izbira ponudnika. Zakonodaja ne omenja lastništva plinovodnega omrežja
Postopek odpiranja trga	Postopno odpiranje trga z namenom, da se industriji omogoči prilagoditev novemu okolju in da se upošteva različna zgradba in razvitost trga v državah članicah	Postopno odpiranje trga z namenom, da se vsem udeležencem trga omogoči prilagoditev novemu okolju
Leto začetka odpiranja trga	2000	2003
Upravičeni odjemalec ob odpiranju trga	Plinske elektrarne ne glede na letni nivo odjema in končni porabniki, ki letno porabijo več kot 25 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina	Končni porabniki, ki letno porabijo vsaj 25 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina na enem odjemnem mestu, in plinske elektrarne
Delež letne porabe upravičenih odjemalcev na nacionalnem trgu	Upravičeni odjemalci morajo porabiti vsaj 20% celotne letne porabe zemeljskega plina na nacionalnem trgu do leta 2003, od vključno leta 2003 vsaj 38%, od vključno leta 2008 vsaj 43%	Še ni določen Načelo vzajemnosti – upravičenemu odjemalcu v Republiki Sloveniji se zavrne dostop do omrežja, če kupuje zemeljski plin od prodajalca v državi, kjer tak odjemalec ni upravičeni odjemalec
Pragi za upravičene odjemalce	Leta 2003 - 15 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina Leta 2008 – 5 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina	Leta 2003 - 25 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina na enem odjemnem mestu Leta 2008 - 5 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina na enem odjemnem mestu
Prekinitev pogodb »vzemi ali plačaj«, sklenjenih pred sprejetjem zakonodaje o prestrukturiranju	Prekinitev teh pogodb naj ne vodi do situacije, kjer ne bi bilo mogoče najti alternativnih ekonomskih poti	Ne obravnava

4.2.5.1 Analiza primerjave slovenske zakonodaje in zakonodaje EU o prestrukturiranju trga zemeljskega plina

Cilj zakonodaje o prestrukturiranju je enak: konkurenčen trg, znižanje cen, prosta izbira ponudnika.

V izogib navzkrižnim subvencijam in izkrivljanju slike o konkurenci zahtevata obe zakonodaji ločitev računov vseh dejavnosti pri oskrbi z zemeljskim plinom.

Pri dostopu do prenosnega omrežja je evropska zakonodaja nekoliko bolj fleksibilna, ker ponuja možnost pogajalskega dostopa in/ali zakonitega dostopa, ki zagotavlja večjo enakopravnost upravičenih odjemalcev.

Razlik v pridobitvi statusa upravičenega odjemalca ob odpiranju trga ni. Slovenija je mejo v odjemu za pridobitev statusa upravičenega odjemalca v celoti povzela iz Plinske smernice.

Odpiranje trga je v obeh zakonodajah postopno. V EU se začne tri leta prej. Iz tega razloga je verjetno v procesu slovenskega prestrukturiranja en korak manj (upravičeni odjemalci z letnim odjemom 15 milijonov kubičnih metrov plina), zato se oba praga za upravičenega odjemalca izenačita leta 2008.

Čeprav Slovenija nekoliko zaostaja pri odpiranju trga, pa bo lahko v priključitvenem obdobju na osnovi izkušenj odpiranja trga EU izvedla določene zakonodajne korekcije procesa prestrukturiranja, ki bodo pospešile ta proces. Pogoji za upravičenega odjemalca bodo leta 2008 izenačeni v obeh zakonodajah.

Dolgoročne pogodbe, sklenjene pred zakonodajo o prestrukturiranju, je v EU potrebno spremeniti tako, da ne pride do neuravnoteženosti trga. Slovenska zakonodaja pa te problematike ne obravnava.

4.2.6 Analiza zakonodaje o prestrukturiranju slovenskega trga zemeljskega plina

Slovenska zakonodaja o prestrukturiranju ima prednosti, slabosti, nevarnosti in možnosti, ki so prikazane v tabeli 4.2.6.

Tabela 4.2.6: Prednosti, slabosti, nevarnosti in možnosti slovenske zakonodaje o prestrukturiranju slovenskega trga zemeljskega plina

Značilnosti	Slovenska zakonodaja o prestrukturiranju trga zemeljskega plina
Prednosti	<ul style="list-style-type: none"> - usklajena s smernicami EU; - uvaja konkurenčnost; - razmeroma hitro sprejeta zaradi čimprejšnje priključitve Slovenije EU; - zaradi usklajenosti s plinskimi smernicami EU že vsebuje izkušnje prestrukturiranja najbolj razvitih trgov znotraj EU (Velika Britanija, Nizozemska, Nemčija)
Slabosti	<ul style="list-style-type: none"> - ne pokriva vseh področij trga zemeljskega plina (npr. nedorečeni so roki veljavnosti dolgoročnih pogodb slovenske plinske družbe z odjemalci...); - ni krovnega energetskega dokumenta – nacionalnega energetskega programa, ki je osnova številnih zakonodajnih energetskih ukrepov; - kasnejše spremembe Plinske smernice bodo morali sproti uvajati v zakonodajo; - ni predpisov o nelojalni konkurenci pri ponudbi plina (Agencija za energijo opravlja le nadzor nad cenami za uporabo prenosnega omrežja); - Energetski zakon: preskok z vstopnega praga za upravičene odjemalce 25 milijonov na 5 milijonov kubičnih metrov je prevelik, zato se lahko leta 2008 zgodi velik pretres slovenskega trga zemeljskega plina; - Uredba o pogojih in postopku za izdajo ter odvzem licence za opravljanje energetske dejavnosti: a) prenizek prag pogojev za opravljanje dejavnosti oskrbe z zemeljskim plinom; b) glede na specifično dejavnosti premalo strogi pogoji za izvajanje, saj ga lahko izvaja vsak, ki ima poleg strokovno usposobljenih delavcev in registracije še finančna sredstva v višini 5 milijonov SIT ali dokazilo, da jih lahko dobi kadarkoli ali tudi če nima teh sredstev v predvideni višini;

Značilnosti	Slovenska zakonodaja o prestrukturiranju trga zemeljskega plina
Slabosti	<ul style="list-style-type: none"> - Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe Prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe Upravljanje prenosnega omrežja: a) izvajalec obeh javnih služb bo lahko oviral dostop do omrežja tistim upravičenim odjemalcem, ki jim bo ponujal plin drugi ponudnik, saj prenos in upravljanje opravlja ista pravna ali fizična oseba; b) koncesija za izvajanje obeh javnih gospodarskih družb se podeli brez javnega razpisa, kar ni v skladu z načeli konkurence (vprašanje pa je, koliko izvajalcev bo v naslednjih desetih letih sposobnih opravljati ti dve službi); c) ni omenjenih nobenih rokov o trajanju koncesijske pogodbe za opravljanje obeh javnih gospodarskih družb; d) izvajanje obeh javnih služb ni pogojeno z lastništvom prenosne smeri ali prenosnega omrežja, zato obstaja nevarnost negospodarnega obnašanja; - Nacionalni program varstva okolja: sklicuje se na izpolnjevanje obveznosti iz mednarodnih sporazumov, ki še niso ratificirani (Kyotski protokol)
Priložnosti	<ul style="list-style-type: none"> - s podrobnim preučevanjem zakonodaje in procesov odpiranja trgov nasploh v posameznih državah EU in Vzhodne Evrope se lahko slovenska zakonodaja dopolnjuje tako, da povzame njihove uspešne dosežke in izkušnje pri razvoju procesov prestrukturiranja
Nevarnosti	<ul style="list-style-type: none"> - prevelika podrejenost EU oz. velika omejenost pri izdelavi zakonodaje

4.3 SLOVENSKA ENERGETSKA POLITIKA

Slovenska energetska politika še vedno ni sprejela smernic razvoja, zato tudi še ni opredeljeno mesto zemeljskega plina v slovenskem energetskem prostoru. Investitorji ne kažejo pretirane pripravljenosti za investicije v ta sektor. Slovenija pa bo čez nekaj let članica EU, ki ima že podrobno opredeljeno vlogo in mesto zemeljskega plina v okviru svoje energetske politike.

Energetska strategija EU je spodbujanje konkurenčnosti industrije preko nižjih stroškov energije. Sredstva za njeno uresničitev so:

- izboljšanje učinkovitosti in ekonomičnosti v energetiki;
- pritegnitev svežega zasebnega kapitala;
- povečano trgovanje z energijo med državami članicami EU.

Glavna pogoja za uspešnost energetske strategije sta:

- izenačitev investicijskih pogojev za državna in zasebna podjetja;
- zagotovitev nepristranskega dostopa do omrežij.

Glavna posledica povzemanja energetske politike EU za slovenski plinski sektor bo proces prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina. Zato mora vlada pripraviti pristopno strategijo, ki bo določala, o čem se bo potrebno pogajati, kaj je za Slovenijo sprejemljivo in kaj ne. Na področju plinskega sektorja se bo vsekakor morala pogajati o statusu prenosnih pogodb Geoplina, ki jih evropska regulativa ne obravnava, in o mejnih lastniških deležih tujih vlagateljev v slovenski plinovodni sistem.

4.3.1 Analiza slovenske energetske politike pri oskrbi z zemeljskim plinom

Slovensko energetske politiko čaka v pogojih odprtega trga zemeljskega plina dosti nalog, saj bo potrebno vzpostaviti povsem nove pogoje poslovanja na trgu. Tabela 4.3.1. prikazuje analizo slovenske energetske politike na področju oskrbe z zemeljskim plinom.

Tabela 4.3.1: Analiza slovenske energetske politike na področju oskrbe z zemeljskim plinom

Značilnosti	Slovenska energetska politika na področju oskrbe z zemeljskim plinom
Prednosti	<ul style="list-style-type: none"> - ima cilje, ki so usklajeni s smernicami EU; - pri odpiranju trga zemeljskega plina se pri izvajanju slovenske energetske politike lahko uporabijo bogate izkušnje držav, ki so že odprle ta trg
Slabosti	<ul style="list-style-type: none"> - nima nacionalnega energetskega programa, ki bi usmerjal delovanje in razvoj oskrbe ter rabe energije v državi; - ne da se dolgoročno načrtovati odjema zemeljskega plina, zato se ne da izvajati rentabilnih velikih investicij in tako ne privabiti tujega in domačega kapitala v to panogo; - ni opredelila vloge zemeljskega plina v energetske oskrbi Slovenije
Priložnosti	<ul style="list-style-type: none"> - postopno, stabilno odpiranje trga zemeljskega plina; - usklajevanje z energetskimi politikami držav EU v naslednjih letih
Nevarnosti	<ul style="list-style-type: none"> - nacionalni energetski program še nekaj časa ne bo pripravljen oz. sprejet s strani parlamenta; - velika podrejenost energetski politiki EU

Največja slabost slovenske energetske politike je, da še vedno nima nacionalnega energetskega programa, ker ga vlada ni pripravila. Obljublja ga že od spomladi leta 2001, vendar vse kaže, da bo ta pomemben dokument izdelan šele ob koncu letošnjega leta. To je temeljni dokument energetske dejavnosti, zato lahko upravičeno rečemo, da je slovenska energetika trenutno brez »kompasa«. Slovenski nacionalni program je »kompas« za delovanje in razvoj oskrbe in rabe energije, hkrati pa temeljno vodilo slovenskih podjetij energetskega gospodarstva pri uresničevanju ciljev energetske politike. Brez nacionalnega energetskega programa pač ni možno oblikovati energetske politike.

Na osnovi povedanega smem trditi, da slovenske energetske politike ni, čeprav jo podjetja slovenskega gospodarstva nujno potrebujejo tako za vodenje delovanja in razvoj oskrbe ter rabe energije kakor tudi za približevanje energetski politiki EU.

Vlada bo morala v okviru nacionalnega energetskega programa:

- zagotoviti raznolike, učinkovite in prilagodljive energetske vire ter oskrbo v kriznih razmerah;
- uveljaviti ekološko sprejemljivo oskrbo in rabo energije, izboljšati energetsko učinkovitost;
- doseči realno ceno energije;
- omogočiti razvoj slovenskih energetskih družb;
- oblikovati jasen okvir za naložbe v energetski dejavnosti.

Nacionalni energetski program je matični, programski, krovni dokument, ki bo določil pravila igre za proizvajalce, ponudnike in odjemalce energije.

Zaključiti smem, da se brez nacionalnega energetskega programa ne more izvajati tudi slovenska energetska politika za zemeljski plin. Temeljna naloga nacionalnega energetskega programa z vidika zemeljskega plina bo opredelitev njegove vloge v energetske oskrbi Slovenije, energetska politika pa bo morala z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo to vlogo tudi dejansko imel.

4.3.2 Predlagani ukrepi slovenske energetske politike pri oskrbi z zemeljskim plinom

Slovenska zakonodaja vsebuje precej principov, ki jih določa evropska zakonodaja. Toda to je šele začetek procesa prestrukturiranja, saj je osvojitev ustrezne zakonodaje, za katero ugotavljamo, da še ni popolna, le prvi, lažji del prestrukturiranja. Težji del, ki sledi, je implementacija zakonodaje, kjer povsod po svetu naletijo na težave, s katerimi se običajno spopadajo zakonodajalec in udeleženci trga.

V okviru izvajanja slovenske energetske politike pri oskrbi z zemeljskim plinom predlagam naslednje ukrepe:

1. izvajati ukrepe v skladu z vlogo zemeljskega plina, opredeljeno v nacionalnem energetskega programu, ki pa ga mora državni zbor še sprejeti;
2. stalno nadzirati razmere na trgu;
3. vzpostaviti stabilne tržne razmere med in po odprtju trga;
4. sprotno uvajanje novih tehnološko izpopolnjenih plinskih naprav z boljšimi izkoristki (pri ponudnikih in odjemalcih) in kakovostne toplotne izolacije zgradb zaradi učinkovitejše rabe zemeljskega plina;
5. spodbujati domače in tuje investicijske naložbe v trg zemeljskega plina (razvoj, nove tehnologije, graditev novih plinovodov...);
6. plinskimi družbam omogočiti oblikovanje strateških partnerstev s tujimi plinskimi družbami.

Z ukrepi, usklajenimi z vlogo zemeljskega plina v nacionalnem energetskega programu, je mišljeno: razširitev plinovodne mreže v vse slovenske regije, plinifikacija slovenskih termoelektrarn za proizvodnjo električne energije in toplote za daljinsko ogrevanje večjih urbanih središč, plinifikacija industrijskih in individualnih kurišč, uvedba taks na emisije žveplovega dioksida (taksa na emisije ogljikovega dioksida že obstoja), zagotavljanje finančnih sredstev v obliki ugodnih kreditov za projekte plinifikacij v industriji in gospodinjstvih.

Pri zagotavljanju stabilnih tržnih razmer bo potrebno: postopno odpiranje trga zaradi preprečitve prekinitev plinskih dobav, stalen nadzor in po potrebi popravki morebitnih odklonov od načrtane smeri razvoja konkurence. V okviru stabilizacije tržnih razmer bo potrebno zaščititi plinske družbe pred nelojalno konkurenco (ponudba zemeljskega plina pod tržno vrednostjo...). Posledica stabilnih tržnih razmer bo naraščanje odjema in števila odjemalcev.

Zaradi tehnološko izpopolnjenih plinskih naprav in kakovostne toplotne izolacije zgradb bo odjem zemeljskega plina še racionalnejši. Pogoji za izvedbo take racionalizacije je izobraževanje in ozaveščanje javnosti, stimulatívna cenovna politika novih tehnološko izpopolnjenih plinskih naprav in toplotno najučinkovitejših izolacij zgradb (nizke cene zaradi manjših davkov in subvencij).

Z novim kapitalom bo dobil razvoj plinskega trga nov zagon. Slovensko prenosno omrežje se bo razširilo, s tem pa povečal odjem plina. Ostala fosilna goriva bo nadomestil zemeljski plin, emisije ogljikovega in žveplovega dioksida ter dušikovih oksidov se bodo bistveno zmanjšale. Na ta način bo Slovenija hitreje dosegla potrebno zmanjšanje emisij glavnih toplogrednih plinov v skladu s Kyotskim protokolom.

Pri strateških partnerstvih obstaja vrsta skupnih koristi, kot so boljša pogajalska pozicija pri podpisu pogodb s proizvajalci zemeljskega plina, povečanje tržnega deleža in prodor na nove trge, izmenjava znanja in izkušenj. Če bo strateški partner tujec in bo imel vsaj 51% lastniški delež plinske družbe, bodo seveda obstajale tudi nevarnosti, kot so omejenost pri razvoju in pri odločanju o novih investicijah, morebitna ukinitve oddelkov razvoja družbe, prelivanje dobičkov na sedež tujega strateškega partnerja, večja izpostavljenost plinske družbe - hčerinske družbe v primeru negativnih gospodarskih trendov v panogi.

4.4 ANALIZA KONKURENCE MED ODPIRANJEM TRGA

4.4.1 Analiza konkurence pri ponudbi zemeljskega plina na slovenskem trgu

Na slovenskem trgu zemeljskega plina se bodo po začetnem odpiranju trga za konkurenco dne 1.1.2003, ko lahko upravičeni odjemalci z letnim odjemom najmanj 25 milijonov kubičnih metrov prosto izberejo ponudnika, začeli pojavljati predvidoma naslednji udeleženci plinskega trga:

- obstoječa plinska družba;
- nove lokalne plinske družbe, katerih lastniki bodo sedanja slovenska distribucijska podjetja, ki želijo razširiti svojo dejavnost na ponudbo zemeljskega plina upravičenim odjemalcem (Apegas-Petrol, Adriaplin, Slovenski plinovodi, Energetika Ljubljana, Plinarna Maribor, Domplan Kranj, Evroplin Trbovlje, Plinovod Sevnica...);
- tuje plinske družbe ali njihova predstavništva (Ruhrgas, Snam, OMW);
- novoustanovljene plinske družbe v mešani lasti slovenskih in tujih lastnikov, katerih večinski delež je v rokah tujih plinskih družb.

Geoplin bo poleg opravljanja javnih gospodarskih služb prenosa in upravljanja prenosnega omrežja ponujal zemeljski plin tako tarifnim odjemalcem kot tudi upravičenim odjemalcem.

V zvezi s ponudbo zemeljskega plina obstaja realna možnost združevanja plinskih družb, ki posamezno ne dosežejo ugodne cene zemeljskega plina za prodajo upravičenim odjemalcem, združene pa to lahko dosežejo.

Tudi v zvezi z odjemom zemeljskega plina obstaja realna možnost združevanja distribucijskih podjetij, ki posamezno ne dosežejo praga upravičenega odjemalca, združena pa lahko. Pri tem bo predstavljal veliko oviro tisti del zakonodajnega pogoja za upravičenega odjemalca, ki predpisuje minimalni odjem le na enem odjemnem mestu.

Z znižanjem vstopnega praga dne 1.1.2008 (letni odjem 5 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina) se bo občutno povečalo število upravičenih odjemalcev. Takrat se bo posledično zagotovo spremenil tržni delež ponudnikov in morebiti tudi njihovo število.

Posamezni tipi plinskih družb bodo dosegali različne uspehe pri trženju na slovenskem trgu zemeljskega plina, kar bo odvisno od njihovih prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti, ki jim bodo izpostavljeni.

Analiza prestrukturiranja slovenskega trga ponudnikov je prikazana v tabeli 4.4.1

Tabela 4.4.1: Analiza konkurentov na prestrukturiranem trgu zemeljskega plina

Značilnosti	Obstoječa plinska družba	Nove lokalne plinske družbe (sedanja podjetja)	Multinacionalne plinske družbe
Prednosti	<ul style="list-style-type: none"> - zgradila je celotno dosedanje prenosno omrežje, na katerem opravlja obe javni gospodarski službi; - celotno dosedanje prenosno omrežje zelo dobro pozna z vidika upravljanja, prenosa in vzdrževanja; - dobro pozna dejavnosti, ima dolgoletne izkušnje in znanje; - znana blagovna znamka 	<ul style="list-style-type: none"> - dobro poznavanje lokalnih razmer (zakonodaja,...); - uveljavljena blagovna znamka za distribucijo zemeljskega plina na območju posameznih občin; - izkušnje s področja konkurence distribucije zemeljskega plina; - večja podpora lokalnih organov; - izkušnje na področju oskrbe z zemeljskim plinom; povezave z velikimi plinskimi družbami iz sosednjih držav, ki razpolagajo s plinovodno mrežo tik ob meji s Slovenijo in bi lahko z razmeroma majhnimi stroški zgradile plinovode do večjih slovenskih odjemalcev, ki se nahajajo v bližini slovenske meje (plimifikacija npr. primorskih občin) 	<ul style="list-style-type: none"> - velika finančna moč; - večje možnosti za doseganje nižje nabavne cene zemeljskega plina pri proizvajalcih; - izkušnje s konkurenco; - moč blagovne znamke
Slabosti	<ul style="list-style-type: none"> - nobenih izkušenj s konkurenco; - slabše poznavanje trženja zemeljskega plina; - nujna okrepitev tržne dejavnosti; - reorganizacija plinske družbe v smeri ločitve prenosa zemeljskega plina in upravljanja prenosnega omrežja; - izguba monopola in določenega tržnega deleža; - slabša podpora državnih organov v smislu uvajanja konkurence na plinski trg; 	<ul style="list-style-type: none"> - nobenih izkušenj s konkurenco pri oskrbi z zemeljskim plinom na debelo; - nobenih izkušenj s prenosom in upravljanjem prenosnega omrežja; - težko najti vir plina z ugodno, konkurenčno ceno zaradi razmeroma majhnega odjema v začetni fazi 	<ul style="list-style-type: none"> - slabše poznavanje slovenskega trga zemeljskega plina; - visoki vstopni in izstopni stroški; - problemi pri ponudbi zemeljskega plina; - majhnost oziroma majhen potencial slovenskega trga zemeljskega plina; - počasno odpiranje slovenskega trga (po 1.1.2003 bo le nekaj upravičenih odjemalcev)

Značilnosti	Obstoječa plinska družba	Nove lokalne plinske družbe (sedanja podjetja)	Multinacionalne plinske družbe
Priložnosti	<ul style="list-style-type: none"> - povečanje kvalitete storitev zaradi pritiska konkurence – razširitev ponudbe storitev (svetovanje za izboljšanje izkoristka plinskih naprav, inženiring kogeneracijskih agregatov...); - pridobitev novih znanj o prestrukturiranju na osnovi dolgoletnih povezav s plinskimi družbami iz EU; - možnosti sodelovanja z novimi konkurenti (oblikovanje strateških partnerstev) 	<ul style="list-style-type: none"> - razširitev dejavnosti in s tem povečanje prihodkov; - združevanje s sorodnimi plinskimi družbami zaradi boljših pogajalskih pozicij pri ceni plina in dostopu do prenosnega omrežja; - zaradi velikih začetnih finančnih sredstev za graditev novih plinovodov je priložnost poiskati cenovno ugodne vire ob slovenski meji in velike slovenske odjemalce ob slovenski meji, ker so v tem primeru potrebni kratki plinovodi in zato majhni investicijski stroški 	<ul style="list-style-type: none"> - prodor preko slovenskega trga na balkanskih držav; - investiranje v raziskave novih nahajališč plina na Balkanu in izkoriščanje novih nahajališč zgraditev terminalov za utekočinjen zemeljski plin (če bi postal tržno zanimiv) na jadranski obali in njegov transport v srednjo Evropi
Nevarnosti	<ul style="list-style-type: none"> - nevarnost nastopa novih konkurentov na obstoječem plinovodnem omrežju in s tem nevarnost izgube določenih upravičenih odjemalcev oz. nevarnost izgube precejšnjega tržnega deleža, ker so upravičeni odjemalci največji odjemalci zemeljskega plina na trgu; - nevarnost, da novi konkurenti zgradijo nove plinovodne mreže na neplinificiranih predelih Slovenije, kjer so veliki potencialni odjemalci in imajo tuje plinske družbe ob slovenski meji že svojo plinovodno mrežo, kot iz novih strateških smeri ponudbe z viri z nizkimi cenami plina; - nevarnost nakupa večinskega deleža plinske družbe s strani večjih družbenikov (Petrol...) ali družbenikov, v katerih so že prisotne multinacionalne plinske družbe, ki bi odločale o poslovanju plinske družbe; - morebitna prodaja deleža Slovenske plinske družbe, ki je last države, in lastniških deležev nekaterih drugih manjših družbenikov najugodnejšemu ponudniku, ki bi z 51% lastniškim deležem poslej odločal o poslovanju (na primer multinacionalna družba Ruhrgas); - morebitna prodaja deleža Slovenske plinske družbe, ki je last države, in lastniških deležev nekaterih drugih manjših družbenikov najugodnejšemu ponudniku, ki bi z 51% lastniškim deležem poslej odločal o poslovanju (na primer multinacionalna družba Ruhrgas); 	<ul style="list-style-type: none"> - nevarnost, da velike družbe kupijo lokalne plinske družbe; - slaba pogajalska pozicija in s tem manj ugodna cena plina - neugodna ponudba plina za odjemalce 	<ul style="list-style-type: none"> - nevarnost, da plinske družbe ne bodo dosegle zadostne velikosti prodajne mreže zemeljskega plina

Značilnosti	Obstoječa plinska družba	Nove lokalne plinske družbe (sedanja distribucijska podjetja)	Multinacionalne plinske družbe
Nevarnosti	- razpad plinske družbe na manjše plinske družbe - z morebitno prodajo velikih lastniških deležev (tudi državnega) drugim kupcem bi se kupec oz. kupci pod določenimi pogoji zlasti pravne narave ločil/ločili od plinske družbe, postal/postali lastniki sorazmernega dela plinovoda glede na njegov/njihov lastniški delež in opravljal/opravljali na tem delu plinovoda obe gospodarski javni službi		

4.4.2 Dejavniki, ki bodo pospeševali konkurenčnost na slovenskem trgu zemeljskega plina

Najpomembnejši dejavniki, ki bodo pripomogli k pospeševanju konkurenčnosti plinske ponudbe na slovenskem trgu zemeljskega plina po odprtju trga, so:

1. svetovne rezerve zemeljskega plina so ogromne, zato še dolgo ne bo omejitev porabe zemeljskega plina;
2. majhna vsebnost žvepla in ogljika v primerjavi z ostalimi fosilnimi gorivi je zemeljski plin postavila na prvo mesto med fosilnimi gorivi z ekološkega vidika. Slovenija mora v skladu z NPVO in obveznostmi iz Kyotskega protokola (države podpisnice ga morajo še ratificirati) zmanjšati emisije toplogrednih plinov, žveplovega dioksida in dušikovih oksidov. Izpolnjevanje teh obveznosti bo povzročilo še večjo privlačnost in odjem zemeljskega plina v primerjavi z ostalimi fosilnimi gorivi;
3. liberalizacija trga elektrike v Sloveniji in uveljavitev kogeneracijskih agregatov (soprodukcija elektrike in toplote) zaradi visokih izkoristkov bosta pospešili porabo zemeljskega plina v elektrogospodarstvu. Uporaba kogeneracijskih agregatov se bo hitro širila po Sloveniji, tako kot se širi v EU;
4. rast gospodarstva v državah članicah EU, ki so najpomembnejši trgovinski partner slovenskega gospodarstva;
5. razpršitve ponudbe in uvoza zemeljskega plina in s tem povečanje zanesljivosti ponudb;
6. presežne kapacitete v ponudbi zemeljskega plina zaradi povečane ponudbe s prihodom novih ponudnikov na trg;
7. spremenjena vloga vlade v gospodarstvu, vključno z njeno vlogo v energetske sektorju – vlada preko zakonodajnih ukrepov podpira razvoj konkurence na trgu in se odpoveduje administrativnemu vodenju trga zemeljskega plina, ki ga je izvajala v preteklosti.

Omenjeni dejavniki bodo na slovenskem trgu zemeljskega plina prispevali k povečanju njegove ponudbe, razširitvi palete storitev plinskih družb, vzpostavitvi dejanskih tržnih in stabilnih cen zemeljskega plina in posledično k večjemu številu odjemalcev in naraščanju odjema zemeljskega plina.

4.5 SCENARIJ PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA

Potek prestrukturiranja trga zemeljskega plina lahko le približno napovem na osnovi:

- analize procesov prestrukturiranja v ZDA in predvsem v EU;
- veljavne slovenske zakonodaje o prestrukturiranju.

Pomembno bo, da bodo vse spremembe potekale postopno. Učinke prestrukturiranja je treba doseči tako, da ne bo ogrožena zanesljivost delovanja sistema oskrbe z zemeljskim plinom.

Glede na časovne mejnike v slovenski zakonodaji o prestrukturiranju je scenarij razdeljen na tri obdobja: do 31.12.2002, od 1.1.2003 do 31.12.2007 in od 1.1.2008 naprej.

4.5.1 Obdobje do vključno 31.12.2002

V tem obdobju potekajo in bodo še potekale priprave obstoječega ponudnika in potencialnih novih ponudnikov zemeljskega plina na začetek odpiranja trga.

4.5.1.1 Izvajanje obeh javnih gospodarskih družb

Geoplin bo v tem obdobju:

- izvedel ločitev svoje dejavnosti na dve javni gospodarski službi, vključno z ločitvijo računov obeh javnih služb;
- izvedel priprave za prodajo zemeljskega plina upravičenim odjemalcem;
- izvajal priprave za razširjeno ponudbo storitev, povezanih z zemeljskim plinom (prodaja paketa plin-elektrika, distribucija...);
- izvajal aktivnosti za širitev svojega prenosnega omrežja na neplinificirane regije in do potencialnih velikih upravičenih odjemalcev, kot so npr. termoelektrarne, ki bodo premog zamenjale z zemeljskim plinom;
- izvajal priprave za pridobivanje koncesij na novih prenosnih smereh.

Obstoječa zakonodaja o prestrukturiranju ne navaja, da ima Geoplin kot lastnik plinovodnega sistema prednostno pravico pridobitve koncesije za opravljanje obeh gospodarskih služb, medtem ko zakonodaja EU daje pravico opravljanja obeh gospodarskih služb tudi ne-lastnikom plinovodnega sistema. Predvidevam, da bodo na slovenskem trgu vsaj v začetni fazi imele plinske družbe - lastnice plinovoda prednostno pravico pridobitve omenjene koncesije. Tako bodo plinske družbe, ki bodo zgradile plinovod v določeni prenosni smeri oz. določeno prenosno omrežje, kot njegove lastnice imele na tem omrežju prednostno pravico za opravljanje obeh javnih gospodarskih služb.

V tem pogledu so v začetni fazi odpiranja trga Geoplinu najbolj nevarni konkurenti (plinske multinacionalne družbe) iz sosednjih držav EU, ki:

- razpolagajo z velikimi finančnimi sredstvi;
- imajo ustrezno znanje in izkušnje na področju oskrbe z zemeljskim plinom na debelo.

Geoplin in konkurenti bodo v tem obdobju:

- ustanavljali plinske družbe na slovenskem plinskem trgu (iskanje ustrezno strokovno usposobljenih kadrov, prostorov...);
- reklamirali svoje blagovne znamke;
- iskali poslovne partnerje v Sloveniji za morebitna združevanja sorodnih firm;
- gradili nove prenosne smeri ali nova prenosna omrežja.

Pred odprtjem trga bo potrebno še:

- določiti ceno za uporabo plinovodnega omrežja;
- pripraviti sistemska navodila o obratovanju; izdelava jih upravljavec omrežja in so pomembna za zanesljivo oskrbo.

V obravnavanem obdobju bodo potekale tudi priprave zakonodajalca, Geoplina in njegovih konkurentov na začetek odpiranja trga zemeljskega plina, tj. na trženje plinskih ponudb pri upravičenih odjemalcih.

4.5.1.2 Ponudba plina upravičenim odjemalcem

V tem obdobju bo Geoplin predvidoma v okviru ponudbe zemeljskega plina upravičenim odjemalcem:

- izvedel priprave za pridobitev čim večjega števila upravičenih odjemalcev (ustanovitev hčerinske družbe za trženje upravičenih odjemalcev); račun navedene dejavnosti mora biti ločen od ostalih;
- izvajal priprave na razširitev svoje ponudbe z dodatnimi aktivnostmi, kot so ponudba projektantskih storitev plinifikacij, ugodnih finančnih posojil za plinifikacijo...

Novi konkurenti na slovenskem trgu bodo v obravnavanem obdobju:

- ustanovili nove gospodarske družbe ali razširili dejavnost obstoječih gospodarskih družb in v tem okviru pridobili ustrezno strokovno usposobljene ljudi, opremo in delovne prostore;
- iskali dostope do plinovodnega omrežja in se po potrebi združevali, da bi dosegli boljše pogajalske pozicije glede cen pri virih ponudb in dostopa;
- od Agencije za energijo pridobili licenco za opravljanje te energetske dejavnosti;
- izvajali agresivno promocijo svojih blagovnih znamk na trgu zemeljskega plina;
- izvajali raziskave ustreznih virov zemeljskega plina.

4.5.1.3 Vloga agencije za energijo

Agencija za energijo nadzira delovanje trga z zemeljskim plinom. V obravnavanem obdobju nadzira in bo nadzirala cene prenosa zemeljskega plina, za katerih določanje bo morala izdelati metode izračuna.

4.5.2 Obdobje od 1.1.2003 do vključno 31.12.2007

Odjemalci zemeljskega plina in izvajalci dejavnosti distribucije z letnim odjemom 25 milijonov kubičnih metrov in več na enem odjemnem mestu ter plinske elektrarne postanejo s 1.1.2003 upravičeni odjemalci in pridobijo pravico do proste izbire ponudnika zemeljskega plina. Če takrat ne bo novih prenosnih smeri, se bo število tarifnih odjemalcev zmanjšalo za število novo nastalih upravičenih odjemalcev.

4.5.2.1 Izvajanje obeh javnih gospodarskih služb

Geoplin bo v tem obdobju predvidoma obdržal koncesijo za izvajanje obeh javnih gospodarskih služb na svojem obstoječem prenosnem omrežju. Z ustreznimi tržnimi aktivnostmi, kakovostnimi storitvami, široko paleto storitev in z ugodno ceno bo lahko obdržal večino novo nastalih upravičenih odjemalcev. Svojim konkurentom bo pri prodaji zemeljskega plina upravičenim odjemalcem z opravljanjem obeh javnih gospodarskih služb na svojih prenosnih smereh zaračunaval uporabo prenosnega omrežja.

Tarifni odjemalci ne bodo imeli pravice izbirati ponudnika (zaradi premajhnega odjema zemeljskega plina). Njim bodo plinske družbe obračunavale zemeljski plin po tarifnem sistemu, na katerega bo dala soglasje vlada. Tarifnim odjemalcem bo izvajalec obeh gospodarskih javnih služb ponujal zemeljski plin na njihovi prenosni smeri oziroma na njihovem prenosnem omrežju. Vsak ponudnik bo moral imeti v okviru opravljanja energetske dejavnosti licenco, ki mu jo bo podelila Agencija za energijo.

Predvidevam, da bodo v tem obdobju na trgu ponudbe zemeljskega plina nastopali naslednji udeleženci:

- Geoplin bo opravljal obe gospodarski javni službi na svojih prenosnih smereh oz. na svojem prenosnem omrežju;
- druge lokalne plinske družbe, ki bodo izvajale obe gospodarski javni službi na določeni prenosni smeri oziroma z določenim prenosnim omrežjem, ki ga bodo morebiti zgradile;
- multinacionalne plinske družbe (Ruhrgas, Snam, ...), ki bodo morda izvajale obe gospodarski javni službi na določeni prenosni smeri oziroma z določenim prenosnim omrežjem, ki ga bodo morebiti zgradile ali kupile;
- posredniki za prodajo zemeljskega plina upravičenim odjemalcem.

4.5.2.2 Ponudba zemeljskega plina upravičenim odjemalcem

V tem obdobju bo število upravičenih odjemalcev majhno. Možnost združevanja posameznih odjemalcev, ki ne dosegajo praga upravičenega odjemalca, želijo pa ga doseči, praktično ne obstaja, ker mora biti minimalni odjem upravičenega odjemalca 25 milijonov kubičnih metrov na enem odjemnem mestu. Upravičeni odjemalci bodo kupovali zemeljski plin bodisi pri plinskih družbah bodisi preko posrednikov, ki bodo imeli licenco za opravljanje te dejavnosti.

Geoplin bo skušal nove upravičene odjemalce pridobivati tudi z razširitvijo ponudbe storitev.

Novi konkurenti na slovenskem trgu bodo v obravnavanem obdobju:

- sami intenzivno iskali svoje odjemalce, katerim bodo ponudili čim ugodnejšo ceno zemeljskega plina, oz. iskali strateške partnerje ali se združevali zaradi večje pogajalske moči pri določanju cen zemeljskega plina;
- izvajali promocijo svojih blagovnih znamk;
- skušali pridobiti kar največ upravičenih odjemalcev na račun ugodne cene plina, zanesljivosti ponudb...

Pri upravičenih odjemalcih v EU po odprtju trga ni prišlo do množičnih prekinitvev dolgoročnih pogodb. Kaže, da bodo tudi na slovenskem trgu zemeljskega plina podobne razmere. Iz tega sledi, da 1.1.2003 še ne bo sprememb na trgu, temveč bo zanje potrebno večletno obdobje.

4.5.2.3 Vloga Agencije za energijo

V obravnavanem obdobju bo nadzirala cene za uporabo prenosnega omrežja. Za njihovo določanje bo morala izdelati metode izračuna. Nadzor nad ceno zemeljskega plina ne bo v pristojnosti Agencije za energijo, ampak bo le spremljala njegove končne cene. Če bo ocenila, da so previsoke, bo pristojnemu ministrstvu predlagala ustrezne ukrepe.

Agencija za energijo bo morala z ministrstvom, pristojnim za energetiko, sodelovati pri pripravi ostalih pogojev za delovanje trga z zemeljskim plinom in uvajanju sprememb Plinske smernice v slovensko zakonodajo.

Agencija bo skrbela, da bodo vsi uporabniki (plinske družbe in upravičeni odjemalci) prenosnega omrežja enakopravni pri plačevanju stroškov uporabe prenosnega omrežja. Vsak uporabnik bo plačeval uporabo prenosnega omrežja sorazmerno s stroški, ki jih bo povzročil.

4.5.2.4 Priključitev Slovenije EU

Ocenjujejo, da bo Slovenija leta 2005 postala članica EU, slovenski trg zemeljskega plina pa sestavni del trga EU. Tako se bodo ponudnikom zemeljskega plina na slovenskem trgu odprle možnosti, da pridobijo nove odjemalce iz EU. Hkrati bodo seveda povečale ponudbo zemeljskega plina tudi plinske družbe iz EU.

4.5.3 Obdobje od 1.1.2008 naprej

4.5.3.1 Izvajanje obeh javnih gospodarskih služb

Odjemalci zemeljskega plina z letnim odjemom 5 milijonov kubičnih metrov ali več na enem odjemnem mestu postanejo upravičeni odjemalci dne 1.1.2008, zaradi česar bodo izvajalci obeh javnih gospodarskih služb v prenosnih smereh izgubili določeno število tarifnih odjemalcev. Plinske družbe, ki bodo prodajale zemeljski plin upravičenim odjemalcem, bodo pospešile tržne aktivnosti za pridobitev novo nastalih upravičenih odjemalcev. V tem obdobju bo slovenski trg doživel največji pretres zaradi občutnega povečanja števila upravičenih odjemalcev. Posledice bo moč zaznati tudi na strani ponudnikov, saj se bo njihov tržni delež spremenil, verjetno pa se bo spremenilo tudi njihovo število.

Plinske družbe bodo gradile nove prenosne smeri in nova prenosna omrežja, saj bodo hotele na njih opravljati obe gospodarski javni službi, hkrati pa upravičenim odjemalcem ponujati tudi zemeljski plin.

4.5.3.2 Vloga agencije za energijo

Agencija bo nadzirala delovanje trga zemeljskega plina. Če bi dovolila popuste za upravičene odjemalce, bi s tem posredno uvedla diskriminacijo udeležencev na trgu oziroma navzkrižno subvencioniranje upravičenih odjemalcev, ki bi ga izvajali vsi ostali uporabniki prenosnega omrežja. Upravičeni odjemalci bodo najbrž lahko dosegli znižanje stroškov za uporabo prenosnega omrežja, če se bodo z upravljavcem prenosnega omrežja dogovorili za izvajanje določenih sistemskih storitev (možnost izklopa ali znižanja obremenitve odjemalca za določen čas). V ta namen bodo morali skleniti pogodbo s pristojnim upravljavcem omrežja. Ponudnika z ugodnimi pogoji (cena zemeljskega plina, fleksibilnost pogodb, pestrost ponudbe...) si bodo ti odjemalci poiskali sami.

4.5.3.3 Slovenski trg kot odskočna deska za prodor na trge ostalih držav bivše Jugoslavije

Dejstvo je, da bodo večje plinske družbe kupovale manjše, manjše pa se bodo združevale v večje. Slovenske plinske družbe imajo ugoden geografski potencial za prodor na balkanske trge zemeljskega plina, zato se bodo plinske družbe iz EU kljub majhnosti našega trga potegovala za vstop nanj. Preko njega vodi pot do plinskih trgov ostalih držav bivše Jugoslavije in do morebitnih večjih nahajališč zemeljskega plina v Jadranskem morju. Med plinskimi družbami se bo v tem obdobju gotovo razvnel boj tako za pridobitev koncesij za opravljanje gospodarskih javnih služb v določeni prenosni smeri kot tudi za pridobitev upravičenih odjemalcev.

4.5.4 Smernice razvoja slovenskega trga zemeljskega plina

Glede na ugotovljeno stanje slovenskega trga zemeljskega plina bo v prihodnosti potrebno pospešiti procese njegovega prestrukturiranja na različnih nivojih. Samo tako se bomo lahko uspešno vključili v novi evropski prostor. Smernice za nadaljnji razvoj slovenskega trga zemeljskega plina so:

- a) sprejeti nacionalni program razvoja trga zemeljskega plina;
- b) poenostaviti postopek za vstop novih konkurentov;
- c) sproti slediti plinskim smernicam EU in njihovim dopolnitvam vse do vstopa Slovenije v EU;
- d) pri razvoju upoštevati njegov pozitivni vpliv na razvoj ostalega gospodarstva in konkurenčnost nacionalnega trga na svetovnih trgih;
- e) odpiranje plinskega trga tujemu kapitalu.

Za odjemalce zemeljskega plina in za nacionalno gospodarstvo je proces prestrukturiranja slovenskega trga gotovo koristen, saj bo pripomogel k hitrejšemu razvoju nacionalnega gospodarstva.

Na slovenskem trgu zemeljskega plina se bodo izvajale reforme za povečanje učinkovitosti in investicije v industrijo zemeljskega plina.

4.5.4.1 Vloga vlade pri razvoju trga zemeljskega plina

Tradicionalen vladni nadzor Geoplina in vladni posegi v njegovo delovanje in investicijske odločitve so vedno pripeljali do izkrivljenih cen, neučinkovitega delovanja

in zaviranja širitve infrastrukture. Zato bo treba v prihodnosti sprejeti in uresničiti naslednja ukrepa:

- a) še bolj omejiti vlogo vlade v vsakodnevem obratovanju plinske industrije;
- b) sprejeti učinkovito zakonodajo, da bodo udeleženci na trgu sami uravnavali odjem in ponudbo zemeljskega plina v vseh tistih segmentih industrije, kjer je konkurenca možna; kjer konkurenca ni možna, naj bo uravnavanje prepuščeno vladi.

4.6 MODELI PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA TRGA ZEMELJSKEGA PLINA

Model je poenostavljen prikaz resničnega problema na trgu, ki ga analiziramo. Modeli so lahko skrajno enostavni ali zelo kompleksni, v vsakem primeru pa morajo dopuščati sistematično analizo problema. Zato jih je treba poenostavljati, ker je realni svet preveč zapleten za analizo vseh detajlov. Pri razlagi odnosov ali reševanju problemov na trgu obstaja kontinuirano medsebojno delovanje modelov in dejanj na trgu.

Slovenski trg zemeljskega plina bo v okviru procesa prestrukturiranja prešel naslednje stopnje razvoja:

- a) trg nerazvite konkurence;
- b) trg razvite konkurence;
- c) trg zelo razvite konkurence.

Zadnja stopnja razvoja konkurence se bo še najbolj približala trgu popolne konkurence, ki je zgolj teoretična, idealna oblika trga. V nadaljevanju prikazujem modele posameznih stopenj razvoja slovenskega trga zemeljskega plina.

4.6.1 Model trga popolne konkurence

Za ekonomija trga je pomembno, da razumemo, na kakšen način ta trg deluje, in razložimo odnose med udeleženci trga, nato pa pridobljeno znanje o teh odnosih uporabimo pri reševanju vsakodnevnih problemov. Za razumevanje ekonomije trga sta torej potrebna tako teorija kot tudi dejstva, s katerimi se soočamo na trgu.

Ekonomija trga popolne konkurence se razvije takrat, ko vlada ne posega več vanjo. Viri se razporedijo po trgih, na katerih posamezniki zadovoljujejo svoje interese. Zadovoljevanje interesov na trgih popolne konkurence se torej nanaša na dobro razporeditev virov.

Na trgu se odvija proces, ko se kupci odločajo o alternativni porabi, prodajalci blaga in storitev pa o virih in obsegu ponudbe.

4.6.1.1 Struktura trga

Struktura trga je opis obnašanja kupcev in prodajalcev na njem. Trg popolne konkurence je tisti trg, za katerega prodajalci in kupci verjamejo, da njihove odločitve o nakupu ali prodaji blaga in storitev ne vplivajo na tržno ceno blaga in storitev. Na njem je prisotnih veliko kupcev in prodajalcev, vendar pod pogojem, da je vsak kupec le majhen delček trga. Na trg popolne konkurence vlada ne posega s svojimi intervencijami. Popolnoma konkurenčni prodajalci lahko po tržni ceni prodajo poljubne

količine blaga in storitev, delno konkurenčni prodajalci pa morajo upoštevati vpliv cene blaga in storitev na prodajo, katere trend pada, če so ostali dejavniki nespremenjeni. Delno konkurenčni prodajalci namreč lahko povečajo prodajo po isti ceni z agresivnejšim oglaševanjem. Graf 4.6.1.1 prikazuje krivuljo povpraševanja popolnoma konkurenčnega prodajalca in delno konkurenčnega prodajalca blaga in storitev.

Graf 4.6.1.1: Krivulji povpraševanja po blagu ali storitvah popolnoma konkurenčnega prodajalca in delno konkurenčnega prodajalca

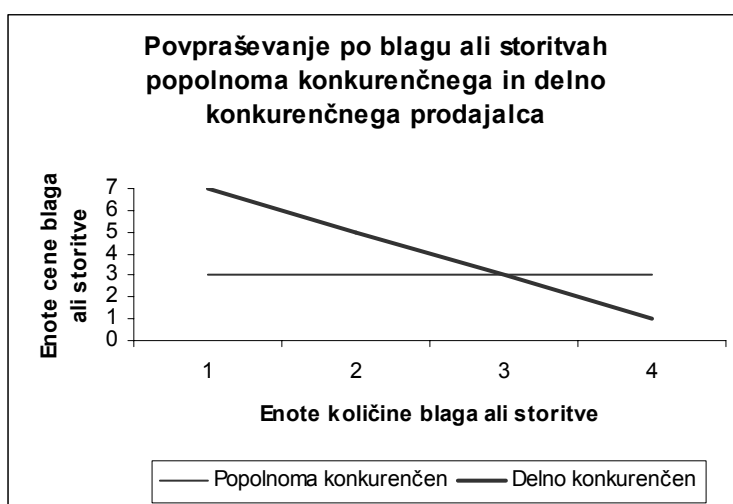

Tabela 4.6.1.1 (izdelana je na osnovi tabele 2.1, Tea Petrin, Organizacija in struktura trga I., str. 24, in tabele Stanley Fischer, Rudiger Dornbusch: Economics, str. 188) prikazuje primerjavo med posameznimi stopnjami konkurence. Velikost tržnega deleža določa stopnjo konkurence. Mejne velikosti tržnih deležev, ki močno vplivajo na stopnjo razvitosti konkurence in obliko tržne strukture, so zelo odvisne od specifičnosti gospodarske panoge. Prikazuje tudi predvidene mejne vrednosti tržnih deležev za trg zemeljskega plina, določene na osnovi analize trgov zemeljskega plina v ZDA in Veliki Britaniji.

Tabela 4.6.1.1: Primerjava popolne konkurence z drugimi stopnjami razvitosti konkurence

Stopnja razvitosti konkurence	Popolna konkurenca	Zelo razvita konkurenca		Razvita konkurenca		Nerazvita konkurenca	
		čista konkurenca	monopolistična konkurenca	ohlajen oligopol	tesen oligopol	dominant. podjetje	monopol
Oblike tržne strukture	idealno razvita konkurenca	čista konkurenca	monopolistična konkurenca	ohlajen oligopol	tesen oligopol	dominant. podjetje	monopol
Tržni delež	veliko število ponudnikov, katerih individualni tržni delež ne presega 1%	večje število ponudnikov, katerih individualni tržni delež ne presega 10%	večje število ponudnikov, katerih individualni tržni delež ne presega 20%	skupni tržni delež vodilnih štirih podjetij je pod 80%	skupni tržni delež vodilnih štirih podjetij znaša 90-100%	eno podjetje ima nad 80% tržni delež	eno podjetje ima 100% tržni delež
Sposobnost vplivanja prodajalcev na ceno	ne	ne	omejena	omejena	precejšnja	velika	velika
Ovire za vstop	ne	ne	ne	nekoliko	precejšnje	velike	vstop ni mogoč

Oblike tržne strukture se razlikujejo zaradi:

- različne stopnje razvitosti trgov;
- ekonomije obsega nekaterih ponudnikov, ki ponujajo plin po nižjih cenah od ostalih konkurentov;
- politične moči nekaterih plinskih industrij, ki omejujejo vstop na trg;
- zakonodajnih razlogov.

4.6.2 Institucionalna odstopanja od trga popolne konkurence

Veljavna slovenska zakonodaja, ki obravnava prestrukturiranje slovenskega trga zemeljskega plina (Energetski zakon, Uredba o pogojih in postopku za izdajo ter odvzem licence za opravljanje energetske dejavnosti, Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe upravljanje prenosnega omrežja) v marsičem odstopa od trga popolne konkurence. Glavna odstopanja so razvidna iz tabele 4.6.2.

Tabela 4.6.2: Glavne razlike med trgom popolne konkurence in slovensko zakonodajo o prestrukturiranju trga zemeljskega plina

Značilnost	Trg popolne konkurence	Veljavna slovenska zakonodaja
Število prodajalcev zemeljskega plina	Veliko število prodajalcev (več kot 100)	Nejasno opredeljuje prodajo plina preko novih konkurentov (pogojuje, da ista fizična ali pravna oseba hkrati izvaja prenos in upravljanje); novi konkurenti zaenkrat pravno ne morejo postati lastniki dela slovenskega plinovoda (torej ne morejo hkrati opravljati prenos in upravljanje na določeni prenosni smeri) Število prodajalcev bo sicer majhno že zaradi majhnosti slovenskega trga, in morebiti tudi zaradi razmeroma majhnega lastniškega deleža države v slovenskem plinovodnem sistemu
Odjemalci, ki prosto izbirajo ponudnika	Vsi	Majhno število zaradi visokega praga odjema in postopno počasno, večletno zniževanje praga za upravičene odjemalce
Odjemalci, ki ne morejo izbirati ponudnika	Nihče	Tarifni odjemalci
Velikost odjemalcev	Vsi imajo majhen odjem	Veliki odjemalci in majhni odjemalci
Ločitev dejavnosti prenosa in upravljanja	Predvideva fizično ločitev	Zahteva le računovodsko ločitev. Ista fizična ali pravna oseba mora opravljati obe dejavnosti na določeni prenosni smeri
Vpliv na ceno zemeljskega plina	Posamezni prodajalci in odjemalci ne morejo vplivati na ceno zemeljskega plina	Majhno število prodajalcev pomeni vpliv posameznega prodajalca na ceno zemeljskega plina
Nediskriminacija	Zagotavlja jo veliko število prodajalcev in odjemalcev. Oboji imajo majhne tržne deleže	Ne jamči nediskriminacije zaradi premajhnega števila prodajalcev
Intervencije vlade na trg	Ne	Nadzor cen preko Agencije za energijo; vpliv na poslovanje plinskih družb preko lastniških deležev

Značilnost	Trg popolne konkurence	Veljavna slovenska zakonodaja
Odziv odjemalcev na višje cene zemeljskega plina	Kratkoročno: varčevanje, nakup plinskih naprav z boljšim izkoristkom in prehod na substitute	Kratkoročno nobenega odziva, dolgoročno: prehod na substitut
Nujnost oglaševanja oskrbe z zemeljskim plinom	Majhna	Agresivno oglaševanje
Nadzor nad delovanjem plinskega trga	Ni potreben	Vrši ga Agencija za energijo
Javnost podatkov	Vsi podatki so javni	Podatki o zasedenosti prenosnega omrežja in o okvirnih cenah prenosa so javni
Vstopne ovire	Strokovne	Strokovne in finančne
Koncesija za izvajanje obeh gospodarskih javnih služb	Koncesija se podeli na osnovi javnega razpisa	Koncesija se podeli brez javnega razpisa
Dostop do prenosnega omrežja	Dostop se ne more zavrniti	Dostop se lahko iz določenih razlogov zavrne (načelo recipročnosti...)

4.6.3 Trg nerazvite konkurence zemeljskega plina

Na slovenskem trgu zemeljskega plina ni razvita konkurenca. To pomeni, da morajo kupci in prodajalci upoštevati vpliv lastnih aktivnosti na delovanje trga.

4.6.3.1. Spremembe v lastništvu Geoplina

V prihodnosti pričakujem na področju lastninjenja naslednje dogodke:

- nekateri sedanji družbeniki bodo povečali svoj lastniški delež na račun družbenikov, ki bodo prodali svoje lastniške deleže;
- pojavili se bodo novi družbeniki slovenskega plinovodnega sistema;
- država bo skušala povečati svoj lastniški delež .

4.6.3.2 Pričakovanja odjemalcev

Slovenski industrijski odjemalci energije pričakujejo, da bo prestrukturiranje povzročilo padec cen energije, večji posluš za svoje potrebe in posledično izboljšanje kakovosti ponujene energije. Omenjeni stroški bodo eden najpomembnejših kriterijev, po katerem bodo odjemalci izbirali ponudnike. Z razvojem regionalnih energetske trgov bodo večji odjemalci raje iskali ponudnike z nižjimi cenami energije na drugih regionalnih energetskih trgih, kot pa na domačem regionalnem trgu.

Odprtje plinskega trga konkurenci bo vodilo do porasta dodane vrednosti, s katero bodo skušale plinske družbe obdržati obstoječe odjemalce in pridobiti nove. Ponudniki bodo razširili svojo ponudbo z dodatnimi storitvami, katerih temelj bodo pogodbe o vzdrževanju in storitvene pogodbe, kot so servisiranje plinskih kotlarn, 24-urna pomoč na klic...

4.6.3.3 Konkurenca in nadzor cen na plinskem trgu

Trenutno je oblika tržne strukture slovenskega trga zemeljskega plina monopol. Za tržno strukturo je značilno, da je monopolist edini prodajalec blaga ali storitve. Njegova

krivulja ponudbe je tudi krivulja ponudbe celotnega trga blaga ali storitve. Za monopol velja, da povečana prodaja blaga ali storitve vodi k nižjim cenam, če so vsi ostali dejavniki nespremenjeni.

Konkurenca na slovenskem plinskem trgu se bo v obdobju od 1.1.2003 do 31.12.2007 dejansko pojavila, ko bodo alternativni ponudniki sposobni vstopiti na plinski trg in letno ponuditi posameznim odjemalcem 25 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina.

Z razvojem konkurence se bo pričel tudi proces zmanjševanja vloge države na plinskem trgu in njegov hitrejši razvoj. Na Geoplin bosta izvajani dve obliki pritiska:

- prodaja plina po javnih in nediskriminatornih programih;
- izguba tržnega deleža.

Obstaja možnost, da bo država v prihodnje z odpiranjem trga postopno zniževala dovoljeni največji tržni delež vodilne plinske družbe.

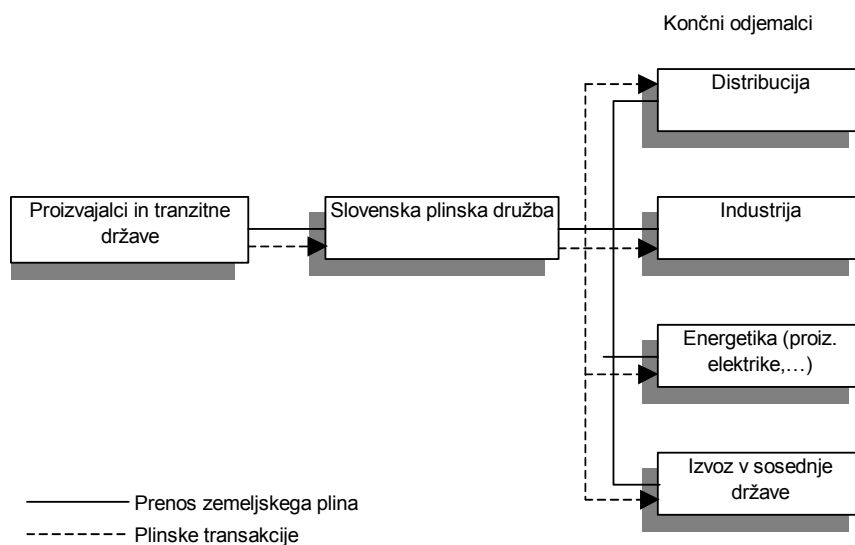
Mehanizem za določitev cene zemeljskega plina bo v Sloveniji različen za industrijski in gospodinjiski sektor. Na industrijskem plinskem trgu bo poudarek na preglednosti cen za pospešitev konkurence, na gospodinjiskem trgu pa poudarek na preprečitvi monopolnih zlorab. Časovni razvoj procesa prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina kaže tabela 4.6.3.3.

Tabela 4.6.3.3: Značilnosti posameznih obdobj procesa prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina

Do začetka leta 2003	Od 2003 do 2015	Od 2016 naprej
monopol slovenske plinske družbe	razvoj trga razvite konkurence	razvoj trga zelo razvite konkurence
združeni dejavnosti prenosa in prodaje zemeljskega plina	ločeni dejavnosti prenosa in prodaje zemeljskega plina	razdelitev trga na plinski in prenosni trg

Model delovanja slovenskega trga zemeljskega plina do konca letošnjega leta prikazuje slika 4.6.3.4. Geoplin ponuja vsem odjemalcem zemeljski plin kot blago in prenos v istem paketu. Iz slike je razviden skupen potek plinskih transakcij in prenosa zemeljskega plina.

Slika 4.6.3.4: Model današnjega trga zemeljskega plina pred prihodom konkurence

4.6.4 Model trga razvite konkurence

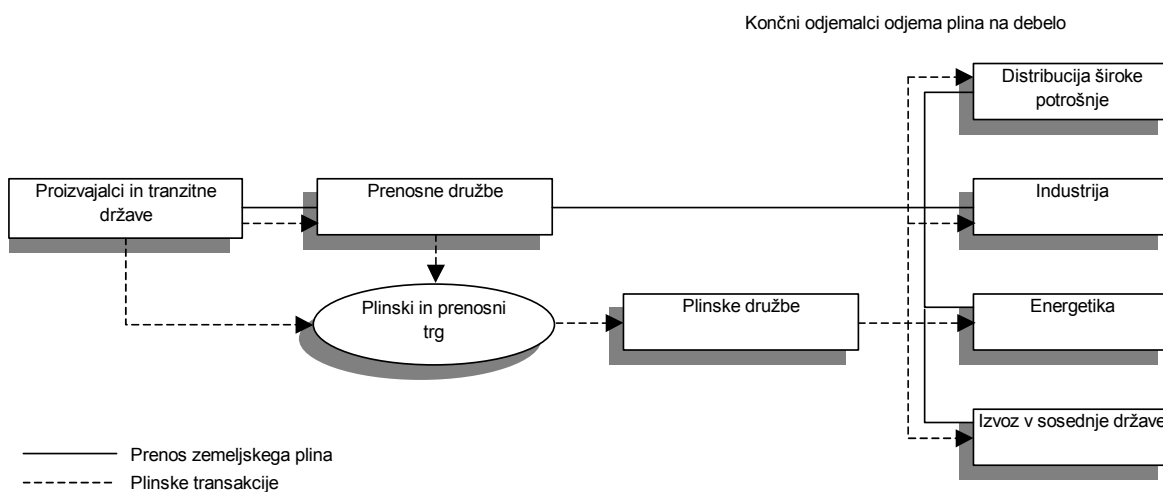
Razvoj slovenskega trga razvite konkurence se bo začel 1.1.2003, ko bodo novo nastali upravičeni odjemalci lahko prosto izbirali ponudnika. Z dozorelostjo trga razvite konkurence (predvidoma okoli leta 2015) se bo začel razvoj trga zelo razvite konkurence.

Začetek odpiranja slovenskega trga zemeljskega plina pomeni najprej pričetek razvoja trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na debelo, ki mu sledi še odpiranje trga pri prodaji zemeljskega plina na drobno.

4.6.4.1 Odpiranje trga konkurenci pri prodaji zemeljskega plina na debelo

Način delovanja trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na debelo prikazuje model na sliki 4.6.4.1. Fizični prenos zemeljskega plina bo potekal od proizvajalcev in tranzitnih držav preko ene ali več prenosnih družb do končnih odjemalcev. Plinske transakcije se bodo izvajale med tujimi proizvajalci in tranzitnimi državami, prenosnimi družbami, plinskimi družbami in končnimi odjemalci na debelo.

Slika 4.6.4.1: Model delovanja trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na debelo pri odprtem dostopu in konkurenci

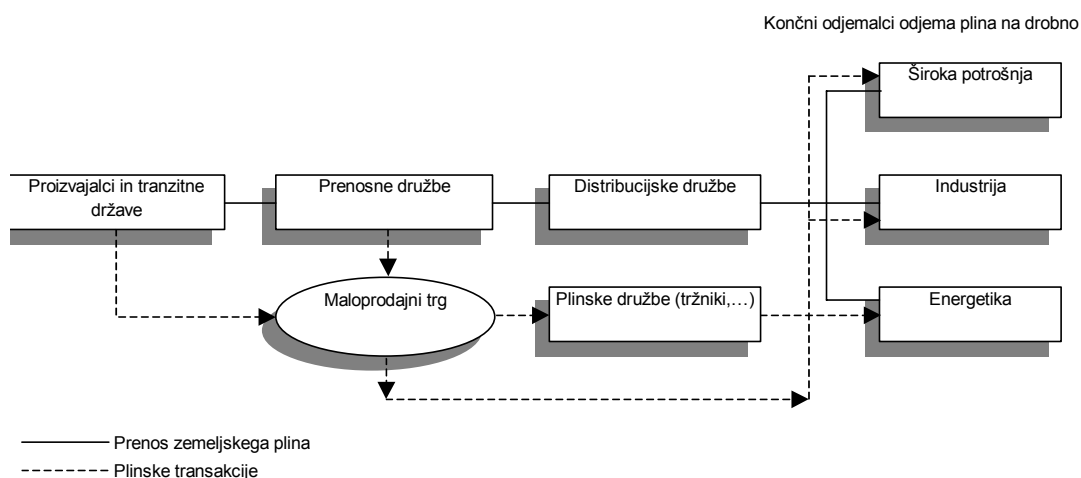

4.6.4.2 Odpiranje trga konkurenci pri prodaji zemeljskega plina na drobno

Zadnja faza prestrukturiranja slovenskega trga v trg razvite konkurence bo odpiranje trga konkurenci pri prodaji zemeljskega plina na drobno. Model trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na drobno pri odprtem dostopu in konkurenci prikazuje slika 4.6.4.2.

Vsak odjemalec, ki bo dosegel določen prag letnega odjema zemeljskega plina, si bo prosto izbral ponudnika zemeljskega plina. Fizični prenos zemeljskega plina bo potekal od tujih proizvajalcev in tranzitnih držav preko prenosnih in distribucijskih družb do končnih odjemalcev zemeljskega plina na drobno. Plinske transakcije se bodo izvajale med tujimi proizvajalci, prenosnimi družbami, plinskimi družbami in končnimi odjemalci na drobno.

Slika 4.6.4.2: Model trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na drobno pri odprtem dostopu in konkurenci

4.6.4.3 Nadzorovan trg zemeljskega plina

Na trgu razvite konkurence zemeljskega plina še nekaj časa ne bo mogoče določati cen zemeljskega plina samo na osnovi povpraševanja in ponudbe, ker bodo cene na tem trgu oziroma na njegovih segmentih še precej časa nadzorovane. Nadzor cen bo potekal po vladnih pravilih ali zakonih in bo prepovedoval prosto prilagajanje cen zemeljskega plina. Torej bodo na trgu razvite konkurence še dolgo prevladovali neuravnotežene cene zemeljskega plina.

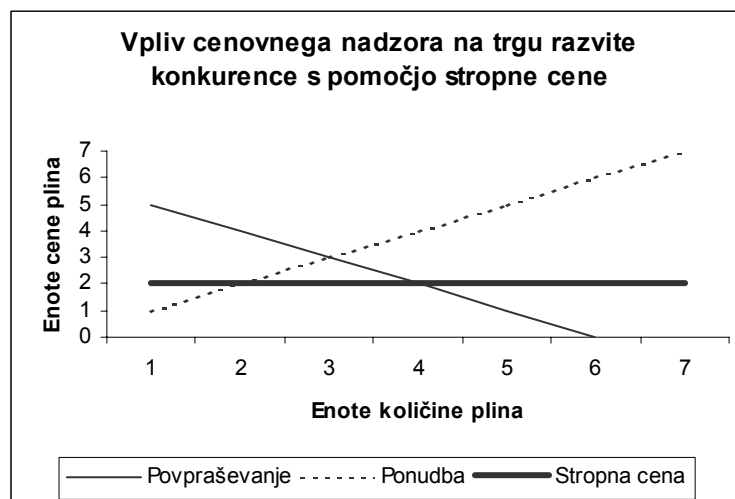
Nadzor cen lahko obsega talne (minimalne) cene plina ali stropne (maksimalne) cene plina. Pri tem ne dobimo uravnoteženih cen in uravnoteženega obsega ponudbe plina, zato prihaja do presežkov ali pomanjkanja ponudbe zemeljskega plina. Trg, na katerem so cene nadzorovane in se ne morejo prosto oblikovati, je nadzorovani trg.

4.6.4.3.1 Cenovni nadzor s stropnimi cenami

Vlada vsiljuje stropne cene zemeljskega plina na določenem segmentu trga, ker hoče ponudnikom preprečiti zaračunavanje višjih cen od maksimalnih na trgu.

Pri stropnih cenah povpraševanje presega ponudbo, zato se pojavi presežek povpraševanja. Na trgu popolne konkurence bi cene zemeljskega plina narasle, znižalo bi se povpraševanje in povečala bi se ponudba. Ob cenovnem nadzoru s stropnimi cenami povpraševanje vzpodbujajo relativno nizke cene, ponudba pa sploh ni vzpodbujena in pojavi se presežek povpraševanja. Učinek nadzora s stropnimi cenami kaj lahko privede do pomanjkanja zemeljskega plina. Ceno plina namreč vzdržujejo pod ceno, ki bi sicer veljala na trgu popolne konkurence. Učinek cenovnega nadzora s stropnimi cenami kaže graf 4.6.4.3.1.

Graf 4.6.4.3.1: Učinek cenovnega nadzora s stropnimi cenami

4.6.4.3.2 Cenovni nadzor s talnimi cenami

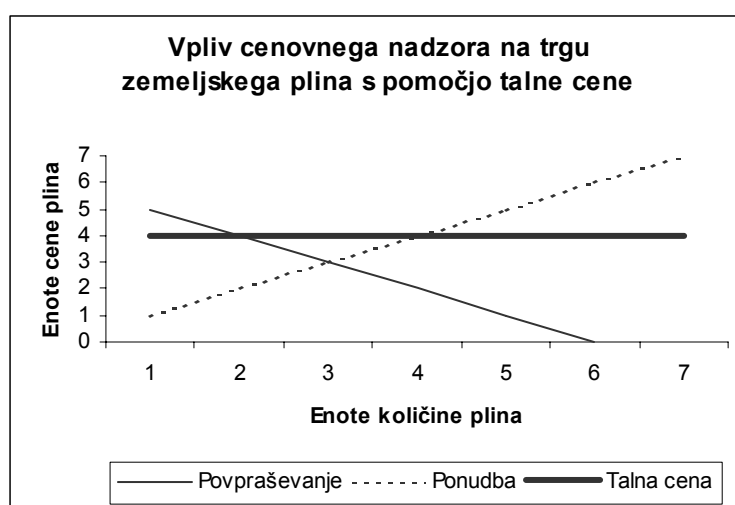
Tudi talne cene zemeljskega plina so neuravnotežene. Princip nadzora cen zemeljskega plina s talnimi cenami temelji na predpostavki, da se bo cena zemeljskega plina obdržala nad minimalno oz. talno ceno, če bo ponudnikom zagotovljena določena

stopnja dobička od prihodka. Talno ceno uvede vlada, ker hoče povečati donosnost industrije.

Pri tem tipu nadzora cen zemeljskega plina se pojavi presežek ponudbe zemeljskega plina, saj želijo ponudniki prodati več zemeljskega plina, kot ga odjemalci lahko porabijo. Na trgu popolne konkurence bi ponudniki znižali ceno do presečišča obeh krivulj, pri talni ceni to ni mogoče. Zato so potrebni drugačni mehanizmi za razporeditev ponudbe zemeljskega plina odjemalcem.

Eden od teh mehanizmov je, da vlada nakupi presežke ponudbe zemeljskega plina. To sicer je možno, vendar bi morala vlada kupljeni zemeljski plin shraniti v najetih podzemnih plinskih rezervoarjih, ki pa zaenkrat obstajajo le v sosednjih državah (Avstrija, Italija in Hrvaška). Graf 4.6.4.3.2 kaže učinek cenovnega nadzora s talnimi cenami.

Graf 4.6.4.3.2 Učinek cenovnega nadzora s talnimi cenami

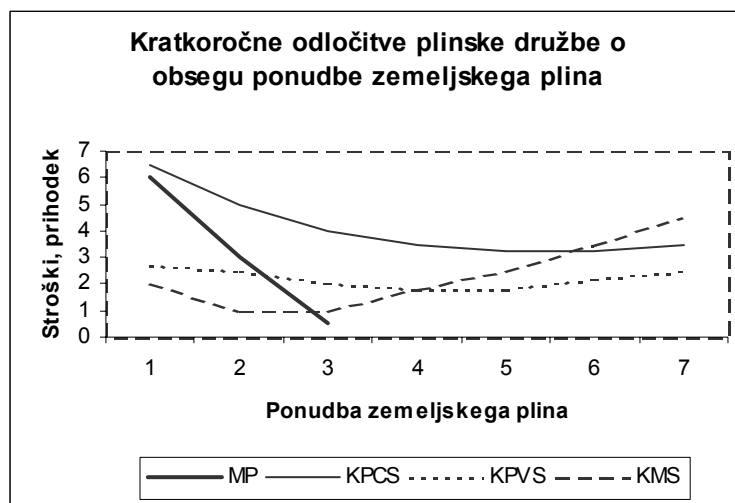
4.6.4.4 Stroški in poslovne odločitve plinske družbe

4.6.4.4.1 Stroški in poslovne odločitve posamezne plinske družbe

Plinska družba lahko v dolgoročnem obdobju povsem prilagodi vstopne proizvodne ali storitvene dejavnike spremembi pogojev poslovanja, v kratkoročnem pa jih ne more v celoti prilagoditi.

Graf 4.6.4.4.1a prikazuje način odločanja o kratkoročni ponudbi plina. Iz grafa je razvidno, da ima plinska družba pri vsaki ceni plina nad kratkoročnimi povprečnimi celotnimi stroški (KPCS) donos, ker je cena višja od povprečnih stroškov. Krivulja kratkoročnih povprečnih celotnih stroškov (KPCS) ima obliko črke U. Padajoči del te krivulje je posledica padanja tako kratkoročnih fiksnih stroškov zaradi razporeditve na večji obseg odjema plina kot tudi kratkoročnih variabilnih stroškov. Krivulja kratkoročnih mejnih stroškov (KMS) seka krivuljo kratkoročnih povprečnih celotnih stroškov (KPCS) in krivuljo kratkoročnih povprečnih variabilnih stroškov (KPVS) v njenem minimumu.

Graf 4.6.4.4.1a: Osnova za kratkoročno odločanje plinske družbe o obsegu ponudbe zemeljskega plina

Obseg kratkoročne ponudbe plina določa točka, pri kateri so kratkoročni mejni stroški (KMS) enaki mejnim prihodkom (MP).

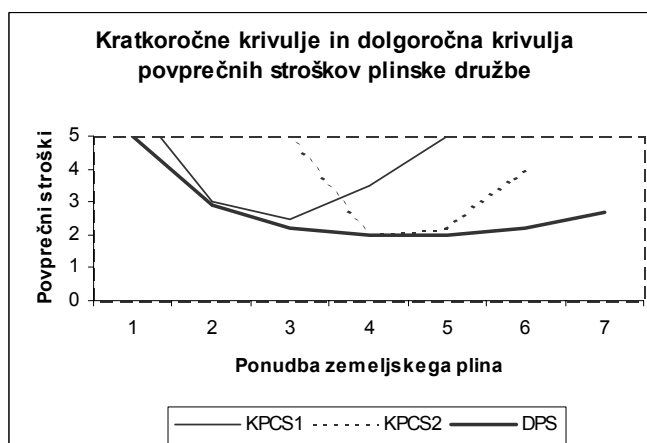
Krivulja kratkoročne ponudbe popolnoma konkurenčnega prodajalca je enaka delu krivulje kratkoročnih mejnih stroškov (KMS) od presečišča s krivuljo kratkoročnih povprečnih variabilnih stroškov (KPVS) navzgor in kaže obseg ponudbe plina, ki ga želi plinska družba prodati po dani ceni.

Plinska družba naj ponuja tisti obseg zemeljskega plina, za katerega velja enačba:

$$\text{mejni stroški} = \text{mejni prihodki} = \text{cena zemeljskega plina.}$$

Iz grafa 4.6.4.4.1b je razvidno, da je krivulja dolgoročnih povprečnih stroškov (DPS) vedno pod krivuljo kratkoročnih povprečnih celotnih stroškov (KPCS). Dotikata se le v eni skupni točki, v kateri so povprečni stroški in obseg ponudbe plina na kratki in dolgi rok enaki. V vsaki drugi točki oziroma pri vsakem drugem obsegu ponudbe plina pri dani kratkoročni krivulji so povprečni stroški na kratki rok višji od povprečnih stroškov na daljši rok. Plinska družba ima večji donos na dolgi rok kot na kratki rok, ker na kratki rok ne more prilagoditi obsega ponudbe spremembam v prodaji ali novim pogojem stroškov.

Graf 4.6.4.4.1b: Povprečni stroški plinske družbe v kratkoročnem in dolgoročnem obdobju

Poslovno odločanje plinske družbe o obsegu ponudbe zemeljskega plina prikazuje tabela 4.6.4.4.1.

Tabela 4.6.4.4.1: Poslovno odločanje plinske družbe o obsegu ponudbe zemeljskega plina

Vrsta odločitve	Temeljni pogoj	Poslovna odločitev o ponudbi zemeljskega plina
Kratkoročna odločitev	Količina plina, pri kateri je še izpolnjen pogoj: mejni prihodek (MP) = kratkoročni mejni stroški (KMS)=cena	Ponuditi plin, če cena ni nižja od kratkoročnih povprečnih variabilnih stroškov (KPVS). Če je cena nižja od KPVS, se plin ne nudi
Dolgoročna odločitev	Obseg ponudbe plina, pri katerem je še izpolnjen pogoj: mejni prihodek (MP) = dolgoročni mejni stroški (DMS)=cena plina	Ponuditi plin, če cena ni nižja od dolgoročnih povprečnih stroškov (DPS). Če je cena nižja od DPS, se plin ne nudi

Če cena plina pokriva kratkoročne povprečne variabilne stroške, plinska družba lahko nudi plin, četudi z izgubo. Toda na dolgi rok ga ne more prodajati, ker le delno pokriva fiksne stroške s prihodki, zato bi se izguba povečevala. Vodstveni kader se mora na osnovi pričakovanj v prihodnosti odločiti, kako poslovati vnaprej. Obstajajo naslednje tri možnosti:

- a) plinska družba pričakuje ugodno prodajo v bližnji prihodnosti, zato nadaljuje s ponudbo, ker pričakuje pokritje izgub in donose;
- b) plinska družba ne pričakuje nobenih sprememb v obsegu prodaje, predvideva ugodne spremembe pri svojih stroških (npr. tehnološke izboljšave opreme, zmanjšanje obsega...) in razširitev svoje dejavnosti na nova področja, ki zahtevajo majhne finančne vložke, zato nadaljuje s svojo dejavnostjo;
- c) plinska družba ne vidi nobenega načina za znižanje stroškov, v prihodnosti pa predvideva neugoden odjem, zato prekine svojo dejavnost.

4.6.4.4.2 Stroški in poslovne odločitve več konkurenčnih plinskih družb

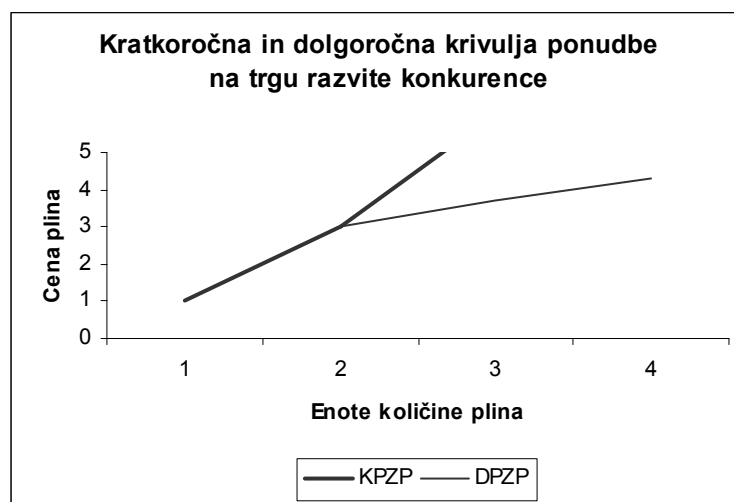
Na trgu razvite konkurence zemeljskega plina bo prisotnih več plinskih družb, ki bodo ponujale zemeljski plin. Na takem trgu razlikujemo krivuljo kratkoročne in dolgoročne ponudbe zemeljskega plina. Pri kratkoročni ponudbi je število plinskih družb in njihovih fiksnih faktorjev konstantno. Pri dolgoročni ponudbi se število plinskih družb na trgu lahko spremeni z vstopi ali izstopi iz panoge, vsaka plinska družba pa lahko vse svoje vstopne storitvene dejavnike (zemeljski plin, delovna sila...) prilagodi čim cenejši ponudbi. V kratkoročnem obdobju, ko je število plinskih družb na trgu fiksno, plinske družbe poslujejo z donosom ali izgubo, odvisno od tega, ali je cena nad ali pod kratkoročnimi povprečnimi celotnimi stroški. Če je cena zemeljskega plina nad temi stroški, je vstop na trg atraktiven za nove plinske družbe. Če so donosi nenormalno veliki, je ta trg zanje še atraktivnejši. S svojim vstopom na trg seveda povzročijo padec

uravnotežene cene zemeljskega plina. Če je cena pod kratkoročnimi povprečnimi celotnimi stroški, lahko nekatere plinske družbe dolgoročno zapustijo ta trg. Če se stroškovni pogoji zaostrijo za vse plinske družbe, ne bo v dolgoročnem obdobju nobena plinska družba poslovala z nenormalnimi donosi.

Graf 4.6.4.4.2a prikazuje krivulji kratkoročne in dolgoročne ponudbe na konkurenčnem trgu, kjer je prisotnih več plinskih družb. Krivulja dolgoročne ponudbe zemeljskega plina (DPZP) je položnejša od krivulje kratkoročne ponudbe zemeljskega plina (KPZP) iz naslednjih razlogov:

- vsaka plinska družba ima položnejšo krivuljo dolgoročne ponudbe kot krivuljo kratkoročne ponudbe;
- dolgoročno lahko več plinskih družb vstopi na trg kot odziv na povečanje cene plina ali več plinskih družb zapusti trg kot odziv na padec cen.

Graf 4.6.4.4.2a: Krivulji kratkoročne in dolgoročne ponudbe na konkurenčnem trgu, kjer je prisotnih več plinskih družb

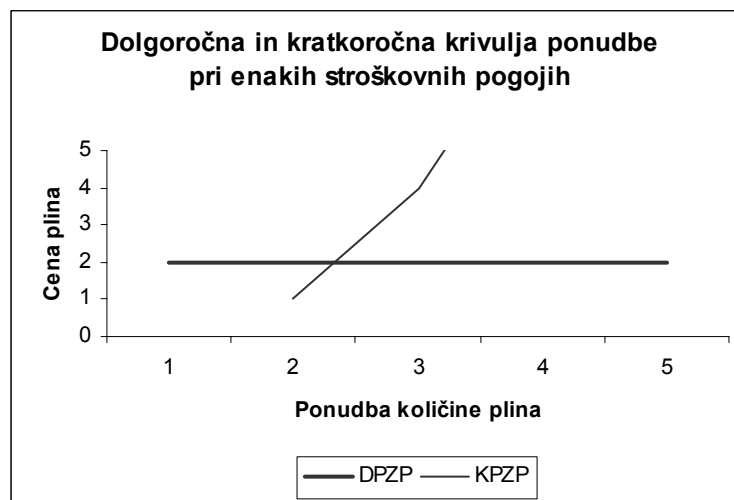
Če je na trgu več različnih plinskih družb z različnimi vstopnimi in izstopnimi cenami zemeljskega plina, bo med njimi vedno ena z mejno vstopno ali izstopno ceno zemeljskega plina. Zato jo imenujemo mejna plinska družba.

Krivuljo ponudbe plinske industrije dobimo, če skupaj združimo vse ponudbe zemeljskega plina plinskih družb po vsaki ceni. Pri vsaki ceni bodo plinske družbe izbrale takšno količino zemeljskega plina, da bodo mejni stroški enaki ceni zemeljskega plina.

Če imajo konkurenčne plinske družbe na trgu enake dolgoročne stroškovne pogoje (enaka tehnologija, ekonomija obsega...), kar je sicer malo verjetno, potem je njihova krivulja dolgoročne ponudbe zemeljskega plina (DPZP) horizontalna, kar kaže tudi graf 4.6.4.4.2b. Pri tem je krivulja dolgoročne ponudbe zemeljskega plina (DPZP) enaka krivulji dolgoročnih povprečnih stroškov (DPS) pri dolgoročno konstantni ceni zemeljskega plina. V kratkoročnem obdobju kaže krivulja kratkoročne ponudbe naraščajoč trend zaradi fiksnega števila plinskih družb in ima enak nagib kot krivulje kratkoročnih mejnih stroškov posameznih plinskih družb. Če je cena zemeljskega plina

pod krivuljo dolgoročne ponudbe plina, mora plinska družba prekiniti ponudbo zemeljskega plina.

Graf 4.6.4.4.2b: Krivulji ponudbe plinske industrije pri enakih stroškovnih pogojih

4.6.5 Model trga zelo razvite konkurence

Slovenska zakonodaja še ne obravnava tega področja. Na osnovi analize razvoja trgov zemeljskega plina v ZDA in Veliki Britaniji se bo razvoj slovenskega trga razvite konkurence začel predvidoma okoli leta 2015. Slovenski trg zemeljskega plina bo dosegel v svojem razvoju stopnjo trga razvite konkurence, ko se bo ločil v dva dela:

- plinski trg, kjer bodo udeleženci izvajali plinske transakcije oziroma poslovali z zemeljskim plinom kot blagom in bodo minimalizirali ceno in tveganje ponudb zemeljskega plina;
- prenosni trg, kjer bodo udeleženci trgovali s storitvami prenosa zemeljskega plina.

Oba izrazita trga bodo nato nadgrajevali. Povečanje zapletenosti transakcij na obeh trgih bo predvidoma sprožilo potrebo po:

- a) posredovanju;
- b) nastanku trgov takojšnjih plačil, ki bodo pospeševali učinkovito cenovno vrednotenje in minimalizirali transakcijske stroške.

Vlogo posrednika na teh trgih bodo imeli plinski tržniki, ki si bodo prizadevali povečati učinkovitost plinskih transakcij in cen zemeljskega plina. Nestanovitnost odjema zemeljskega plina bo še pospešila tržno koriščenje podzemnih skladišč zemeljskega plina. Zato bodo njihovi upravljavci še bolj izkoriščali prednosti spreminjanja sezonskih in dnevni cen na trgu.

4.6.5.1 Prenosni trg zemeljskega plina

Predvidevajo, da bodo prenosne plinske družbe prodajale prenosne pogodbe na primarnem prenosnem trgu. Prenosne pogodbe bodo pokrivalo storitve prenosa zemeljskega plina. Imetniki prenosnih pogodb bodo v določenih primerih lahko te pogodbe preprodali drugim tržnim udeležencem na sekundarnem prenosnem trgu.

4.6.5.1.1 Primarni prenosni trg

Imetniki prenosnih pogodb bodo predvidoma razpolagali s pravico do prenosa zemeljskega plina pod določenimi pogoji. Najpomembnejša določila prenosnih pogodb bodo cena, trajanje in zanesljivost storitev prenosa. V njih bodo določeni tudi lokacija, čas in obseg prenosa zemeljskega plina.

Prestrukturiranje slovenskega trga zemeljskega plina bo ustvarilo potrebo po fleksibilnih storitvah prenosa. Te storitve naj bi zadostile povpraševanje odjemalcev zemeljskega plina, kar bo izvedljivo s kratkoročnim uravnavanjem ponudb in odjemov za optimaliziranje stroškov in zanesljivosti ponudb. Takšno uravnavanje bo doseženo s prilagoditvijo pogodb o ponudbi zemeljskega plina ustreznim pogodbam o prenosu zemeljskega plina. Zato bodo morale prenosne plinske družbe ponujati srednjeročne in kratkoročne pogodbe. Ta tip storitev bo možen šele z razvojem fleksibilnejšega zakonodajnega okolja za prenosne družbe in ustvarjanjem sekundarnega prenosnega trga.

4.6.5.1.2 Sekundarni prenosni trg

Imetniki neuporabljenih prenosnih pogodb bodo svoje pogodbe predvidoma lahko preprodali na sekundarnem prenosnem trgu. Kupci in prodajalci na njem bodo skoraj vsi udeleženci primarnega prenosnega trga, razen prenosnih plinskih družb z veliko tržno močjo. Imetniki prenosnih pogodb bodo neuporabljene deleže svojih rezerviranih plinovodnih zmogljivosti dali najbrž v najem ali jih prodali drugim uporabnikom plinovodnega omrežja. Dajanje prenosnih pogodb v najem ali njihova prodaja bosta pospešila učinkovito razporeditev prenosnih zmogljivosti. Rezultat kratkoročnih sprememb v ponudbi in odjemu brez sekundarnega trga bi bil, da nekateri odjemalci ne bi izkoriščali vseh svojih pogodbenih zmogljivosti, ostalim odjemalcem pa bi primanjkovala zmogljivosti za prenos zemeljskega plina. Na sekundarnem prenosnem trgu bi imetniki neizkoriščenih zmogljivosti prodali proste kapacitete tistim, ki jih potrebujejo. Preprodaja prenosnih pogodb bi imetnikom pogodb omogočila pridobiti tržno vrednost neizkoriščenih plinovodnih zmogljivosti, kar bi pripomoglo k optimalni razporeditvi prenosnih zmogljivosti med tržne udeležence.

Za povečanje izkoristka sekundarnih prenosnih trgov bo treba pridobiti lastniške pravice do prenosnih zmogljivosti, ki bodo prenosljive. Če bodo prenosne pogodbe vsebovale lastniške pravice do plinovodnih kapacitet, bodo imetniki pogodb prosto trgovali in tako okrepili sekundarni prenosni trg.

S kratkoročnimi prenosnimi pogodbami bodo trgovali na trgih takojšnjih plačil. Če bodo udeleženci hoteli povečati likvidnost in učinkovitost določanja cen, bodo morali standardizirati prenosne pogodbe. Preprodaja kratkoročnih prenosnih pogodb bo pospešila učinkovite razporeditve pogodb in prispevala k sprotni transparentnosti delovanja plinskih in prenosnih trgov.

4.6.5.2 Plinski trg zemeljskega plina

Na plinskem trgu bodo trgovali z zemeljskim plinom kot blagom ločeno od prenosnih storitev. Osnova trgovanja bodo pogodbe, sklenjene na fizičnih in finančnih plinskih trgih.

4.6.5.2.1 Fizični plinski trg

Udeleženci tega trga bodo trgovali pretežno s fizičnimi plinskimi pogodbami in le občasno z gotovinskimi. Transakcije zemeljskega plina sedaj tradicionalno temeljijo na dolgoročnih pogodbah med plinskimi družbami in njihovimi odjemalci. Ker te pogodbe fiksirajo ceno in obseg zemeljskega plina za določeno obdobje, se zmanjša tveganje ponudbe in cene. Žal se hkrati zagotavlja nižjo fleksibilnost, ki odraža ekonomsko vrednost zemeljskega plina pri spreminjanju tržnih pogojev. Če je vreme hladno, se cena zemeljskega plina nagiba k visoki vrednosti. Takrat je odjem zemeljskega plina običajno zelo velik. Enako velja za obremenjenost plinovodnega omrežja. Kadar je pogodbeno cena fiksirana, se ponudba in odjem medsebojno ne prilagajata kot odgovor na višjo vrednost. Odjem lahko preseže ponudbo in pojavi se pomanjkanje zemeljskega plina. V tem primeru mora biti odjem omejen z administrativnimi ukrepi.

Prestrukturiranje plinske industrije in večja fleksibilnost ponudbe bosta spremenila pomembnost dolgoročnih pogodb ponudbe zemeljskega plina. Udeleženci bodo morali uravnavati svoje ponudbe in odjeme tako na dolgi kot na kratki rok, če bodo hoteli reagirati na spremenjene tržne pogoje. Uravnavanje na kratki rok bodo dosegli s trgovanjem na trgih takojšnjih plačil, kjer bodo plinske družbe in odjemalci dnevno tržili. Udeleženci na teh trgih se bodo verjetno relativno hitro dogovorili o ponudbi zemeljskega plina, izbrali čas in obseg na osnovi potreb in cene. Fleksibilnost bo omogočala sklepanje takih dolgoročnih in kratkoročnih pogodb, ki bodo minimalizirale tveganje ponudbe in cen na dolgi ter kratki rok.

Trgi takojšnjih plačil se bodo razvili tam, kjer se bodo zbirali odjemalci in ponudniki. Pri usklajevanju ponudbe in povpraševanja bodo trgi takojšnjih plačil udeležencem zagotavljali koristi od intenzivne konkurence med kupci in prodajalci, visoko likvidnost in velik izkoristek pri cenah zemeljskega plina. Dobro delujoč trg takojšnjih plačil bo odražal realno ekonomsko vrednost zemeljskega plina. Na ta način bodo omenjeni trgi imeli enako funkcijo kot menjava delnic – kazali bodo tržno vrednost blaga, ki se prodaja. Cene na trgu takojšnjih plačil bodo težile k nestanovitnosti. Nanje bosta vplivala ponudba in povpraševanje, ki bosta pogojena z vremenskimi razmerami in razpoložljivo zmogljivostjo plinovoda. Udeleženci bodo izpostavljeni cenovnim tveganjem, saj ne bodo mogli napovedati bodočih cen zemeljskega plina. Njihov odjem kot orodje za minimaliziranje cenovnih tveganj bo pripomogel k razvoju finančnih plinskih trgov.

4.6.5.2.2 Finančni plinski trgi

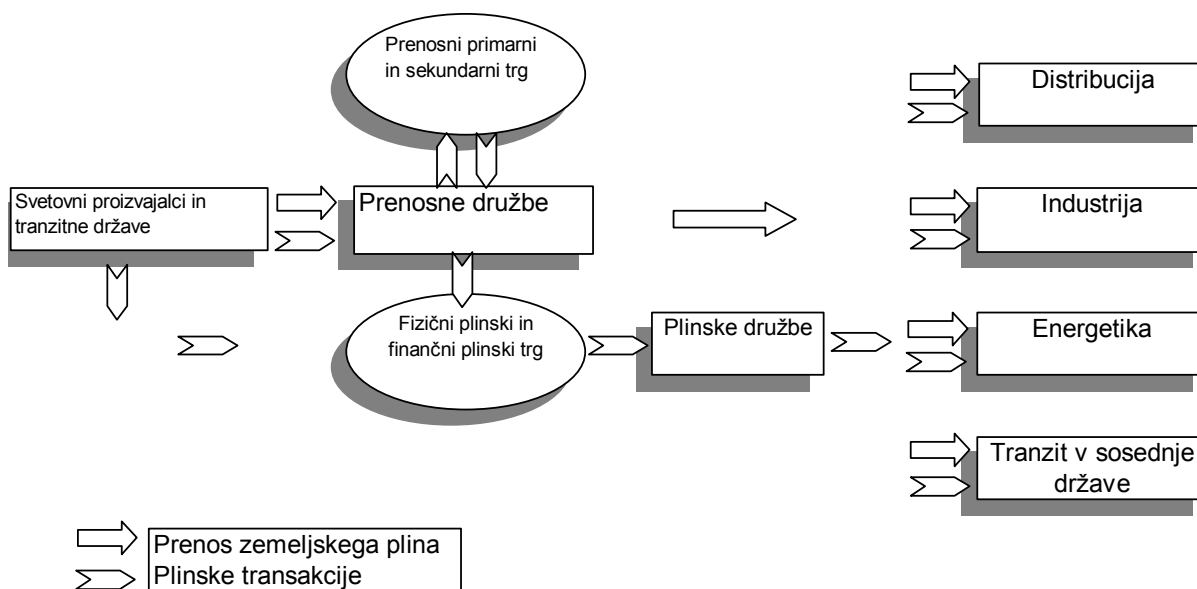
Finančne plinske pogodbe bodo hkrati služile kot cenovni razsodnik na plinskem trgu in kot instrument špekulacij. Transakcije na finančnem plinskem trgu bodo vključevale prenos tveganj med udeleženci na trgu. Prehod cenovnega tveganja na primer od plinskih družb na posrednike (trgovce, agente) bo minimaliziral izpostavljenost cenovnemu tveganju in stroške tveganja pri vodenju.

Finančni plinski trg se bo pojavil takrat, ko bo fizični plinski trg dosegel določeno stopnjo zrelosti in se bo velik delež zemeljskega plina prodajal na osnovi kratkoročnih pogodb.

Model delovanja slovenskega trga zelo razvite konkurence prikazuje slika 4.6.5. Glavna razlika glede na razviti trg je fizična ločenost prenosnega in plinskega trga in notranja delitev prenosnega in plinskega trga.

Slika 4.6.5: Model delovanja trga zelo razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na debelo

4.7 NADZOR RAZVOJA PROCESA PRESTRUKTURIRANJA

4.7.1 Predstavitev sistema nadzora in ključni rezultati razvoja procesa prestrukturiranja trga

Eden glavnih pogojev za uspešen razvoj procesa prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina bo tudi sproti nadzor razvoja tega procesa in pravočasno izvajanje zakonodajnih ukrepov, ki bodo ta proces pripeljali do zadanega cilja, tj. do plinskega trga z zelo razvito konkurenco in nizkimi cenami zemeljskega plina. Nadzor razvoja prestrukturiranja mora v končni fazi zagotoviti:

- pokazatelje, ki zagotavljajo enostaven, kakovosten vpogled v proces prestrukturiranja;
- učinkovit razvoj prestrukturiranja.

Vlada potrebuje podatke za nadgrajevanje zakonodaje, ki bo usmerjala razvoj procesa prestrukturiranja v smeri pospeševanja razvoja konkurence na trgu. Te podatke naj pridobiva v okviru nadzora trga preko Agencije za energijo, ki naj izvaja letne ankete vseh udeležencev slovenskega trga zemeljskega plina. Anketa bi obsegala:

- pregled statusa zakonodajnih ukrepov;
- evidentiranje novih udeležencev plinskega trga;
- določitev uspešnosti dostopa novih udeležencev do plinovodne mreže;

- ugotovitev rezultatov konkurence – ali/in kateri odjemalci so zamenjali ponudnika, znižanje cen;
- oceno obstoječih ovir za razvoj konkurence;
- priporočila za spremembe in bodoče spremljanje prejšnjih točk.

Ključni rezultati ankete bi se nanašali na:

- ceno zemeljskega plina – ali cena pada, stoji ali raste glede na izhodiščno ceno zemeljskega plina pred začetkom prestrukturiranja;
- odločnost izvajanja zakonodaje, ki vsebuje določila o prestrukturiranju trga zemeljskega plina;
- medsebojno konkuriranje vseh plinskih družb na plinskem trgu;
- uspešnost dostopa do plinovodne mreže;
- obstoječe ovire za konkurenco (omejen dostop do mreže, težave pri ponudbah plina, vertikalna integracija...);
- graditev novih plinovodov in kupovanje drugih plinskih družb;
- nadzor prestrukturiranja ponudnikov zaradi zagotavljanja zanesljive dolgoročne oskrbe z zemeljskim plinom.

4.7.2 Pregled možnosti znižanja cen zemeljskega plina za odjemalce

Za ugotovitev možnosti znižanja plinskih stroškov in s tem tudi cene zemeljskega plina bo treba najprej analizirati strukturo cen zemeljskega plina odjemalcev in ugotoviti, kako lahko različni učinki prestrukturiranja znižajo ceno zemeljskega plina za odjemalce.

Strukturo cene zemeljskega plina za upravičene odjemalce bodo sestavljali:

- stroški nabave plina na meji;
- stroški uporabe prenosnega omrežja (stroški prenosa, stroški posameznih sistemskih storitev);
- ostali stroški ponudnika (amortizacija, materialni stroški, stroški dela...).

Posamezne elemente bo potrebno podrobno analizirati in poiskati možnosti za znižanje stroškov. Stroški nabave zemeljskega plina na meji so najpomembnejši element v strukturi cene. Določeni so s tečajema ameriškega dolarja in tolarja, svetovno ceno nafte, oddaljenostjo plinskih polj in obsegom zemeljskega plina. Ko bo Slovenija v EU, bodo imele velike plinske družbe (Ruhrgas, Snam...) zaradi velikega odjema plina boljšo pogajalsko pozicijo za ceno plina pri tujih proizvajalcih (Rusija, Alžirija) kot domače plinske družbe zaradi svoje majhnosti, če se seveda ne bodo povezale s strateškimi partnerji. Stroški uporabe prenosnega omrežja se lahko zmanjšajo s povečanjem učinkovitosti plinskih družb in razširitvijo plinovodne mreže. Ostali stroški ponudnika se lahko znižajo z znižanjem režijskih stroškov oz. racionalizacijo oddelkov prodaje in povečanjem obsega ponudbe.

Ker je cena zemeljskega plina vezana na ceno nafte, je pri stroških nabave zemeljskega plina pomembno tudi dolgoročno gibanje cene nafte na svetovnem trgu. Cene nafte bodo dolgoročno odvisne od stopnje globalne porabe nafte, proizvodnih zmogljivosti in razpoložljivih rezerv. Nagel razvoj tehnologij za črpanje nafte omogoča povečano geografsko razpršitev virov nafte, zato bodoče naraščanje porabe nafte ni ogroženo. Tabela 4.7.2 prikazuje referenčni scenarij modela Poles, po katerem se bo svetovna cena

nafte povečala od približno 17 ameriških dolarjev/sodček leta 2010 na 20,1 ameriških dolarjev/sodček leta 2020. Hkrati prikazuje tudi uvozne cene zemeljskega plina za posamezne svetovne regije, ki so določene na osnovi modela Poles.

Tabela 4.7.2 Referenčni scenarij modela Poles za cene nafte in plina

Pokazatelji modela Poles	1990	2010	2020
Svetovna cena surove nafte (USD/sodček)	23,8	16,9	20,1
Regijske uvozne cene plina			
Evropski trg (USD/ sodček ekvivalentne nafte)	15,2	15,2	19,8
Ameriški trg (USD/ sodček ekvivalentne nafte)	10,8	17,8	18,3
Azijski trg (USD/sodček ekvivalentne nafte)	20,6	21,9	23,3

Vir: European Union Energy Outlook to 2020, Poles, str. 27

Proces prestrukturiranja trga zemeljskega plina bo deloval v smeri manjše odvisnosti cen zemeljskega plina od svetovnih cen nafte. Cene zemeljskega plina se bodo v določenem obdobju po začetku prestrukturiranja predvidoma zniževale zaradi nove konkurence na trgu.

4.7.3 Kriterij za dolgoročen uspeh prestrukturiranja

Proces prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina bo uspešen na dolgi rok, če bodo opazni naslednji trendi:

- zniževanje stroškov prenosa;
- stabilnost cen zemeljskega plina na meji, ki se morajo približati dolgoročnim mejnim stroškom;
- zanesljivost ponudbe zemeljskega plina;
- izboljšanje učinkovitosti trga z rednim objavljanjem logističnih informacij (dnevni pritoki in odtoki), kar bo pripomoglo k nižjim stroškom udeležencev trga in pomagalo reševati dostop do prenosnega omrežja tudi pri dolgoročnem planiranju;
- planiranje in rezerviranje bodočih prenosnih kapacitet, ki bo prenosnim družbam omogočalo dolgoročno zagotoviti potrebne kapacitete in načrtovanje razvoja plinovodne mreže za pokrivanje bodočih odjemov.

4.7.4 Spremembe v obnašanju obstoječih ponudnikov zemeljskega plina

Eden prvih pokazateljev prestrukturiranja bo spremenjeno obnašanje obstoječega ponudnika zemeljskega plina. Prestrukturiral se bo v skladu z zakonodajo in se posvetil svojim odjemalcem, ki jim bo ponudil širši obseg storitev in omogočil fleksibilne dogovore o pogodbenih terminih.

4.7.5 Vstop novih udeležencev na slovenski trg zemeljskega plina

Vstop novih udeležencev na slovenski trg bo bistven za test konkurenčnosti. Močni novi konkurenti bodo tisti, ki bodo že ob vstopu imeli velike izkušnje pri prenosu, upravljanju prenosnega omrežja, trženju plina in velik plinski portfelj v plinskem sektorju.

Posamezne nove konkurente bom obdelal tako, da jih bom razvrstil v naslednje skupine:

- konkurenti, ki so neuspešno poskusili prodreti na slovenski trg;
- konkurenti, ki so uspeli pridobiti vsaj enega odjemalca in ponujajo majhne količine zemeljskega plina;
- konkurenti, ki so za prodor kupili lastniške deleže obstoječega ponudnika.

Novi konkurenti, ki nimajo močnih portfeljev, bodo za svoj razvoj potrebovali več let. Seveda obstaja tudi možnost povezovanja novih konkurentov, ki bo povečala njihovo moč pri pogajanjih o dostopu do plinovodnega omrežja in cenah zemeljskega plina.

4.7.6 Uspešen dostop do plinovodne mreže

Pri nadzorovanju prestrukturiranja bo pridobljeni dostop do plinovodne mreže pomemben pokazatelj uspešnosti prestrukturiranja. Dve leti po začetku odpiranja trga bi morali analizirati rezultate poskusov dostopa do mreže. Poskuse naj se razvrsti v naslednje skupine:

- neuspešni poskusi;
- delno uspešni poskusi;
- uspešni poskusi.

4.7.7 Glavne ovire za razvoj konkurence

Na slovenskem trgu zemeljskega plina se lahko pojavita zlasti naslednji dve oviri pri razvoju konkurence:

- pomanjkljiva zakonodaja;
- težave novih konkurentov pri iskanju zemeljskega plina po konkurenčnih cenah.

Obstaja bojazen, da slovenska zakonodaja ne bo dovolj uspešna na področju:

- ločitve storitev prenosa in ponudbe; če ločitev ne bo izvedena, bo oviran prodor novih konkurentov na trg;
- dostopa do plinovodne mreže novim konkurentom,

zato jo bo treba v času prestrukturiranja ustrezno dopolnjevati.

Če večini novih konkurentov ne bo uspelo najti virov zemeljskega plina po konkurenčnih cenah, bo zakonodajalec sprejel ukrep za zmanjšanje tržnega deleža obstoječega ponudnika, ali pa novim konkurentom omogočil oblikovanje konzorcija.

4.7.8 Karakteristike bodočih uspešnih udeležencev trga

Uspešen udeleženec trga bo tisti, ki bo:

- imel dostop do plinovodnega omrežja;
- imel vsaj 5% tržni delež in/ali
- povečal svoj dobiček kot rezultat prestrukturiranja.

4.7.9 Postopek spremljanja razvoja procesa prestrukturiranja

Postopek spremljanja razvoja prestrukturiranja bi bilo smotno razdeliti v pet kategorij, ki jih prikazuje tabela 4.7.9. Iz nje je razvidno, kateri elementi postopka spremljanja naj tvorijo pokazatelje ali povezave z njimi.

Tabela 4.7.9.: Elementi postopka spremljanja razvoja procesa, ki tvorijo pokazatelje ali povezave z njimi

Kaj spremljati	Kako spremljati	Pogostost spremljanja
Izvajanje zakonodajnih ukrepov o prestrukturiranju	Zakonodajno telo/ministrstvo spremlja razmere na trgu preko agencije za energijo in inšpekcij	Vsaj enkrat letno ali po predstavitvi sprememb
Spremembe zaradi prestrukturiranja: <ul style="list-style-type: none"> - novi konkurenti; - ponudbe novih storitev; - kontrola tržnih deležev prevladujočih pozicij 	Pregledi s strani vladnih organov podrobna analiza cene – stroški	Enkrat letno
Koristi odjemalcev: <ul style="list-style-type: none"> - nivo cene plina; - primerjava cene plina s ceno nafte; - cene plina na meji 	Statistično zbiranje in obdelava cen plina	Enkrat letno
Tržne značilnosti: <ul style="list-style-type: none"> - letna pogodbeno količina plina na nivoju države glede na trenutni in napovedani odjem; - kapaciteta in fleksibilnost plinovodne mreže in sposobnost obvladovati bodoči odjem; - struktura kupcev glede na tveganje izgube kupne moči 	pridobiti neodvisne napovedi s scenariji in dobički od plinskih pogodb zakonodajalec naj v sodelovanju z industrijskimi in drugimi odjemalci pridobiva informacije; neodvisne tehnične kontrole vzorcev elementov (ključni plinovodi, dispečerski terminali...)	Enkrat letno Dvakrat letno
Kaj spremljati	Kako spremljati	Pogostost spremljanja
Pritožbe kot pokazatelj razvoja prestrukturiranja in kot njegov morebitni pospeševalec	Vlada naj sistematično zbira in analizira pritožbe udeležencev trga in utemeljene pripombe upošteva v bodočih zakonodajnih ukrepih	Stalno; analizo pritožb se objavi v ustrezni publikaciji vsake tri mesece

4.7.10 Pokazatelji merjenja razvoja procesa prestrukturiranja

Pri spremljanju procesa prestrukturiranja so potrebni tudi pokazatelji merjenja njegovega razvoja. Tabela 4.7.10 vsebuje predlagane pokazatelje merjenja procesa prestrukturiranja.

Tabela 4.7.10 Predlagani pokazatelji merjenja procesa prestrukturiranja

Pokazatelj	Razlog za izbiro pokazatelja	Kako dobiti pokazatelj
Povprečno število resnih ponudb na upravičenega odjemalca	Pokaže, da imajo odjemalci možnost izbire ponudnika – prvi cilj prestrukturiranja	Pregled pri odjemalcih dvakrat letno
Celotno število ponudnikov z več kot 5% tržnega deleža	Evidenca dejanskih ponudnikov	Agencija za energijo
Pokazatelj	Razlog za izbiro pokazatelja	Kako dobiti pokazatelj
Vpliv konkurence na ceno – vključitev zamenjav ponudnikov	Dokazuje, da konkurenca znižuje cene plina – drugi cilj prestrukturiranja	Od odjemalcev zahtevati oceno znižanja cene pri obnovitvi pogodbe ali zamenjavi ponudnika
Število veljavnih pogodb za dostop novih konkurentov do mreže, celoten obseg vseh omenjenih pogodb in povprečen obseg na pogodbo	Količinski dokaz, da se razvija dostop novih konkurentov do mreže	Pri mrežnih operaterjih – dispečerjih, ki dobijo zahteve za ponudbo
Tržni delež tistih ponudnikov, katerih tržni delež presega 25%	Pove število prevladujočih ponudnikov	Pregled ali zakonita zahteva za plinske družbe, da navede prodajni obseg
Ocena kakovosti dostopa do mreže	Pokaže, da se mrežni operaterji obnašajo v skladu z zakonodajo o prestrukturiranju	Pregled družb za prenos ali sistematsko spremljanje pritožb

5. PRILAGODITEV GEOPLINA PROCESU PRESTRUKTURIRANJA

Če želi Geoplin uspešno poslovati tudi v prihodnosti, se mora prilagoditi novim tržnim razmeram, ki nastajajo zaradi prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina. Država je z novim energetske zakonodajo jasno pokazala, da hoče konkurenco na trgu zemeljskega plina. To najbrž pomeni, da bo Geoplinu manj naklonjena kot ostalim konkurentom.

Geoplin danes izvaja naslednje dejavnosti:

- organizacijo nabave in transporta zemeljskega plina do Slovenije;
- oskrbo domačega trga z zemeljskim plinom v prodaji na debelo;
- transport in tranzit zemeljskega plina po slovenskem plinovodnem omrežju;
- načrtovanje, razvoj in upravljanje transportnega plinovodnega omrežja ter
- umerjanje in servisiranje plinomerov in korektorjev.

5.1 NOVE STRATEŠKE USMERITVE GEOPLINA

V okviru prilagoditve procesu prestrukturiranja slovenskega trga bo Geoplin lahko za nadomestitev izpada dohodka zaradi zmanjšanja tržnega deleža pri oskrbi z zemeljskim plinom sprejel naslednje možne posamezne strateške usmeritve ali njihovo kombinacijo:

- aktivno iskanje ustreznega strateškega plinskega partnerja iz Evrope (zaradi majhnosti Geoplina v evropskem prostoru), da bi pridobil čim ugodnejše pogoje strateškega sodelovanja;
- razširitev ponudbe storitev v okviru plinske dejavnosti in izboljšanje kakovosti obstoječih storitev;
- plinifikacija neplinificiranih območij Slovenije, če je ekonomsko opravičljiva;
- zgraditev novih magistralnih plinovodov, da bi prehitel konkurenco (oskrba novih slovenskih pokrajin s plinom in izvajanje tranzita v sosednje države, npr. plinovod Logatec - Ilirska Bistrica - Rijeka...);
- prevzem konkurentov.

Strateški partner bi Geoplinu omogočil:

- prodor na tuje trge;
- izmenjavo izkušenj (na področju trženja, tehnologije, razvoja in raziskav...), ki pospešijo razvoj plinskih družb.

Slabost poslovno-organizacijske oblike strateškega zavezništva je nevarnost, da partner lahko prevzame Geoplin. Zaradi prevzema se namreč spremenijo temeljne strateške usmeritve zavezništva, saj so kapitalski interesi zdaj drugačni. Pri iskanju strateških povezovanj Geoplina sta možna dva scenarija:

- a) vključitev v eno od večjih evropskih plinskih družb ali združenje plinskih družb;
- b) povezava z manjšimi evropskimi plinskimi družbami in ustanovitev svoje skupine, v kateri bi imel eno izmed vodilnih vlog.

Primeren je tisti strateški partner, ki:

- a) ima bogate strokovne izkušnje s poslovanjem v tej panogi;
- b) ima več cenovno ugodnejših virov;
- c) ima ustrezen plinski portfelj za ponudbo zemeljskega plina od cenениh virov;
- d) je pripravljen vlagati v blagovno znamko Geoplina in slovensko plinovodno omrežje;
- e) je pripravljen skupaj z Geoplinom prodirati na plinske trge drugih držav (npr. držav bivše Jugoslavije...).

Ponudbo svojih storitev lahko razširi: z neprekinjeno ponudbo zemeljskega plina tudi v času vzdrževalnih del na prenosnem omrežju (uporaba mobilne nadomestne regulacijske proge), paketno ponudbo zemeljskega plina in elektrike, distribucijo zemeljskega plina, plinskim inženiringom, ki pospešuje odjem zemeljskega plina...

S prevzemi tujih konkurentov se poveča tržni delež in praviloma zniža stroške nabave zemeljskega plina pri proizvajalcih. Proizvajalci zemeljskega plina so namreč večjim odjemalcem pripravljeni prodajati zemeljski plin po nižjih cenah.

5.2 GLAVNE PRILAGODITVE GEOPLINA PROCESU PRESTRUKTURIRANJA TRGA

Geoplin se bo prilagajal procesu prestrukturiranja trga v naslednjih korakih:

- a) predvidevanje oz. ocenjevanje zunanjih objektivnih razmer za poslovanje podjetja v prihodnjem časovnem obdobju;
- b) določitev novih planskih predpostavk oz. dopolnitev obstoječih s pomočjo:
  - ocenjevanja privlačnosti panoge;
  - analize trga;
  - novega ali dopolnjenega obstoječega poslanstva Geoplina;
- c) izvedba procesa strateškega planiranja:
  - celovito ocenjevanje Geoplina;
  - po potrebi postavljanje novih ali dopolnitev obstoječih planskih ciljev;
  - po potrebi razvijanje celovite, poslovne in funkcijske strategije;
  - ocenjevanje dopolnjenih ali novih strategij in izbira;
- d) uresničevanje in kontrola:
  - programiranje;
  - predračun;
  - kontrola.

5.3 PREDVIDEVANJE V GEOPLINU

5.3.1 Predvidevanje odjema

Za predvidevanje možne realizacije ponudbe zemeljskega plina Geoplin že zdaj izvaja redne ankete o nakupnih namerah obstoječih odjemalcev in tudi pri vseh potencialnih odjemalcih v regijah, ki še niso plinificirane. Zato ni tako odvisen od posrednih informacij, saj z anketo neposredno dobi podatke o zadovoljstvu obstoječih odjemalcev in o pripravljenosti za odjem zemeljskega plina pri potencialnih odjemalcih.

5.3.2 Predvidevanje prihoda konkurence

Ker že obstojajo zunanja prenosna omrežja ob slovenski meji, je potrebno izvesti študijo o morebitni nevarnosti prihoda konkurence, ki bi zgradila nove prenosne smeri ali prenosna omrežja iz tujine. Na teh prenosnih smereh ali prenosnih omrežjih bi konkurenti opravljali obe gospodarski javni službi (prenos in upravljanje prenosnega omrežja), poleg tega pa bi lahko prodajali zemeljski plin upravičenim odjemalcem. Zato je treba na konkurenčno nevarnih območjih nujno začeti z aktivnostmi za pridobitev energetskih dovoljenj za zgraditev prenosnih smeri oz. prenosnih omrežij, ki jih izdaja minister, pristojen za energetiko.

5.3.3 Predvidevanje sprememb v lastniški strukturi

V okviru procesa prestrukturiranja trga se kaj lahko zgodi, da država poseže v lastniško strukturo Geoplina z naslednjimi ukrepi:

- prodaja svoj lastniški delež, čeprav je v večini evropskih držav ravno država solastnica plinskih družb;
- nekateri (predvsem manjši) družbeniki prodajo svoj lastniški delež drugim družbenikom;
- dovoli novim konkurentom nakup lastniških deležev obstoječih družbenikov;
- dovoli, da strateški partner kupi večinski lastniški delež.

5.4 PLANSKE PREDPOSTAVKE STRATEŠKEGA PLANIRANJA

Planske predpostavke so izhodišče za strateško planiranje v Geoplinu. Obsegajo ocenitev najširšega in ožjega okolja podjetja, analizo poslovanja in poslanstvo Geoplina. Ocenitev najširšega okolja opravlja poslovodstvo, ki oceni ključne razvoje politično-pravnega, kulturnega, tehnološkega, naravnega in gospodarskega okolja v preteklosti in prihodnosti. Ocenitev ožjega okolja je naravnana na ocenitev privlačnosti panoge in na analizo prodajnega trga.⁴³

5.4.1 Ocenitev privlačnosti panoge

Panoga bo postala privlačnejša, ker:

- se bo dne 1.1.2003 sprostil vstop novih konkurentov v panogo;
- bo možno pridobiti dostop do prenosnega omrežja s pogajanjem z javno gospodarsko družbo Upravljanje prenosnega omrežja;
- bodo strateški odjemalci, torej odjemalci z velikim odjemom prosto izbirali ponudnika;
- bodo stroški za zamenjavo ponudnika razmeroma majhni;
- se bo zmanjšala pogajalska moč Geoplina;
- se bo povečala stopnja rasti panoge;
- se bo pojavila možnost tujih naložb v prenosno omrežje.

Ti dejavniki bodo vplivali na cene zemeljskega plina, stroške in ekonomsko uspešnost panoge.

5.4.2 Analiza prodajnega trga

Za Geoplin bi bilo smotno, da analizira, kateri bodoči upravičeni odjemalci niso zadovoljni z dosedanja ponudbo, saj so zanj praviloma zanimivi kot nova poslovna priložnost. V analizo naj vključi tudi možne napovedi za prodajo zemeljskega plina.

---

⁴³ Danijel Pučko: Strateško upravljanje, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. Poglavje: Izdelovanje planskih predpostavk

Tiste napovedi, ki jih poslovodstvo sprejme, pa postanejo pomembne planske predpostavke.

5.4.3 Poslanstvo Geoplina

Poslanstvo ali misija Geoplina odgovarja na vprašanje, kaj je in kaj naj bo poslovno področje. Poslanstvo se mora nanašati tudi na dolgoročno vizijo - kaj želi podjetje biti in komu želi služiti. Določa naj tudi lokacijo, na kateri bo Geoplin konkuriral. Posebno pozornost mora nameniti svojim odnosom do javnosti in do zaposlenih, zato naj bo vsaka navedba jasna in razumljiva.

Na slovenski trg zemeljskega plina prihaja konkurenca, zato bo treba poslanstvo Geoplina prilagoditi novim tržnim razmeram. Če želi družba povečati svojo vrednost (kljub zmanjšanju plinskega tržnega deleža), naj deluje izključno na področjih, povezanih z zemeljskim plinom. V prvi fazi prilagoditve procesu prestrukturiranja naj zato razširi dejavnost na področje paketne ponudbe plina in elektrike, distribucije zemeljskega plina in tekočega naftnega plina, inženiringa kogeneracijskih agregatov, sežigalnic odpadkov in izkoriščanja metana na komunalnih deponijah. V drugi fazi prilagoditve naj s strateškim partnerjem izvede prodor na tuje plinske trge v okviru omenjenih dejavnosti. Moj predlog poslanstva Geoplina je:

Geoplin bo prilagodljiva evropska energetska družba z vodilno vlogo v južni Evropi, ki zagotavlja kakovostne in racionalne energetske storitve na področju oskrbe z zemeljskim plinom in električno energijo, zadovoljstvo odjemalcev in čisto okolje.

5.4.4 Izvedba strateškega planiranja

Izvedba strateškega planiranja obsega izdelavo strateških planov v naslednjih korakih:

- določitev strateških ciljev in opredelitev morebitnih planskih vrzeli;
- razvijanje strategij za doseg ciljev;
- izbira strategije in izdelava strateških planov.

5.4.4.1 Strateški cilji

V okviru prestrukturiranja slovenskega plinskega trga naj Geoplin spremeni oz. dopolni strateške cilje. Njegov glavni strateški cilj je, letno povečati vrednost plinske družbe za 5%. Iz njega naj nato razvije strateške cilje za posamezna poslovna področja.

5.4.4.1.1 Cilji podstrukture storitve

Geoplin bo zaradi vstopa novih konkurentov na plinski trg izgubil določen tržni delež. Zato naj svojo storitev v panogi razširi na druga perspektivna področja, ki naj bodo povezana z zemeljskim plinom. Glavni cilji so: boljša kakovost storitev in ponudba storitev, širših od konkurence, ter politika racionalnega prenosa plina, vključno z racionalno rabo skladišč zemeljskega plina.

5.4.4.1.2 Cilji podstrukture trga

Splošni cilji podstrukture trga so:

- usmerjenost na odjemalce;
- zanesljivost ponudbe - diverzifikacija virov zemeljskega plina in partnerski odnos z viri;
- sposobnost odkrivanja novih tržnih potreb in priložnosti – odkrivanje novih prodajnih trgov in povečevanje prodaje na obstoječih trgih;
- sposobnost, poznati trg bolje od konkurence;
- sposobnost sklepanja poslovnih pogodb z ugodnimi pogoji;
- kakovostna ekonomska propaganda;
- stalno povečevanje ugleda podjetja;
- učinkovito vodenje politike cen.

Cilji po področjih znotraj strukture trga so:

a) oskrba z zemeljskim plinom

- ostati vodilna plinska družba (imeti največji tržni delež) pri oskrbi tarifnih in upravičenih odjemalcev;
- z agresivnim trženjem povečati tranzit zemeljskega plina v sosednje države zaradi nove kompresorske postaje v Kidričevem, ki je povečala zmogljivost prenosnega omrežja
- ohranitev enakega obsega celotne prodaje zemeljskega plina s pridobitvijo novih bodočih velikih slovenskih odjemalcev in povečanim tranzitom plina v sosednje države;
- promocija blagovne znamke na osnovi dolgoletnega znanja in izkušenj;
- prodor na tuje trge;

b) biti prvi ponudnik paketne ponudbe zemeljskega plina in elektrike upravičenim odjemalcem na slovenskem trgu, katerega ponudba je v naslednji fazi ugodnejša od konkurence; razpolagati z vsaj tremi kakovostnimi in zanesljivimi viri zemeljskega plina in električne energije;

c) prodor na trg distribucije plina s pomočjo promocije dolgoletnih izkušenj pri delu z zemeljskim plinom in dolgoročno postati vodilni distributor zemeljskega plina v Sloveniji;

d) prodor pri oskrbi s tekočim naftnim plinom na neplinificirana območja Slovenije in dolgoročno prehod s tekočega naftnega plina na cenejši zemeljski plin;

e) vodilno mesto na slovenskem trgu in prodor na tuje trge pri izvajanju celovitega inženiringa kogeneracijskih agregatov (izdelava študij, finančni načrt, svetovanje pri izbiri ponudnika opreme, pridobitev gradbenega dovoljenja, izdelava tehnične dokumentacije, postavitve kogeneracijskih agregatov, sodelovanje pri zagonu in strokovno nadzorstvo), plinskih klima naprav, plinskih sežigalnic odpadkov in izkoriščanja toplogrednega metana na komunalnih deponijah za proizvodnjo elektrike in toplote s pomočjo zemeljskega plina, s katerim bi dnevno nihajoče količine metana stabilizirali z zemeljskim plinom iz plinovodnega omrežja; pri tem bi investitorjem lahko zagotovili finančna sredstva iz programov EU (Phare...) zaradi zniževanja emisij toplogrednega metana v ozračje; z dejavnostjo inženiringa bi hkrati izvajali tudi promocijo uporabe zemeljskega plina in tako posredno povečevali njegov odjem; z izdelavo finančnih načrtov in morebitno zagotovitvijo

finančnih sredstev bi si Geoplin na tem področju pridobil veliko prednost pred konkurenco.

5.4.4.1.3 Cilji tehnološke podstrukture

Cilji tehnološke podstrukture so:

- podvojiti zmogljivost plinovodnega sistema z graditvijo vzporednih plinovodov, plinovodov na novih prenosnih smereh neplinificiranih območij Slovenije in kompresorskih postaj na kritičnih prenosnih smereh ter izgradnja plinskega podzemnega skladišča v Sloveniji;
- vgrajevati visoko kakovostne materiale in opremo, ki bodo kljub nekoliko višji nakupni ceni na dolgi rok najcenejši (daljša življenjska doba in nižji stroški vzdrževanja);
- preventivno stalno pregledovati plinovodni sistem po najmodernejših metodah in odpravljati napake ter tako zagotoviti zanesljivost delovanja, varnost in dolgo življenjsko dobo z najmanjšimi možnimi stroški;
- vse svetovne tehnološke novosti v najkrajšem možnem času vpeljati v plinovodni sistem;
- poleg obstoječih virov zemeljskega plina pridobiti nove vire in tako še povečati zanesljivost plinske oskrbe;
- sodelovati pri raziskavah morebitnih novih plinskih nahajališč (Jadransko morje...);
- povečati število zanesljivih in cenovno ugodnih virov zemeljskega plina;
- pridobiti zanesljive in cenovno ugodne vire električne energije;
- učinkovita kontrola kakovosti storitev;
- razvoj sodobnih informacijskih sistemov v podjetju;
- pri graditvi nove plinske infrastrukture in rekonstrukcijah obstoječe si prizadevati za kakovostno izvedbo, ugodno ceno, spoštovanje dogovorjenih rokov izvedbe pod naslednjimi pogoji: visoka stopnja konkurence projektantskih podjetij, visoka stopnja konkurence izvajalcev, visoka stopnja konkurence strokovnega nadzora, kakovostni strokovni kadri investitorja, projektantov, izvajalcev in strokovnega nadzora.

5.4.4.1.4 Cilji razvojne podstrukture

Cilji razvojne podstrukture so:

- razvijati boljše storitve od konkurence (cenovno ugodnejše storitve, večja ponudba različnih storitev);
- določiti lokacijo za zgraditev plinskega podzemnega skladišča;
- določiti stroškovno in tržno najugodnejše nove perspektivne prenosne smeri;
- določiti potencialno tržno največje obstoječe in bodoče upravičene odjemalce za paketni odjem plina in elektrike;
- določiti tržno najbolj zanimiva mesta za distribucijo zemeljskega plina;
- določiti tržno najbolj zanimive bodoče kupce kogeneracijskih agregatov;
- določiti tržno najbolj zanimive bodoče kupce plinskih klima naprav;
- določiti tržno najbolj zanimive komunalne deponije v Sloveniji za zgraditev sežigalnic in izkoriščanje metana;
- hitra pridobitev energetskih in gradbenih dovoljenj za nove investicije na osnovi predložene kakovostne dokumentacije.

5.4.4.1.5 Cilji finančne podstrukture

Cilji finančne podstrukture so:

- povečati donosnost na kapital;
- skupna vlaganja v graditev novih prenosnih smeri s strateškim partnerjem in bodočimi odjemalci;
- določena stopnja rasti investicijskih sredstev;
- določena struktura sredstev in virov sredstev;
- učinkovita kontrola stroškov in njihovo uspešno zniževanje;
- sposobnost dobiti investicijske kredite, kratkoročne kredite, devizna sredstva in devizne kredite;
- učinkovita politika financiranja;
- ustreznost delitve dobička;
- uspešnost investiranja;
- uspešnost politike likvidnosti v podjetju;
- fleksibilnost prilagajanja spremembam v ekonomskem sistemu in politiki;
- učinkovit finančni nadzor;
- spoštovanje rokov v plačilnem prometu;
- ciljna kapitalska struktura (delež lastniškega kapitala proti deležu dolga).

5.4.4.1.6 Cilji kadrovske podstrukture

Cilji kadrovske podstrukture so:

- doseči visoko motiviranost zaposlenih z izdelavo večletnega sistem napredovanja vsakega zaposlenega - slehernemu zaposlenemu čimbolj približati možnost razvoja lastne poklicne poti, tj. razvoj zaposlenih za pripravo lastnega kadrovskega zaledja;
- izobraževanje in razvijanje sposobnosti zaposlenih in prehod določenega odstotka zaposlenih letno v višji plačilni razred;
- spodbujanje inovativnosti v okviru racionalizacij (od vsakega zaposlenega letno zahtevati vsaj eno izboljšavo - za zanimive predloge bi nato izdelali projektne naloge z jasno opredeljenimi cilji, dejavnostmi in terminskimi plani ter imenovali člane skupin za izvedbo izboljšav - javna podelitev nagrad uspešnim skupinam ob koncu leta);
- vsak zaposleni naj vsako leto izrazi želje o razvoju svoje kariere;
- usposobljenost zaposlenih za delo na dveh delovnih mestih;
- razvijati občutek pripadnosti Geoplinu;
- izboljšati izobrazbeno strukturo zaposlenih: doseči 30% kadrov z univerzitetno in visokošolsko ter podiplomsko izobrazbo, 25% kadrov z višješolsko izobrazbo, 25% kadrov s srednješolsko izobrazbo in 20% kadrov s poklicno izobrazbo;
- izobraziti kakovostne strokovne kadre za prodajo in trženje storitev, izvajanje paketne oskrbe upravičenih odjemalcev, distribucije zemeljskega plina in tekočega naftnega plina ter inženiringa kogeneracijskih agregatov, plinskih klima naprav, sežigalnic odpadkov in izkoriščanja metana na komunalnih deponijah;
- spremljati uspešnost rednega izobraževanja delavcev in skrbeti, da vsak delavec sledi novostim na področju dela (seminarji, sejmi, domača in tuja strokovna literatura);

- sposobnost obdržati kakovostne poslovodne in strokovne kadre;
- zadovoljstvo zaposlenih;
- ohranjanje dobrih medsebojnih odnosov.

5.4.4.1.7 Cilji organizacijske podstrukture

Cilji organizacijske podstrukture so:

- uskladiti organizacijo Geoplina z novo zakonodajo;
- prilagoditi organizacijo prihodu konkurence - spremembe zaradi trženja in širitve ponudbe storitev;
- organizacijska učinkovitost na prestrukturiranem trgu.

5.4.4.1.8 Cilji integracijske podstrukture

Cilji integracijske podstrukture so:

- integracijska potreba po strateškem partnerju na področju oskrbe in distribucije zemeljskega plina za skupen nastop na prestrukturiranem slovenskem trgu in za prodor na tuje trge ter za investiranje v plinsko infrastrukturo;
- integracijska potreba po strateškem partnerju - proizvajalcu električne energije za prodajo električne energije v paketu z zemeljskim plinom.

5.4.4.2 Razvijanje celovitih in poslovnih strategij

5.4.4.2.1 Celovite strategije Geoplina

Strategija dobesedno pomeni »generalova umetnost«. S strategijo razumemo vsako poslovno usmeritev, ki obeta, če bo uresničena, doseči strateške cilje. Strategije so rezultat ustvarjalnih in inovativnih naporov v podjetju.

Celovite strategije oblikujemo tako, da določimo strategijo podjetja, ki izhaja iz njegovega poslanstva in strateških ciljev ter dejavnikov rasti in razvoja, kot so: ugotovljene tržne priložnosti, ekonomija obsega v povezavi z zagotavljanjem čim večje stopnje fleksibilnosti in razvijanje poslovnih in prodajnih programov, ki temeljijo na potencialno rastočem povpraševanju po storitvah.

Če upoštevam smer rasti Geoplina in velik bodoči potencial panoge, bi izbral celovito osnovno strategijo rasti (razvoja). Predpostavljam, da bo pripomogla k uresnitvi novih kombinacij poslovnih prvin. Nove kombinacije bi pomenile predvsem uvajanje novih storitev in novih trgov. V okviru strategij rasti bi izbral strategijo produktno-tržne diverzifikacije, ki temelji na ohranjanju obstoječe tehnološke podstrukture in spremembah podstrukture storitve in tržne podstrukture, tj. na uvedbi novih oz. razširjenih storitev za obstoječi trg in nove trge.

5.4.4.2.2 Poslovne strategije Geoplina

Geoplin v svojih poslovnih strategijah določi, kako bo izboljševal svojo tržno pozicijo, katere privlačne tržne segmente bo obdeloval, kakšna bo širina njegove strateške poslovne skupine storitev. Izbrana poslovna strategija mora izhajati iz celovite strategije Geoplina.

Po Porterjevem generičnem konceptu generičnih poslovnih strategij je bistvo poslovne strategije opredelitev poti za doseganje konkurenčne prednosti za posamezno strateško poslovno področje podjetja. Konkurenčno prednost je po njem mogoče doseči preko:

- doseganja nižjih stroškov od konkurence;
- diferenciacije storitve;
- razvijanja tržne niše (tržne praznine).

Geoplin že uporablja podstrategijo vodenja stroškovne učinkovitosti. Izboljša jo lahko z naslednjimi aktivnostmi:

- povečanje prihodkov z agresivnimi tržnimi aktivnostmi za tranzit zemeljskega plina v sosednje države (Italija, Hrvaška) na račun povečanja zmogljivosti slovenskega plinovoda s kompresorsko postajo v Kidričevem;
- večanje tržnega deleža s prodorom na tuje trge;
- intenzivna in nato kontinuirano pojemajoča ekonomska propaganda;
- standardizacija storitev;
- izkoriščanje tehnoloških izboljšav (izkoriščanje redukcij tlaka v reducirnih postajah za proizvodnjo elektrike, uporaba enostopenjskih regulatorjev tlaka namesto večstopenjskih...).

Podstrategijo diferenciacije storitev bi Geoplin izvajal s ponudbo naslednjih storitev:

- zemeljski plin;
- paketna ponudba plina in elektrike;
- distribucija zemeljskega plina in tekočega naftnega plina;
- celovit inženiring kogeneracijskih agregatov, plinskih sežigalnic komunalnih odpadkov, katerega namen je pospeševanje odjema plina;
- celovit inženiring kogeneracijskih agregatov, sežigalnic odpadkov in izkoriščanja toplogrednega plina metana na deponijah komunalnih odpadkov za pridobivanje elektrike in toplote s souporabo zemeljskega plina.

Diferenciacija izvira iz ustvarjanja koristi za odjemalca. V našem primeru bo Geoplin odjemalcu pridobil korist, ko mu bo zagotovil konkurenčno prednost, tj. ko bo znižal odjemalčeve stroške ali povečal njegovo učinkovitost.

Podstrategija graditve tržnih praznin Geoplina na podlagi diferencirane storitve bi temeljila na zadovoljevanju potreb določenega kroga odjemalcev, ki jih drugi konkurenti v panogi niso pripravljene oz. sposobni zadovoljevati. To je npr. področje paketne ponudbe plina in elektrike, inženiring kogeneracijskih agregatov in sežigalnic odpadkov ter proizvodnja elektrike in toplote iz metana na komunalnih deponijah.

5.4.4.3 Razvijanje funkcijskih strategij

Funkcijske strategije so usmerjene na posamezna poslovna področja, ki podpirajo uresničevanje celovitih in poslovnih strategij. Pri njihovem oblikovanju gre za izbiro delnih ciljev za posamezna poslovna področja in določanje zaporedja akcij, ki jih je treba izvesti v vsakem funkcijskem področju, da bi dosegli planske cilje Geoplina. Obravnaval bom dve njegovi poslovni področji, saj bo proces prestrukturiranja slovenskega trga nanju najbolj vplival. To sta:

- prodaja in trženje;

- organizacijska podstruktura.

5.4.4.3.1 Strategija prodaje in trženja

Strategija prodaje in trženja Geoplina bo na prestrukturiranem trgu v veliki meri določala, kaj bo delo drugih poslovnih enot v podjetju. Razvijanje prodaje in trženja zajema izbiro posameznih prodajnih trgov oz. odjemalcev na njih, ki jim bo Geoplin prodajal storitve v planskem obdobju. Analitično osnovo za razvijanje dajejo raziskave trgov in analize sposobnosti ter slabosti podjetja, strateški cilji in predvidevanja razvoja trgov. Za oblikovanje strategije, kjer gre v bistvu za določitev tržnih aktivnosti Geoplina, služi kot osnova: raziskovanje trga, predvidevanje bodočih dejavnosti konkurence na tem področju, strateški cilji in analiza učinkovitosti trženja.

Pri planiranju prodaje je treba načrtovati Geoplinovim strateškim ciljem ustrezen obseg prodaje po naslednjem zaporedju:

- nevtravno podjetniško predvidevanje prodaje;
- plan vlaganj v trženje podjetja;
- plan prodaje podjetja.

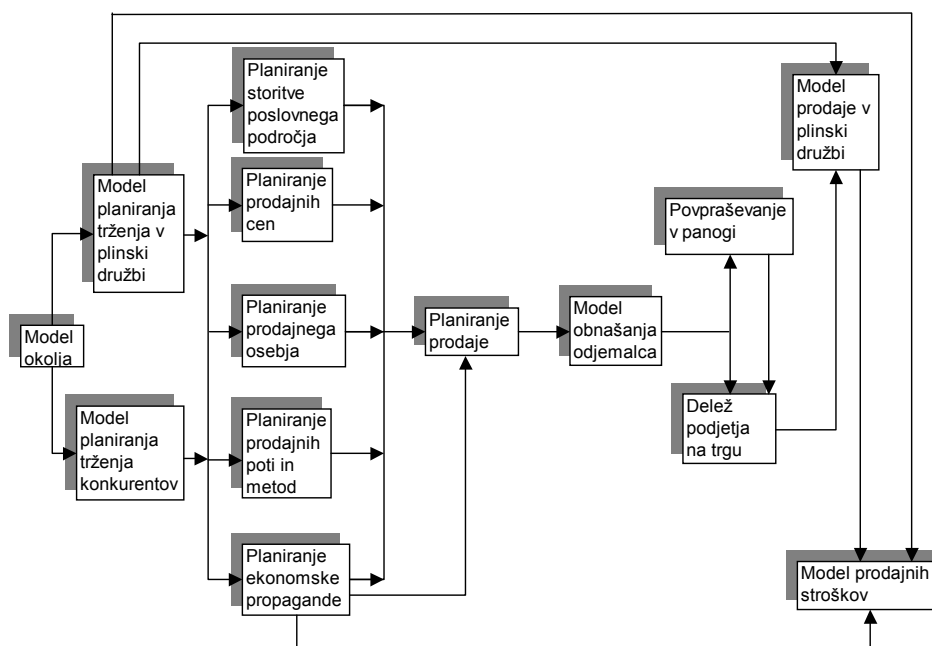
Obseg prodaje storitev Geoplina je v procesu prestrukturiranja trga odvisen od razmerja med lastnimi vlaganji v trženje in njihovo učinkovitostjo, med vlaganji vseh konkurenčnih podjetij in njihovo povprečno učinkovitostjo ter od dejavnikov, specifičnih za to panogo (oblika tržne strukture, zadovoljstvo obstoječih odjemalcev...).

Geoplin mora razviti kompleksen tržni model, ki bo z razvitimi povezavami med posameznimi prodajnimi prvinami omogočal analizo različnih možnih prodajnih ciljev in različnih možnih tržnih strategij ter njihovega vpliva na pričakovani obseg prodaje. S tem modelom bi v procesu razvijanja strategij testirali različne možne tržne strategije. Vanj bi kot vložke vključili strateške cilje podjetja, rezultate nevtralnega podjetniškega predvidevanja in parametre učinkovitosti, nato pa bi testirali različne tržne strategije, tj. različne programe tržnih aktivnosti ali politik glede na njihove pričakovane poslovne rezultate, kot so: obseg povpraševanja v planskem obdobju v panogi, tržni delež Geoplina pri tem potencialnem obsegu prodaje, pričakovan obseg prodaje podjetja, pričakovana višina prodajnih stroškov podjetja idr.

Kompleksen tržni in prodajni model Geoplina prikazuje slika 5.4.4.3.1. To je osnovni začetni model za vsak posamezen predvideni tip storitve (oskrba z zemeljskim plinom, paketna ponudba zemeljskega plina in elektrike, distribucija zemeljskega plina in tekočega naftnega plina, storitve inženiringa).

Slika 5.4.4.3.1: Kompleksen tržni in prodajni model Geoplina

Vir: Pučko Danijel: Strateško upravljanje, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 224 str.

To je osnovni model, ki bi služil za analizo prodaje in trženja vseh dejavnosti Geoplina, nato pa bi ga nadgradili za vsako dejavnost posebej.

Cilja osnovnega modela bi bila:

- usmerjati razmišljanja in kombinirati delne kvantitativne ocene s kvalitativnimi ocenami, da bi nato dobili skupne zadovoljive ocene posameznih možnih strategij;
- določiti smer razvoja pri posameznih tipih storitev v okviru podstrukture storitev.

V kasnejši fazi ga bo treba razviti do stopnje eksplicitnega kvantitativnega modela za posamezne tipe storitev v okviru podstrukture storitev zaradi njihove specifičnosti.

Geoplin naj v okviru strategije prodaje in trženja izvaja še naslednje aktivnosti:

a) opravljanje obeh gospodarskih javnih služb

- redno pridobivati mnenja obstoječih tarifnih odjemalcev in sproti reševati njihove pritožbe;
- imeti dobre odnose z državnimi inštitucijami in tržiti pridobitev koncesij za transport plina v posameznih prenosnih smereh;
- okrepiti izvajanje ekonomske propagande;

b) prodaja zemeljskega plina upravičenim odjemalcem

- kadrovska okrepitev službe, ki bo pridobivala nove upravičene odjemalce;
  - povečati fleksibilnost pri sklepanju pogodb (čas veljavnosti pogodbe...);
  - ponujati različne variante oskrbe s plinom;
  - paketna ponudba plina in električne energije;
  - izvajati ekonomsko propagando (reklame, sejmi, sponzorstva...);
- c) distribucija zemeljskega plina
- kadrovska okrepitev prodaje in trženja;
  - fleksibilnost pri sklepanju pogodb;
  - ponujati več variant distribucije;
  - izvajati ekonomsko propagando;
- d) distribucija tekočega naftnega plina
- kadrovska okrepitev prodaje in trženja;
  - izvajati ekonomsko propagando;
- e) celovit inženiring kogeneracijskih agregatov, sežigalnic odpadkov in izkoriščanja metana na komunalnih deponijah:
- kadrovska okrepitev trženja;
  - izvajati intenzivno ekonomsko propagando (reklame, predstavitve, sejmi, internet...), ki v kasnejši fazi pojema;
  - fleksibilnost pri sklepanju pogodb.

5.4.4.3.2 *Strategija organizacijske podstrukture*

V skladu z Energetskim zakonom se mora gospodarska javna služba oskrbe z zemeljskim plinom iz transportnega omrežja razdeliti na dve gospodarski javni službi:

- gospodarska javna služba Prenos zemeljskega plina in
- gospodarska javna služba Upravljanje prenosnega omrežja.

Ker Energetski zakon dovoljuje pravnim osebam na področju oskrbe z zemeljskim plinom opravljati različne energetske dejavnosti pod zgoraj navedenimi pogoji, naj Geoplin po 1.1.2003 opravlja posamezne energetske dejavnosti v novoustanovljenih hčerinskih družbah:

- družba za trženje in prodajo upravičenim odjemalcem in trženje koncesij za opravljanje obeh gospodarskih javnih služb na novih prenosnih smereh;
- družba za izvajanje javne gospodarske službe Upravljanje prenosnega omrežja (vodenje in obratovanje prenosnega omrežja, zagotavljanje dostopa upravičenim odjemalcem...);
- družba za prenos zemeljskega plina (prenos zemeljskega plina, vzdrževanje prenosnega sistema, razvoj in graditev novih prenosnih smeri, rekonstrukcije prenosnega sistema...);
- družba za distribucijo zemeljskega plina (zgraditev distribucijskih omrežij in morebitni nakupi obstoječih distribucijskih omrežij, obratovanje in vzdrževanje distribucijskih omrežij, ponudba plina končnim odjemalcem);

- družba za distribucijo tekočega naftnega plina (zgraditev, obratovanje in vzdrževanje plinske mreže, ponudba tekočega naftnega plina končnim odjemalcem, trženje in prodaja tekočega naftnega plina končnim odjemalcem);
- družba za izvajanje celovitega inženiringa (»na ključ«) kogeneracijskih agregatov, plinskih klimatskih naprav in plinskih sežigalnic odpadkov (trženje in prodaja inženiring storitev - izdelava študij, izdelava finančnega načrta, pridobitev gradbene dokumentacije, izdelava tehnične dokumentacije, zgraditev in strokovno nadzorstvo, zagon);
- družba za izkoriščanje metana, ki nastaja na komunalnih deponijah, za proizvodnjo električne energije in toplote.

V začetni fazi odpiranja trga naj Geoplin opravlja tri osnovne dejavnosti: obe javni gospodarski službi in dejavnost trženja in prodaje plina upravičenim odjemalcem. Z razvojem konkurence naj nato dodajo še druge zgoraj navedene dejavnosti.

Ker bo Geoplin z izgubo nekaterih upravičenih odjemalcev izgubil tudi del dohodka, naj ustanovi hčerinsko družbo Distribucija zemeljskega plina, saj razpolaga s potrebnim znanjem in izkušnjami. Kadre za to področje bo potrebno številčno okrepiti in urediti poslovne prostore.

Namen ustanovitve hčerinske družbe Distribucija tekočega naftnega plina je prva faza plinifikacije neplinificiranih območij Slovenije. Ker so postopki pridobitve dovoljenj za graditev novih prenosnih smeri za zemeljski plin na neplinificiranih področjih Slovenije dolgotrajni, naj Geoplin najprej pridobi koncesijo za distribucijo tekočega naftnega plina. Tako bo imel konkurenčno prednost za pridobitev koncesije za zgraditev nove prenosne smeri in opravljanje obeh gospodarskih služb na tem območju. Ko bo zgradil novo prenosno smer, naj oskrbo z dražjim tekočim naftnim plinom zamenja z oskrbo s cenejšim zemeljskim plinom.

Med večjimi bodočimi odjemalci zemeljskega plina na slovenskem trgu bodo tudi številni lastniki kogeneracijskih agregatov za soproizvodnjo električne energije in toplote (v EU so zelo razširjeni), plinskih klimatskih naprav in plinskih sežigalnic komunalnih odpadkov. Od tega bi imel Geoplin dvojno korist:

- trženje celovitega inženiringa (finančni načrt, iskanje ponudb in izbira ponudnika opreme, izdelava tehnične dokumentacije, izbira izvajalca, izgradnja, strokovno nadzorstvo in zagon);
- povečanje odjema plina.

Uničevanje komunalnih odpadkov bo imelo v prihodnosti velik ekološki in finančni potencial.

Stroka se danes še ni poenotila o načinu uničevanja komunalnih odpadkov. Nekateri zagovarjajo rešitev problema odpadkov s sežigalnicami, drugi pa jim oporekajo zaradi emisij dioksinov in zagovarjajo deponije komunalnih odpadkov. V obeh primerih je zemeljski plin perspektiven.

Na komunalnih deponijah bi Geoplinova hčerinska družba izkoriščala metan iz komunalnih odpadkov (stabilizirala bi njegove količine z zemeljskim plinom iz svojega prenosnega omrežja) za proizvodnjo električne energije in toplote ter ga kot pomožno gorivo uporabljala v sežigalnicah komunalnih odpadkov.

Trženje bo v bodočnosti na slovenskem trgu zemeljskega plina zelo pomembna aktivnost, zato mora biti Geoplin pozoren pri izbiri kadrov za izvajanje teh aktivnosti.

5.4.4.4 Ocenjevanje strategij in izbira

Osnova vsakega ocenjevanja razvitih strategij je, da proces ocenjevanja zadosti trem osnovnim znanstvenim merilom: ponovljivost, eksplicitnost in objektivnost. Za ocenjevanje razvitih strategij lahko uporabimo naslednja analitična merila:

- stroški vstopa;
- donosnost;
- tveganje;
- občutljivost;
- prilagodljivost.

5.4.4.4.1 Stroški vstopa

Večji stroški vstopa na poslovno področje distribucije zemeljskega plina in tekočega naftnega plina bodo nastali zaradi pridobitve koncesije za opravljanje te dejavnosti, izgradnje distribucijske mreže in stroškov dela. Geoplin se jim lahko v veliki meri izogne, če se bo povezal s strateškim partnerjem ali kupil distribucijsko družbo.

Večji stroški prodaje električne energije se lahko nanašajo na: stroške dela nove delovne sile, stroške povezave s strateškim partnerjem (proizvajalcem oz. velikim prodajalcem električne energije) oz. stroške nakupa ustreznega lastniškega deleža proizvajalca ali prodajalca električne energije.

Stroški celovitega inženiringa na področju kogeneracijskih agregatov, plinskih klimatskih naprav, plinskih sežigalnic komunalnih odpadkov in izkoriščanje metana na deponijah komunalnih odpadkov se nanašajo na ustanovitev novih hčerinskih družb, registracijo novih dejavnosti, stroške dela, morebitni nakup ustreznega deleža družbe za inženiring, stroške pridobitve pravic za izkoriščanje metana na komunalnih deponijah.

5.4.4.4.2 Donosnost

Razvito celovito strategijo ocenjujemo glede na donos, ki ga pričakujemo. Umestno je, da donos ocenimo na zelo grob način, kajti ocenjevanje na dolgi rok je povezano z visoko stopnjo tveganja. Modelov za ocenjevanje strategije donosov je več. Uporabni so za oceno strategij glede na posamezne letne donose v okviru strateškega planskega obdobja. Nekateri modeli omogočajo diskontiranje letnih donosov za izračun njihove sedanje vrednosti, s katero se najpogosteje določa rentabilnost bodočih projektov.

Pogoj za uspešnost modelov pri ocenjevanju razvitih strategij je ustrezna določitev njihovih elementov. Ti se namreč določijo na osnovi subjektivne presoje verjetnega delovanja zunanjih spremenljivk v bodočnosti. Tehnika identifikacije verjetnosti naj temelji na izvajanju intervjujev z izvedenci.

5.4.4.4.3 Tveganost strategije

Pri ocenjevanju strategije prodaje in trženja ter organizacijske podstrukture se tveganju ni mogoče izogniti. Ocene strategij vključujejo tveganje, ker ne moremo natančno predvideti prihodnosti, pa tudi vse posledične zveze med pojavi niso znane. Tveganje Geoplina na področju podstrukture storitve, prodaje in trženja ter organizacije povzročajo naslednji dejavniki:

- planirana širina storitve;
- planirana usmerjenost Geoplina na nove trge;

- planirane oblike ekonomskega sodelovanja;
- stabilnost dinamike okolja Geoplina in možnost predvidevanja te dinamike;
- drugo.

Pri ocenjevanju strategij poskušamo na osnovi poznavanja dejavnikov tveganja določiti riziko in ga zmanjšati. Zelo učinkovit način zmanjševanja tveganja Geoplina je metoda sedanje vrednosti donosa, pri kateri predstavlja določeno tveganje subjektivna ocena diskontne stopnje, višina in čas odlivov in prilivov.

Za ugotavljanje privlačnosti alternativnih podstrategij (distribucija zemeljskega plina, celovit inženiring kogeneracijskih agregatov, plinskih klimatskih naprav in plinskih sežigalnic, izkoriščanje metana na deponijah komunalnih odpadkov) je najprimernejša analiza tveganja z računalniško simulacijo, ki nam prikaže verjetnostno porazdelitev uspešnosti poslovne strategije.

Tveganje zmanjšamo tudi z odlogom posamezne strateške odločitve na kasnejši čas.

5.4.4.4 Občutljivost strategije

Občutljivost ocenjene ekonomske uspešnosti razvitih strategij za spremembe vrednosti osnovnih spremenljivk, od katerih je odvisna ocenjena ekonomska uspešnost, raziskujemo z analizo občutljivosti. Ta analiza pokaže, kako se pričakovani ekonomski ali poslovni rezultati spreminjajo zaradi sprememb vrednosti izhodiščnih spremenljivk.

Z analizo občutljivosti ugotovimo:

- občutljivost Geoplina za spremembe prodajne cene, količinskega obsega prodaje in spremembe stroškov pri posameznih tipih storitev;
- strukturo stroškov in cen (delež spremenljivih in stalnih stroškov).

Iz tega izhaja stopnja agresivnosti trženja, ki je višja pri večji občutljivosti za spremembe prodajne cene in večjem deležu stalnih stroškov.

Poslovna uspešnost vsake strategije je najbolj občutljiva za odklone prodajne cene od njene pričakovane vrednosti.

5.4.4.4.5 Fleksibilnost strategije

Fleksibilnost strategije je stopnja možne prilagodljivosti planiranega morebitnim spremembam zunanjih in/ali notranjih poslovnih možnosti Geoplina. Zaradi negotovosti in možnih napak pri predvidevanju naj poslovanje planira tako, da bo lahko vedno in takoj spremenil strategijo brez posebnih stroškov. Zato pri ocenjevanju predlagane strategije iščemo tudi stopnjo njene fleksibilnosti. Pri oskrbi z zemeljskim plinom se bo stopnja fleksibilnosti plinovodnega sistema Geoplina občutno povečala zaradi odprtja nove kompresorske postaje Kidričevo, novih vzporednih in drugih plinovodov. Pri oskrbi in distribuciji zemeljskega plina je stopnja fleksibilnosti močno odvisna od zaposlenih v podjetju. Pomembno je njihovo znanje in pripravljenost na nepredvidene spremembe v prihodnosti. Tudi za paketno prodajo zemeljskega plina in električne energije je ravno tako zelo pomembna fleksibilnost kadrov, zlasti tistih za prodajo in trženje. Za celovit inženiring je fleksibilnost skoraj povsem odvisna od širine kvalifikacije in znanja zaposlenih.

Dejavniki fleksibilnosti Geoplina so:

- sposobnost, da zmanjšuje vpliv nepričakovanih dogodkov na poslovni uspeh;
- sposobnost, da skrajšuje reakcijski čas na nepredvidene dogodke;
- sposobnost, da zmanjšuje stroške reakcij na nepredvidene dogodke.

Toda krepitev fleksibilnosti Geoplina pri planiranju lahko pomeni tudi povečanje stroškov poslovanja. Zato je potrebno uravnotežiti dodatne stroške in tveganja zaradi manj prožnih strateških planov. Dejstvo je, da znižanje fiksnih stroškov Geoplina povečuje njegovo fleksibilnost. S tega stališča naj bi Geoplin prenesel breme storitev z velikim deležem stalnih stroškov (tehnično varovanje objektov, čiščenje prostorov, priprava malice, fotokopiranje...) na kooperante, kar je tudi že storil.

5.4.4.4.6 Ocenjevanje strategije storitev in določitev vrstnega reda uresničevanja

V okviru magistrskega dela bom ocenil alternativne podstrategije v okviru strategije storitev Geoplina, ker bo nanje najbolj vplival proces prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina. Glavna težava pri ocenjevanju podstrategij je, da je možno vsako ocenjevati le po enem ali maloštevilnih merilih. Uporabil bom metodo subjektivnega točkovnega ocenjevanja. Tabela 5.4.4.4.6 prikazuje ocenjevanje posameznih podstrategij strategije storitev.

Tabela 5.4.4.4.6 Ocenjevanje posameznih podstrategij strategije storitev

Ponderji in točke	Ponder dejavnika uspešnosti	Točke posameznih strategij in tehtane točke				
DEJAVNIK USPEŠNOSTI		Paketna oskrba upravičenih odjemalcev z zemeljskim plinom in elektriko	Distribuci. zem. plina	Distribuc. tekočega naftnega plina	Celovit inženiring kogenerac. agregatov, plinskih klim. naprav in sežigalnic	Izkoriščanje metana na deponijah komunalnih odpadkov
PRIVLAČNOST PRODAJNIH TRGOV:	0,30					
- velikost trga		3	3	3	4	3
- realna stopnja rasti trga		4	4	3	4	3
- možnost rasti lastnega tržnega deleža		2	4	4	4	4
- konkurenčni položaj		4	3	3	4	3
- nevarnost posnemanja storitve pri konkurenci		4	2	2	2	3
- izpopolnjevanje dosedanjih prodajnih programov		2		3		3
- dostop do plinskega prenosnega sistema		5	5		4	
- dostop do elektro distribucijskega omrežja		2				3
		26x0,3=7,8	21x0,3=6,3	18x0,3=5,4	22x0,3=6,6	22x0,3=6,6
RAZPOLOŽLJIVOST STORITVENIH DEJAVNIKOV	0,20					
- kadri za plin		5	3		4	3
- kadri za elektriko		2			2	2
- kadri za distribucijo plina			2			
- kadri za tekoči naftni plin				2		
- kadri za inženiring					2	2
- delovni prostori		4	3	3	1	2
- surovine:						
zemeljski plin		5	4		3	3
tekoči naftni plin				3		
elektrika		4				
- zmogljivost:						
plinovodnega sistema		4	4		4	4
elektro sistema		3				
		27x0,2=5,4	16x0,2=3,2	8x0,2=1,6	16x0,2=3,2	16x0,2=3,2

Ponderji in točke	Ponder dejavnika uspešnosti	Točke posameznih strategij in tehtane točke				
		Paketna oskrba upravičenih odjemalcev z zemeljskim plinom in elektriko	Distribuci. zem. plina	Distribuc. tekočega naftnega plina	Celovit inženiring kogenerac. agregatov, plinskih klim. naprav in sežigalnic	Izkoriščanje metana na deponijah komunalnih odpadkov
DEJAVNIK USPEŠNOSTI						
RAZISKOVALNI IN RAZVOJNI POTENCIAL	0,10					
- sposobnost zaščite lastnega znanja		3	3	4	3	3
- izraba razpoložljivega znanja in sposobnosti		3	4	3	3	3
- inovacijski potencial		3	3			
		9x0,1=0,9	10x0,1=1,0	7x0,1=0,7	6x0,1=0,6	6x0,1=0,6
STORITVENI POTENCIAL	0,20					
- specialna storitvena znanja		4	4	2	2	3
- neizrabljene zmogljivosti		3	2	2	3	3
- lokacijske prednosti		5	3	3	4	3
- stroškovne prednosti		4	4	2	3	3
		16x0,2=3,2	13x0,2=2,6	9x0,2=1,8	12x0,2=2,4	12x0,2=2,4
FINANČNI POTENCIAL	0,20					
- odnos potrebna – razpoložljiva finančna sredstva		4	4	4	3	3
- stroški razvoja in uvajanja		4	3	3	2	2
		8x0,2=1,6	7x0,2=1,4	7x0,2=1,4	5x0,2=1,0	5x0,2=1,0
SKUPNA OCENA STRATEGIJE	1,00	18,9	14,5	10,9	13,8	13,8

(Ocene: 1=zelo slabo, 2=slabo, 3=srednje, 4=dobro, 5=zelo dobro)

Iz zgornje tabele je razvidno, da ima največ pogojev za realizacijo podstrategija paketne ponudbe zemeljskega plina in elektrike upravičenim odjemalcem. Sledi ji podstrategija distribucije plina, nato pa obe podstrategiji celovitega inženiringa in izkoriščanja metana na deponijah komunalnih odpadkov. Najmanj možnosti za realizacijo ima podstrategija distribucije tekočega naftnega plina.

Ko ocenimo podstrategije, je na vrsti izbira najboljše med njimi oz. časovnega vrstnega reda uresničevanja strategij. Merila za izbiro so postavljeni strateški cilji. Podstrategija, ki zagotavlja optimalno doseganje teh ciljev, ima največ možnosti, da je realizirana kot prva.

Iz tabele 5.4.4.4.6 sledi, da je prioriteta obravnavanih strateških usmeritev naslednja:

- paketna oskrba upravičenih odjemalcev z zemeljskim plinom in električno energijo;
- distribucija zemeljskega plina;
- celovit inženiring kogeneracijskih agregatov, plinskih klimatskih naprav in sežigalnic komunalnih odpadkov;
- izkoriščanje metana na deponijah komunalnih odpadkov;
- distribucija tekočega naftnega plina.

Izbrana podstrategija mora biti dodelana v strateškem planu Geoplina. Struktura tega plana obsega planske razvojne programe, ki konkretizirajo planske strategije in podstrategije na posameznih poslovnih področjih Geoplina. Pri tem imajo predračuni kot sestavni del strateškega plana pomembno vlogo za sistematične načine planiranja, postavljanje jasnih ciljev, koordinacijo in povezovanje planiranja znotraj Geoplina.

5.4.4.5 Uresničevanje strategij in kontrola uresničevanja

Za uresničevanje obravnavane strategije storitev bo Geoplin moral razčleniti strategijo na obvladljive dele z izdelavo programov. Strategijo bo pretvoril v potrebne aktivnosti. Izdelani programi bodo ovrednoteni s predračuni. Iz programov bodo nato izoblikovani projekti, katerih uresničevanje bo vodeno projektno. Za uresničevanje programov, predračunov in projektov so potrebni postopki, ki bodo usmerjali zaposlene pri njihovem delu.

Uresničevanje strategije bo močno odvisno od organizacijske strukture. Gre za osnovno organizacijo izvajalskih enot (tehnična delitev dela, oblikovanje delovnih mest, oddelčenje...). in učinkovit sistem motiviranja delavcev za uresničevanje planskih ciljev.

Pomemben dejavnik za uresničevanje strategije storitev, ki ga bo Geoplin lahko upošteval, je sistem ciljnega vodenja, ki pomaga preoblikovati strateške cilje in strategije podjetja v taktične planske naloge in akcije skupin in posameznikov. Doseganje pričakovanih rezultatov dela ni odvisno samo od posameznega delavca, ampak tudi od njegove povezanosti z delom drugih.

Uresničevanje strategije storitve bo morala spremljati kontrola za uresničevanje strategije, katere bistvo je v:

- iskanju odklonov doseženega od planiranega;
- poročanju o odklonih;
- sprožitvi korekcijskih akcij.

Kompleksnejše naloge, ki so enkratne, njihova uresničitve pa traja nekaj mesecev ali celo let, mora Geoplin obravnavati kot projekte. Projektno organiziranje je vzporedna organizacijska struktura k sicer obstoječi strukturi plinske družbe. Delavci, ki realizirajo projekte, se med seboj delovno trdno povežejo, čeprav so iz različnih oddelkov.

5.4.4.6 Pogoji za uspešno trženje in prodajo storitev Geoplina

Geoplin se bo moral v boju s konkurenco osredotočiti na zagotavljanje kakovostnih storitev. Njegov cilj morajo biti:

- zmanjšanje obratovalnih stroškov in stroškov vzdrževanja;
- povečanje zadovoljstva odjemalcev;
- povečanje varnosti prenosnega omrežja;
- modernizacija prenosnega omrežja;
- njegova prijazna podoba (image);
- profesionalnost zaposlenih.

Načini za zagotavljanje kakovosti so med drugim:

- a) pridobitev certifikatov kakovosti storitev ISO9001 in okoljskega vodenja podjetja ISO14001;
- b) izvajalci morajo predložiti svoje certifikate (ISO9001 in ISO14001) in certifikate podizvajalcev;
- c) permanentno izobraževanje kadrov za zagotavljanje kakovosti.

Geoplin bo moral za izboljšanje kakovosti svojih storitev izvajati tudi tržne aktivnosti v obliki svetovanj. Odjemalci se bodo namreč v bodoče bistveno bolj zanimali za obsežne svetovalne storitve kot zgolj za informacije o določeni problematiki.

6. SKLEPNO POGLAVJE

6.1 PRESTRUKTURIRANJE PLINSKIH SEKTORJEV IZVEN SLOVENIJE

Živimo v času velikih sprememb na svetovnih energetskih trgih, ki jih zaznamujeta globalni proces prestrukturiranja teh trgov in razvoj novih tehnologij.

Splošen trend globalnega procesa prestrukturiranja je tudi odpiranje trgov zemeljskega plina novim konkurentom, ki bodo spodbujali konkurenčnost in razvoj trga na področju plinske ponudbe, plinskih finančnih pogodb in zmogljivosti prenosnih omrežij. Ta proces pa se odvija v različnih državah različno hitro.

Procesi prestrukturiranja trgov zemeljskega plina, ki pogojujejo zmanjševanje tržnega deleža nekdanjega monopolnega ponudnika, so se na najbolj razvitih trgih že zgodili, drugod pa se nanje šele pripravljajo. Na najbolj razvitih plinskih trgih odjemalci že zahtevajo od enega ponudnika ponudbo več vrst energij (ponudba zemeljskega plina, elektrike, toplote...). Plinske družbe bodo morale postati fleksibilnejše, če bodo hotele izpolnjevati zahteve odjemalcev. To pomeni, da proces prestrukturiranja trga zemeljskega plina močno vpliva na tržne aktivnosti plinskih družb.

Podobnosti trgov zemeljskega plina in električne energije so vse bolj očitne zaradi sočasnega odpiranja obeh trgov. Šibke točke zemeljskega plina v primerjavi z električno energijo so fleksibilnost, manjše procentualno znižanje cene, prepoznavnost, emisije in začetni stroški opreme.

Izkušnje pri prestrukturiranju trga zemeljskega plina v ZDA kažejo, da mora biti razvoj konkurenčnega trga podprt s stalnim izboljševanjem tovrstne zakonodaje. Pokazalo se je, da je ponudba zemeljskega plina na prostem trgu možen in ustrezen ukrep. Zakonodajalec se mora osredotočiti tudi na nadgraditev zakonodaje na področju prenosa zemeljskega plina in sprejeti ukrepe za zmanjšanje njegovega negativnega učinka na konkurenčnost plinskih trgov. Uvedba fleksibilnosti pri določanju cen in drugi pogoji v pogodbah o prenosu zemeljskega plina, kot so lokacije ponudb, uravnavanje plinskih pošiljk in standardizacija aktivnosti prenosa, pospešujejo učinkovito rabo plinovodov in so koristni za vse industrijske udeležence. Izkušnje ZDA kažejo na pomembno vlogo plinskih tržnikov in plinskih trgov na povečanje učinkovitosti plinskih transakcij in cen na liberaliziranem trgu zemeljskega plina. Liberalizirane prodajne cene ustvarjajo številne dobičkonosne možnosti na trgu, kar privlači vedno nove plinske družbe k proizvodnji, trženju in ponudbi. Nove družbe prinašajo na trg nove storitve in proizvode, ki povečujejo področje trgovanja in ustvarjajo nove priložnosti za udeležence trga zemeljskega plina. Proces prestrukturiranja trga zemeljskega plina v ZDA še ni zaključen. Zakonodaja o izkoriščanju prenosnega omrežja in njegova zmogljivost še vedno omejujeta učinkovitost pogodb o prenosu zemeljskega plina.

Glavna poglavja Plinske smernice 98/30/EC se nanašajo na odpiranje trga zemeljskega plina, ločenost aktivnosti trženja in prenosa ter na dostop do plinovodnega sistema in skladišč zemeljskega plina. Učinki prestrukturiranja najbolj razvitih trgov zemeljskega plina v EU se kažejo zlasti v naslednjih pojavnih oblikah:

- večja konkurenca;
- povečana učinkovitost prevladujočih plinskih družb, zniževanje stroškov, izboljšana produktivnost, ki vodi do večjega donosa;
- uskladitev cen zemeljskega plina med državami članicami EU, pri čemer ima pomembno vlogo stroškovni dejavnik;
- stranski učinek konkurence je znižanje zaposlenosti pri prevladujočih plinskih družbah, vendar je treba upoštevati posledično rast novih dejavnosti in plinskih družb, ki ustvarjajo nove zaposlitvene možnosti na tržni osnovi;
- širši spekter storitev, ki daje odjemalcem večjo možnost izbire, in povečanje kakovosti storitev;
- pospešen tehnološki razvoj prenosnega omrežja in posodobitev;
- hitrejši odziv na spremenjene zahteve odjemalcev in tehnološki razvoj.

Letošnji Amandma Plinske smernice EU, ki od 1.1.2004 dalje odpira celovit trg za družbe, ki niso končni odjemalci, naslednje leto pa tudi za končne odjemalce, pospešuje proces odpiranja plinskega trga.

Tveganje posameznih držav članic EU, ki ponujajo zemeljski plin, se porazdeli med splošno tveganje vseh držav članic. To preprečuje glavne krize v ponudbi zemeljskega plina oz. omogoča izhod iz kriz. Vloge Rusije, Ukrajine in Alžirije so odločilne za zanesljivost ponudb, zato postaja dialog s temi državami in potencialnimi novimi izvoznici zemeljskega plina v EU ter s ključnimi tranzitnimi državami nujnost.

V državah centralne in vzhodne Evrope cene in tarife zemeljskega plina zelo variirajo. Danes je večina teh držav že sprejela ustrezno zakonodajo za nadzor cen, ki temelji na stroških ali določanju zgornjih mej cen. Češka republika, Madžarska in Poljska so svoje cene najbolj približale ekonomski ravni cen. Uporaba metod centralnega planiranja (nadzor cen, subvencije, prioritete ponudb...) je bolj razširjena kot uporaba tržnih mehanizmov za reguliranje in uravnoteženje ponudb in odjema zemeljskega plina. V večini teh držav cene za industrijske odjemalce odsevajo realne stroške ponudb in so podobne kot v EU, vendar pa gospodinjstva še vedno plačujejo le neznatne stroške. Postopni prehod cen na raven EU bo dosežen samo skozi jasen in socialno sprejemljiv proces, ki bo odpravil subvencije.

Na podlagi analize procesov prestrukturiranja trgov zemeljskega plina v svetu ugotavljam, da ne obstaja idealna in univerzalna oblika procesa prestrukturiranja. Vsaka država ima zaradi lastne specifičnosti svojo, zanjo najprimernejšo pot.

Posledica procesa prestrukturiranja se kaže tudi v nastajanju plinskih kartelov, ko velike plinske družbe kupujejo manjše. Ta proces sicer lahko omejimo z zakonodajo, vendar je nastajanje plinskih kartelov, žal, kljub temu vsakdanji pojav.

Slabost plinskega sektorja je v razmeroma majhnem številu virov zemeljskega plina, kar pomeni slabšo pozicijo odjemalcev pri pogajanjih o ponudbah zemeljskega plina v primerjavi s proizvajalci zemeljskega plina.

6.2 PRESTRUKTURIRANJE SLOVENSKEGA PLINSKEGA SEKTORJA

Slovenija se ne more izogniti globalnemu procesu prestrukturiranja trgov zemeljskega plina in razvoju novih tehnologij. Pod prestrukturiranjem slovenskega trga zemeljskega plina je v začetni fazi mišljena predvsem jasna razmejitev med posameznimi funkcijami, kot so prenos, upravljanje plinovodnega omrežja in ponudba plina upravičenim odjemalcem. Proces prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina se bo odrazil v izgubi monopola pri ponudbi plina. To pomeni, da se bo zmanjševal tržni delež Geoplina, na trgu pa se bo pojavila konkurenca. Proces prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina pospešuje tudi želja Slovenije po čimprejšnji vključitvi v EU. Zato je razvoj tega procesa časovno usklajen s procesom prestrukturiranja trga zemeljskega plina v EU. V Sloveniji se bo proces odpiranja trga zemeljskega plina dejansko pričel 1.1.2003. Do tega datuma bo edini ponudnik zemeljskega plina na debelo Geoplina. Proces odpiranja trga zemeljskega plina se je v EU začel približno 3 leta prej kot v Sloveniji.

V našem modelu razvoja konkurence na slovenskem trgu zemeljskega plina sem predvidel, da se bo konkurenca razvijala v naslednjih stopnjah:

- a) trg nerazvite konkurence;
- b) trg razvite konkurence;
- c) trg zelo razvite konkurence.

Zadnja stopnja razvoja konkurence se bo najbolj približala trgu popolne konkurence, ki je zgolj teoretična, idealna oblika trga. Danes na slovenskem trgu zemeljskega plina konkurenca ni razvita, vendar pa je tako stanje le prehodna stopnja v razvoju konkurence, za katero je značilno, da edina plinska družba sočasno prodaja zemeljski plin in storitve prenosa zemeljskega plina. Naslednja stopnja razvoja konkurence bo razvita konkurenca, ki bo prepoznavna zlasti po:

- ločitvi dejavnosti oskrbe z zemeljskim plinom na gospodarsko javno službo Upravljanje prenosnega omrežja in na gospodarsko javno službo Prenos ter podjetje za trženje upravičenih odjemalcev;
- nastajanju dveh segmentov trga zemeljskega plina: plinski in prenosni;
- večjem številu konkurenčnih plinskih družb za ponudbo zemeljskega plina upravičenim odjemalcem;
- nadzoru vlade nad cenami zemeljskega plina s talnimi in stropnimi cenami.

Na osnovi analize trgov zemeljskega plina v ZDA in Veliki Britaniji predvidevam, da bo zadnja stopnja razvoja konkurence na slovenskem trgu zemeljskega plina dosežena s trgov zelo razvite konkurence. Takrat se bo trg zemeljskega plina fizično ločil na prenosni trg za izvajanje prenosnih transakcij in plinski trg za izvajanje plinskih transakcij. Nato bodo plinski in prenosni trg nadgrajevali zaradi potreb po posredovanju. Zaradi pospeševanja učinkovitega cenovnega vrednotenja in minimaliziranja transakcijskih stroškov bodo nastali tudi novi trgi takojšnjih plačil. Vlogo posrednika na teh trgih, katerih namen je povečanje učinkovitosti plinskih transakcij, bodo imeli plinski tržniki.

Najprej bo visok nivo konkurence dosežen pri oskrbi z zemeljskim plinom na debelo. Nato se bo proces odpiranja trga pričel še pri oskrbi z zemeljskim plinom na drobno. V

pogodbe za oskrbo z zemeljskim plinom bodo vključili fleksibilnost tako pri določanju cen kot tudi pri drugih pogojih o prenosu zemeljskega plina, kot so: lokacije ponudb, uravnavanje plinskih pošiljk in standardizacija aktivnosti prenosa zemeljskega plina. Posledica tega bo pospešen učinkovit odjem zemeljskega plina.

Eden glavnih pogojev za uspešen razvoj procesa prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina bo tudi sproten nadzor tega procesa in pravočasno izvajanje zakonodajnih ukrepov, katerih cilj je odprtje plinskega trga z močno konkurenco. Nadzor razvoja prestrukturiranja mora v končni fazi zagotoviti tudi učinkovit razvoj prestrukturiranja. Predlagani pokazatelji merjenja razvoja procesa prestrukturiranja so povprečno število resnih ponudb na upravičenega odjemalca, število ponudnikov z več kot 5% tržnega deleža, vpliv konkurence na ceno zemeljskega plina, število veljavnih pogodb o dostopu novih konkurentov do plinovodnega omrežja, število ponudnikov s tržnim deležem, večjim od 25%, in sistematsko spremljanje pritožb glede dostopa do plinovodne mreže.

Rast odjema zemeljskega plina na slovenskem trgu je predvidena v distribuciji ter pri proizvodnji električne energije in toplote z zemeljskim plinom, kar pa je odvisno od prestrukturiranja trga elektrogospodarstva in gibanja cen električne energije, toplote in zemeljskega plina.

Geoplin se bo moral prilagoditi novim tržnim razmeram, ki bodo nastale zaradi prestrukturiranja trga zemeljskega plina. Če bo želel nadomestiti izpad dohodka zaradi zmanjšanja tržnega deleža pri oskrbi z zemeljskim plinom, bo lahko v okviru prilagoditve procesu prestrukturiranja slovenskega trga sprejel naslednje možne posamezne strateške usmeritve ali njihovo kombinacijo:

- aktivno iskanje ustreznega strateškega plinskega partnerja iz Evrope (zaradi majhnosti plinske družbe v evropskem prostoru), da bi pridobil čim ugodnejše pogoje strateškega sodelovanja;
- razširitev ponudbe storitev v okviru plinske dejavnosti in izboljšanje kakovosti obstoječih storitev;
- izgradnja lastnih podzemnih plinskih skladišč;
- prevzem tujih konkurentov.

Analiza strateške usmeritve razširitve ponudbe storitev je pokazala, da je ponudbo storitve najprimerneje razširiti s paketom zemeljski plin – električna energija in distribucijo zemeljskega plina..

Iz strukture cene zemeljskega plina leta 2000 je razvidno, da so kar 92% cene predstavljali stroški nabave zemeljskega plina, ki pa so bili zelo odvisni od gibanja tečajev ameriškega dolarja in tolarja ter gibanja svetovne cene nafte. Le osem procentov cene zemeljskega plina so predstavljali ostali stroški. Zato ne smemo od prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina pričakovati občutnega znižanja cene, če ne bo povezano s tečajnim razmerjem ameriški dolar - tolar in svetovno ceno nafte. V vsakem primeru pa se bo na trgu pojavila pestrejša ponudba novih storitev, ki bodo vključevale paket plina in elektrike, celovit inženiring kogeneracijskih agregatov, plinskih klimatskih naprav, svetovanje odjemalcem za izboljšanje izkoristkov plinskih naprav... Rezerve v znižanju nabavne cene zemeljskega plina pri plinskih družbah so dolgoročno v povezovanju plinskih družb, izboljšanju učinkovitosti plinovodnega omrežja s preprodajo neizkoriščenih količin zemeljskega plina, zamenjavi dolgoročnih

pogodb s srednjeročnimi in kratkoročnimi pogodbami. Rezerve v znižanju nabavne cene zemeljskega plina pri proizvajalcih so v novih tehnologijah črpanja zemeljskega plina in tehnoloških izboljšavah transporta na dolge razdalje.

Zaključiti smem, da obstajajo v okviru prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina strateške priložnosti v organizacijskem prestrukturiranju z ločitvijo posameznih dejavnosti zaradi tržnih zahtev, v spremembah portfeljev plinovodnega sistema, aktivnem plinskem marketingu, spremembah človeških virov in v programih zniževanja stroškov. Težave, ki jih pričakujem na prestrukturiranem slovenskem trgu zemeljskega plina, so: neznatno znižanje cene zemeljskega plina, blokada zmogljivosti plinovodne mreže z dolgoročnimi pogodbami pod klavzulo »vzemi ali plačaj«, pritisk na zviševanje tarif in zmanjšanje investicij v plinovodno mrežo in seveda veliki stroški ločitve dejavnosti trženja in prenosa. Perspektive prestrukturiranega trga zemeljskega plina so: svobodna izbira dobavitelja za končne odjemalce, nove poslovne priložnosti za trgovce in povečanje učinkovitosti plinske industrije. Pomembno bo, da bodo vse spremembe v zvezi s prestrukturiranjem slovenskega trga zemeljskega plina potekale postopno. Učinke prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina je treba doseči tako, da ne bo ogrožena zanesljivost delovanja sistema oskrbe z zemeljskim plinom. Proces prestrukturiranja naj poteka z vzporednim podrobnim preučevanjem enakega procesa v državah EU in državah centralne Evrope, kajti le tako se bo lahko slovenski trg zemeljskega plina izognil večjim pretresom, katerih huda posledica bi bila nezanesljivost oskrbe z zemeljskim plinom (prekinitev dobave zemeljskega plina).

7. LITERATURA

Samostojna dela:

- 1) BIAC/OECD/IEA Workshop on Climate Change: Industry view on the climate change challenge with special emphasis on the Kyoto mechanisms, Paris, 8 March 1999, Industry Sector Reports
- 2) Bibič Adolf: Kaj je politika?, Finance, Ljubljana, 1997. 74 str.
- 3) Danijel Pučko: Strateško upravljanje, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 394 str.
- 4) Danijel Pučko: Poslovni prilogi, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 159 str.
- 5) Directorate-General for Energy – Energy in Europe - European Commission: European Union Energy Outlook to 2020, The Shared Analysis Project, Special issue – November 1999, Luxembourg, 122 str.
- 6) Directorate-General for Energy – Energy in Europe - European Commission: Economic foundations for energy policy, The Shared Analysis Project, Special issue – December 1999, Luxembourg, 149 str.
- 7) Cameron Peter: Gas Regulation in Europe from monopoly to competition, Volume 1, 1995. 161. str.

- 8) Cameron Peter: Gas Regulation in Europe from monopoly to competition, Volume 2, 1995. 181. str.
- 9) European Commission: Green Paper towards a European strategy for the security of energy supply, Luxembourg, November 2000 (http://europa.en.int/comm/energy_transport/en/lpi_en.html)
- 10) European Commission: 2000-Annual energy review January 2001, 15. October 2000, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- 11) Franz-Lothar Altman, John Lampe: Energy and the Transformation Process in the Southeast Europe: Bartelsmann Foundation Publishers, Gutersloh 2000. 256 str.
- 12) F. van Oostvoorn, M.G. Boots: Impacts of the Market Liberalisation on the EU Gas industry, October 1999, Chapter 2,3
- 13) Green Paper: Towards a European strategy for the security of energy supply, Luxembourg November 2000, Office for Official Publications of the European Communities, 82 str.
- 14) Klemenc Andrej (ur.): Mizica pogrni se in lonček kuhaj, Ljubljana 1999. 277 str.
- 15) Milner Richard: Privatising European Energy, Financial Times, London 1997. 143 str.
- 16) Pavlin Nace: Podjetniško pravo in delovno pravna vprašanja, Ljubljana ZSIT, oktober 1994, str.35
- 17) Petrin Tea et al.: Organizacija in struktura trga, prvi del, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 109 str.
- 18) Petrin Tea et al.: Organizacija in struktura trga, drugi del, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 122 str.
- 19) Pirnat Roman: Prestrukturiranje mednarodnega trga telekomunikacijskih storitev – Magistrsko delo, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, december 1999. 137.str.
- 20) Prašnikar Janez: Internacionalizacija slovenskega podjetja, Finance, Ljubljana, November 2000, 211 str.
- 21) Report of the European Commission: Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000: Volume I: European Overview, July 2001 (URL: http://europa.en.int/comm/energy_transport/en/ep_ln)
- 22) Report of the European Commission: Directorate General for Transport and Energy to determine changes after opening of the Gas Market in August 2000: Volume II: Country reports, July 2001: 119 str.

(URL: http://europa.en.int/comm/energy_transport/en/ep_ln)

- 23) Stanley Fischer, Rudiger Dornbusch, David Begg: Economics, Fourth edition, Auckland, Berkshire, England, 1994. 641 str.
- 24) The International Bank for Reconstruction and Development The World Bank Oil and gas USA: Natural gas, 1999. 98. str
- 25) Umanotera, Evropska unija, Slovenija in trajnostni razvoj, Ljubljana, 1998. str. 113
- 26) World Bank: Privatization of the Power and Natural Gas Industries in Hungary and Kazahstan, USA, Washington, December 1999
- 27) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 1: Exploration, production, treatment and underground storage of natural gas, 2.1.1.pog.
- 28) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 3: Liquefied Gases, 4.1. pog.
- 29) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 4: Transmission of Gases, 6.1. pog.
- 30) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 6: Utilization of gases for domestic, commercial and transportation sector, Report of study group 6.2.
- 31) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 7: Industrial Utilisation and Power Generation, 5.5. pog.
- 32) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 8: Environment, Safety and Health, 6. pog.
- 33) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 9: World Gas Prospects, Strategies and Economics, 3.6. pog.
- 34) 21 World Gas Conference – June 6.-9., 2000-Nice-France: Report of Working Committee 10: Gas and Developing/Transitional Economy Countries, Study Group 2, Central Europe

8. VIRI

- 35) Energetski zakon (Uradni list RS, št. 79/30.9.1999)
- 36) Geoplin: 20 let zemeljskega plina v Sloveniji, Ljubljana 1998, str.4
- 37) Geoplin letno poročilo 1997, Ljubljana 1998, str. 4

- 38) Geoplin letno poročilo 1999, Ljubljana 2000, str. 4
- 39) Geoplin letno poročilo 2000, Ljubljana 2001, str. 5, 9, 13, 14
- 40) Hanžič Andrej: Odpiranje trga z električno energijo in prve licence za opravljanje energetskih dejavnosti, Eges - april, maj 2001, Ljubljana, str. 29-31
- 41) Hanžič Andrej: Elektroenergetika je prepomemben sektor, da bi se šli revolucijo, Eges, 2/2001, str. 22-23
- 42) Hinko Šolinc: Kogeneracija v Sloveniji – stanje in perspektive, Eges – april, maj 1999, Ljubljana, str. 39-42
- 43) Nacionalni program varstva okolja – (Uradni list RS, št. 83/14.10.1999)
- 44) OMW Erdgas: Production, Import, Nica 2000
- 45) Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe oskrbe z zemeljskim plinom iz transportnega omrežja (Ur. l. RS, št. 77/28.12.1996)
- 46) Uredba o načinu izvajanja gospodarske javne službe prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe upravljanje prenosnega omrežja (Uradni list RS, št. 8/2.2.2001)
- 47) Uredba o pogojih in postopku za izdajo ter odvzem licence za opravljanje energetske dejavnosti (Uradni list RS, št. 21/23.3.2001)
- 48) World Energy Council: Direktiva 98/30/EC Evropskega parlamenta in sveta, 22.6.1998
- 49) World Energy Council, Internal market in natural gas, Slovenski odbor, Ljubljana, junij 1999

8. PRILOGE

8.1 SEZNAM TABEL

Tabela 2.1.2:	Prispevki fosilnih goriv k emisijam CO ₂
Tabela 2.2:	Dokazane rezerve v letu 1998
Tabela 2.5.1	Primerjava industrijskega trga zemeljskega plina in industrijskega trga električne energije v nekaterih državah leta 1998
Tabela 3.2.2.1.1.2:	Primarni odjem energije v EU od leta 1990 do leta 2020 na osnovi osnovnega energetskega scenarija
Tabela 3.2.2.1.1.3:	Industrijska energijska poraba v EU od leta 1990 do leta 2020 na osnovi osnovnega energetskega scenarija
Tabela 3.2.2.3a:	Cene zemeljskega plina in elektrike v državah članicah EU v obdobju od 1990 do 1998 za industrijske odjemalce
Tabela 3.2.2.3b:	Energetska bilanca zemeljskega plina v EU v obdobju od 1990 do 1998

Tabela 3.2.3.3:	Glavne značilnosti Plinske smernice
Tabela 3.2.3.3.1:	Pričakovano znižanje cen zemeljskega plina do leta 2010 pri scenariju zelo razvite konkurence v sedmih državah EU z najbolj zrelemi trgi
Tabela 3.2.4.12:	Izvrševanje plinske smernice v državah članicah EU
Tabela 3.2.5.2.9a:	Celotna prodaja plina in prodaja preko TPA
Tabela 4.1.4.1	Struktura prodaje zemeljskega plina na slovenskem trgu leta 1999 in 2000
Tabela 4.1.7	Glavne značilnosti slovenskega trga zemeljskega plina do dne 17.2.2001
Tabela 4.2.1:	Glavne značilnosti Energetskega zakona z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina
Tabela 4.2.2:	Glavne značilnosti uredbe o pogojih in postopku za izdajo in odvzem licence z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina
Tabela 4.2.3:	Glavne značilnosti uredbe o načinu izvajanja gospodarske javne službe prenos zemeljskega plina in gospodarske javne službe upravljanje prenosnega omrežja z vidika prestrukturiranja trga zemeljskega plina
Tabela 4.2.5:	Primerjava zakonodaje o prestrukturiranju trga zemeljskega plina v EU in Sloveniji
Tabela 4.2.6:	Analiza slovenske zakonodaje o prestrukturiranju slovenskega trga zemeljskega plina
Tabela 4.3.1:	Analiza slovenske energetske politike na področju oskrbe z zemeljskim plinom
Tabela 4.4.1:	Analiza konkurentov na prestrukturiranem trgu zemeljskega plina
Tabela 4.6.1.1:	Primerjava popolne konkurence z drugimi stopnjami razvitosti konkurence
Tabela 4.6.4.4.1:	Poslovno odločanje plinske družbe o obsegu ponudbe zemeljskega plina obsegu ponudbe blaga ali storitve
Tabela 4.6.2:	Glavne razlike med trgov popolne konkurence in slovensko zakonodajo o prestrukturiranju trga zemeljskega plina
Tabela 4.6.3.3:	Značilnosti posameznih obdobj procesa prestrukturiranja slovenskega trga zemeljskega plina
Tabela 4.7.2	Referenčni scenarij modela Poles za cene nafte in plina
Tabela 4.7.9.:	Elementi postopka spremljanja razvoja procesa, ki tvorijo pokazatelje ali pa povezave z njimi
Tabela 4.7.10	Predlagani pokazatelji merjenja procesa prestrukturiranja
Tabela 5.4.4.4.6	Ocenjevanje posameznih podstrategij strategije storitev

8.2 SEZNAM GRAFOV

Graf 2.2a:	Razvoj svetovnih plinskih rezerv do leta 2000
Graf 2.2b:	Napoved ponudbe primarnih vrst energije v svetu do leta 2100
Graf 2.5.1:	Scenarij zniževanja cen zemeljskega plina in elektrike v času prestrukturiranja obeh trgov od 2001 - 2015
Graf 4.1.6:	Tečaj tečaja ameriškega dolarja in svetovne cene nafte v letu 2000
Graf 4.6.1.1:	Krivulja povpraševanja popolnoma konkurenčnega prodajalca in delno konkurenčnega prodajalca
Graf 4.6.4.3.1:	Učinek cenovnega nadzora s stropnimi cenami
Graf 4.6.4.3.2:	Učinek cenovnega nadzora s talnimi cenami

- Graf 4.6.4.4.1a: Osnova za kratkoročno odločanje plinske družbe o obsegu ponudbe zemeljskega plina
- Graf 4.6.4.4.1b: Povprečni stroški plinske družbe v kratkoročnem in dolgoročnem obdobju
- Graf 4.6.4.4.2a: Krivulji kratkoročne in dolgoročne ponudbe na konkurenčnem trgu, kjer je prisotnih več plinskih družb
- Graf 4.6.4.4.2b: Krivulji ponudbe plinske industrije pri enakih stroškovnih pogojih

8.3 SEZNAM SLIK

- Slika 4.6.3.4: Model današnjega trga zemeljskega plina pred prihodom konkurence
- Slika 4.6.4.1: Model delovanja trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na debelo pri odprtem dostopu in konkurenci
- Slika 4.6.4.2: Model trga razvite konkurence pri prodaji zemeljskega plina na drobno pri odprtem dostopu in konkurenci
- Slika 5.4.4.3.1: Kompleksni tržni in prodajni model plinske družbe